

KARYS

1979
BIRŽELIS-LIEPA-JUNE
Nr 6

KARYS

1979
Nr. 6 (1553)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS
Administratorius
KĘSTUTIS BILERIS
Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:
S. KAUNELIENĖ
"TREMTIES TRIMITAS"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajame
Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"
Leidžia:
L.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

P. Malėtos nuotr. — Iškilieji Čikagos skyriaus ramovėnai (priekyje, iš k.) plk. J. Švedas, plk. K. Dabulevičius ir plk. A. Tveras, padėję L.K.V.S. "Ramovės" vardu vainiką, š.m. gegužės 20 d., Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje pastangomis pastatyto Romo Kalantos paminklo atidengimo iškilmių metu, Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse, Čikagoje	viršelis
A. Budreckis — Knygnešių karalius	221
J. Petraitis — Mūsų likimas tarptautinių sutarčių šviesoje	226
L. B. — Lietuvių Apsaugos Dalinių 257. Bn	230
M. Boguta — Šimtmečių kovų su teutonais liudininkai	234
J. K. Karys — Išaina apyvarton naujas USA metalinis doleris	239
B. B. — Borisas Popovas ir elektrinė piranha	241
J. Gediminėnas — Stebiu ir stebiuosi	245
TREMTIES TRIMITAS	247
J. Kumpikas — Šaulių Sąjungos kūrėjas	249
KARINĖS ŽINIOS	260
MŪSŲ SPAUDOJE PASIŽVALGIUS	262
KRONIKA	263

ATSTOVAI:

Baltimore — M. Šimkus, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNG TINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE
TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

ANGLIJOJE
"Dainora" — 14 Priory Road; Kew, Sur-
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

S. Slavickas, 22 Slevin St., No. Geelong,
3215, Vic.
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 13 Orchid Road, Guildford,
NSW, 2161

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$11.00, pusmečiui U.S. \$6.00, atskiro nr. U.S. \$1.50

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS, magazine for the veterans of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world

Published monthly except July and August by "KARYS" — 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207, USA

Subscription U.S. \$11.00 per year. Single copy U.S. \$1.50 — Second Class Postage Paid at Brooklyn, N.Y. Publication No. ISSN 0022-9199

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 6 (1553)

BIRŽELIS-LIEPA-JUNE

1979

Knygnešių karalius

ALGIRDAS BUDRECKIS

— *Kaip vandens lašas, nuolat lašuodamas,
Suaišo akmenį, taip ir mūsų Tauta,
Nepaliaudama kirsti burliuko šaknis
Lietuvoje, iškovos sau laisvę.*

Jurgis Bieliakas

I
Š.m. gegužės 7 d. minėjome 75 metų nuo lietuvių spaudos atgavimo sukaktį. Ta sukaktis paženkliną 40 metų niūrios kultūrinės tamsos pašalinimą. Taipgi paženkliną ir garbingos rezistencijos obskurantizmui — knygnešių gadyinės pabaigą. Caro valdiniai sluoksniai, slavofilams šviesuoliams pritariant, buvo pasmerkę lietuvišką rašliavą pražūtin. Caro oficialiojo nacionalizmo šalininkai visais būdais siekė surusinti lietuvių tautą. Nuožmiausias anuometinis rusinimo metodas buvo visiškas draudimas spausdinti raštus lotyniškais raidėmis. Pirmu žvilgsniu, atrodo labai paprastas dalykas — rašyti lietuviškai kirilica ar lotyniškais raidėmis. Užmačios buvo per kirilicą lietuvius privesti prie stačiatikybės ir eventualaus rusicizmo.

Lietuvių tautos liaudis iš karto atmetė rusišką raidyną, jos žodžiais tariant, "kirvukus" ir graždanką. Kaip sveikas kūnas tuojau reaguoja prieš svetimas bacilas, taip lietuviai valstiečiai savo sveiku protavimu priėjo išvados, kad reikia atmesti "kirvukų raštą", rusiškas raides.

Vilniaus generalgubernatoriaus Konstantino Kaufmano įtaigojamas, Rusijos vidaus reikalų ministras Valujevas savo slaptu 1865 m. rugsėjo 13-25 d. bendraraščiu uždraudė "spausdinti lotynų raidėmis, lietuvių ir žemaičių tarmėmis"

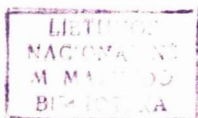
Lietuvoje. Lietuviškos spaudos darbas buvo, to pasėkoje, perkeltas į Prūsus. Visas sunkumas buvo tuos lietuviškus spaudinius bei knygas pergabenti šiapus ir išplatinti.

Vokietijos-Rusijos pasienyje (tiksliau tariant, Rytprūsių-Lietuvos riboje) reikėjo nugalėti tris sargybų linijas. Pirmojoje linijoje prie pat sienos, tanku būdavo rusų kareivių, kad vienas kitą matydavo ar bent girdėdavo. Antroji linija, dviem kilometrais toliau, buvo retesnė. Trečioji linija buvo maždaug 5-7 kilometrų nuo sienos. Čia kelius saugodavo raitieji žvalgai, maišėsi ir sekliai, muitininkai (tamožnikai).

Iš visų kontrabandų, gal nedėkingiausias ir pavojingiausias buvo knygnešio darbas. Knygnešius žandarai mušdavo ir areštines net kankindavo. Su knygomis buvo tik vargas činauninkams: rusus erzino tas konfiskacinis darbas. Juk reikia registruoti suimtas knygas, susirašinėti su žandarmerija. Konfiskuotos knygos turėjo būti sukrautos. Reikėdavo ilgai laukti, kol činauninkai duodavo įsakymą krovį nugabenti į Vilnių ar Kauną deginimui.

Sugautus ar nuteistus knygnešius daugiausia tremdavo 3-5 metams į Sibiro sritis: į Omską, Tobolską, Tomską, Archangelską, Vologdą ar Viatką, kur buvo žiaurios gamtos sąlygos. Knygnešius taipgi tremdavo ir į Mogilevą ar Smolenską. Ištrėmimus jungdavo dar su tvirtovės kalėjimu Petrapilyje (1-5 metams).

Knygnešiui nebuvo lengva pereiti "per žalią". Pasienio sargai knygnešius nušaudavo vietoje. Kiti sužeisti ar sušalę žūdavo ar nuo žaizdų, ar nuo blogo oro. Kam pavykdavo pereiti "per ža-

lią", dar reikėdavo skaitytis su policija, žandarais ir net su savaisiais išdavikais. O vis dėlto, paprastas dalykas, kaip lotyniškai lietuviškos raideles iššaukė tūkstančius pasiaukotojų.

Kas buvo tie knygnešiai, pakininkai, kontrabandnešiai, škaplierininkai, "ubagai"? Jie buvo paprasti kaimiečiai, davatkėlės, pilkieji valstiečiai ir lietuviai amatininkai. Dažnas knygnešys rizikudavo savo gyvybę dėl lietuviško rašto, nors pats buvo beraštis. Visus jungė tikėjimas, kad svetimųjų brukamos raidės yra blogas dalykas. Jie aukodavo sveikatą, turtą ir net gyvybę dėl idealo, kad lietuviškas raštas, savas ir tiesus, atneš tautai giedresnę ateitį. Knygnešys, tad, viską aukojo katalikų tikėjimui, savo gimtajai kalbai, savo krašto troškimams, ideologinėms vizijoms ir, pagaliau, tautos teisėms. Marga ir sulopyta buvo knygnešių kariuomenė, įvairūs buvo tos armijos siekiai, bet, visvien, sumuojant bendras tikslas buvo — kad lietuviai galėtų lietuviškai skaityti ir galvoti.

Knygnešių gadinė pasižymėjo rezistencija dvasinėje plotmėje. Knygnešiai buvo laisvės kovotojai, lygiai taip pat, kaip Kociuškos-Jasinskio sukilėliai, Napoleono savanoriai, ir dviejų lenkmečių dalyviai. Jų ginklas — ne kardas ar muškieta — bet knyga-brošiūra. Mums lietuviams visos sukilėlių armijos brangios, bet tikriausiai, didžiausią poveikį padarė knygnešiai - škaplierininkai - davatkėlės. Menkiausiai apginkluoti, knygnešiai vistiek atnešė pirmus lietuvių laimėjimus — savojo rašto grąžinimą. Ką kardu ir šautuvu nepajėgėm atkovoti, tai kaimietis su knygelėmis ryšiu laimėjo.

Knygnešių "pilkajai armijai" tenka pirma pagarba atgavus savą spaudą. O tos armijos generolu-karaliu buvo Jurgis Bieliakas-Bielinis.

II

Vadinamas "Knygnešių karaliu" ar "erelis", susipratusios liaudies atstovas ir Lietuvos nepriklausomybės pranašas, Jurgis Bieliakas-Bielinis buvo gimęs 1846 m. kovo 16 d. Biržų apskrityje, Nemunėlio Radviliškio valsčiuje, Purviškių vienkiemyje. Jo tėvas Petras, pramintas Jakuliu, buvo vietos urėdas, bet visuomet tautos laisvės siekėjas. Šeima iš pradžių vadinosi Jakuliais. Vėliau pavardė keitėsi šioje tvarkoje: Bieliniskis, Bieliakevičius, Bielianis, Bieliakas ir pagaliau Bielinis. Rusai Jurgį Bielinį vadino Bieliaku.

Petras Bielinis mirė 1860 m. Vyriausiajai jo dukrai ištekėjus, Jurgiui teko šeimnininkauti. Mat, šalia motinos jis turėjo prižiūrėti jaunesnį brolių Andrių (gimusį 1853 m.). Jaunas Jurgis

iš mažens pasižymėjo gyvumu ir dideliu palinkimu mokslui. Jis mėgo dažnai pats vienas svarstyti tą ar kitą gyvenimo reiškinį. Kiekvienas nepaprastas atsitikimas priversdavo jį giliai susimąstyti. Jis buvo gana jaunas, kai priėjo išvados, jog skriaudos pagrindu yra tai, kad Lietuvos valstiečiai neturi pakankamai mokslo ir reikalingų žinių, ir todėl, sėkmingiau vyktų kovoti su dvarininkais ir kitais žmonių engėjais, jei jie mokytųsi.

Jurgis Bielinis godžiai mokėsi, besimokydamas žvakių svarą sudegindavo per 2-3 paras. Pirmą kartą Bielinis vedė dar turėdamas 18 metų amžiaus. Jis buvo vedęs keliais metais už save vyresnę merginą Šukytę, bet, pagyvenusi su juo arti metus, ji mirė. Pasilikęs našlys, jis norėjo tapti kunigu ir tam tikslui buvo surinkęs pinigų ir nuvykęs į Kauną stoti į seminariją, bet Kaune jį apvogė. Likęs be pinigų, turėjo atsisakyti nuo savo užsibrėžto tikslo.

Tais pat lemtingais 1866 metais jis aplankė Žemaičių vyskupą Motiejų Valančių. Matyt, kad vyskupui Valančiui padaręs gerą įspūdį, nes anas Bieliniumi įdavė 8 tikybinio ir politinio turinio brošiūrų rankraščius slapta nugabinti į Klaipėdą ir perduoti Valančiui žinomam kunigui Zabermanui. Jis taip pat Bieliniumi įteikė savo santauką, 5,000 rublių, brošiūrų spausdinimo išlaidoms padengti. Bielinis sėkmingai įvykdė šį uždavinį. Kunigas Zabermanas įtaisė pirmą lietuviškų knygų leidyklą Prūsijoje, įvairiose vokiškose spaustuose Tilžėje ir Karaliaučiuje, spausdindamas ne tik šias, bet ir kitas Valančiaus parašytas knygas. Kunigas Zabermanas dirbo šį darbą iki 1888 m., kai tą Valančiaus lėšomis įsteigtą leidyklą perdavė Tilžės spaustuvininkams Mauderodei ir Reylenderiui.

1867 m. vyskupas Valančius suorganizavo pirmą lietuvių knygnešių tinklą. Jo penki pagrindiniai knygnešiai buvo Jurgis Bielinis, Raguvo (Panevėžio apskr.) ūkininkas Stasys Račiūka, Raseinių bajoras Simanas Kulikauskas, valstiečiai Julius Rukuiža ir Steponavičius. Ši Valančiaus organizacija 1870 m. buvo rusų susekta ir nustojo veikusi. 1871 m. Kulikauskas buvo ištremtas į Sibirą, o 1884 Rukuiža ir Steponavičius išbėgo į Ameriką.

1868-70 metais Bielinis privačiai mokėsi Šiauliuose ir Mintaujoje. Jis išmoko vokiečių, latvių, lenkų ir rusų kalbas. Rygoje mokėsi vokiečių liaudies mokykloje su mažais vaikais, nors pats turėjo daugiau kaip 20 metų amžiaus. Mokyklą baigė su pagyrimu.

Kelias metus pasitraukęs ir pasimokęs, grįžo

namo į Purviškius, vedė Oną Brazauskaitę ir pradėjo ūkininkauti.

III

Nuo 1873 m. Bielinis pradėjo veikti prieš rusų administracinį režimą Nemunėlio Radviliškio valsčiuje, prieš rusišką mokyklą ir prieš dvarininkus, kurie su valdžios pagalba, buvo pagrobę iš žmonių žemes. Nuo to laiko iki pat mirties jis nepaliaujamai dirbo, tautos sąmonę keldamas, gyvai, kartais labai savotiškai, reaguodamas į Lietuvos reikalus. 1877 m. pradžioje jį ėmė gaudyti į rusų kariuomenę. Bielinis, nekęsdamas rusų, nekenė ir jų tarnybos, todėl vengė, kad į kariuomenę nepakliūtų. Valsčiaus raštininko padėjėjas Čerka jį išpėjo ir Bieliniumi pavyko pasislėpti nuo rusų žandarų.

Nuo 1873 m. Bielinis savo ruožtu pradėjo platinti lietuvių spaudą. Bieliniumi visi lietuvių inteligentai, visi sąmoningi lietuviai ūkininkai buvo pažįstami, visos slaptos organizacijos ir palankios klebonijos žinomos. Štai kaip plk. Giedraitis jį apibūdino: "Nors tuo metu buvau dar mažas, bet gerai Bieliaką atsimenu. Jis buvo vidutinio ūgio, pražilęs, šviesių plaukų senis, labai sveiko, energingo veido, nors kaimiška, bet, galima sakyti, elegantiškai apsiredęs, ilgais batais ir visuomet su maišu (turbūt su knygomis)". Jisai visur turėjo savo slaptus sandėlius ir patikimus padėjėjus. Jis pats vienas, kaip liudijo Martyno Jankaus užrašai, "išplatino apie pusę visų iš Prūsų gabenamų knygų".

Nors šiandien jokia būdu nebesužinosime, kiek per Bielinio rankas perėjo draudžiamų lietuviškų raštų, bet iš jo paties leisto ir redaguoto laikraštuko *Baltasis Erelis* (1912 m. Nr. 1) galima matyti, po kiek spaudinių jis gabendavo per sieną. Tame laikraštyje pats Bielinis pasisakė:

Prie Mauderodės, dar senuose namuose, toksai koridorėlis lig krūtinės mieroje prikrauta palaidų lietuviškų kortų (Bielinis vadino spaudinius kortomis — A.B.), aš užklausu Juozapo Angrabaičio, kurs tame laike buvo rėdytojas laikraščio *Apžvalgos*. Kas čia per tokios kortos, tas atsakė, pirk visą eilę, krūvą. O kiek reikalauji. O kiek duosi? Aš, duodu rublį, kitas du rubliu, patsai Angrabaitis tris rublius ir taip po rublį privarėva 10 rublių. Angrabaitis pamėjo ant manęs su ranka imk, nes tretysis su baime siulyjo taksą. Iš tų kortų sutaisiau 8 kalades po 60 sv. Žėdna kaladė su pristatymu į vidurį Lietuvos kaštavo po 8 rublius. Bet tiktai tą vieną kartą ir pasitaikino taip pigiai tas kortas nupirkti, šiaip vis reikėjo sumokėti pagal nustatytą prekę... Pastaroje dešimtyje devynioliktojo šimtmečio pradėjau smarkiai lošti durniais su Maskolija. Po 7 ir 8 kalades, o po 2 ir 3 kala-

Jurgis Bielinis

des įvarytas, tai tokių skaičiaus nebuvo... 1894 metuose įvariau Maskolijai į glėbį 13 kaladžių po 60 svarų... 1902 metuose dar viena partiją durnių įvariau kortų nuo 10 kaladžių Maskolijos glėbin... (žr. Petras Ruseckas, *Knygnešys*, Tomas I, Kaunas, 1926, p. 52-53).

Reiškia, jei kortų kaladę sudaro 52 kortos, tai kiekviena Bielinio gabenama Lietuvon "kaladė" turėjo po 52 knygas. Tad, 8 kaladės knygų būdavo 416 egzempliorių. Jei kasmet Bielinis atgabendavo vidutiniškai po 10 "kaladžių" (520 egz.), tai per 30 metų knygnešystės jam pavyko asmeniškai atgabenti 15,600 raštų egzempliorių. Gal tai nebuvo "pusė visų rašliavų spausių Prūsuoje", bet vistiek nemažas kiekis vienam žmogui.

Knygnešių Karalius taipogi sugebėjo suorganizuoti knygnešių tinklus. 1885 m. drauge su kitais susipratusiais ūkininkais jis įsteigė Garšvių knygnešių organizaciją. Nors Garšvių kaimo veikla yra atskiras ir įdomus spaudos draudimo gadynės epizodas, reikėtų, taupumo dėlei, tiktai aptarti tos veiklos bendrus bruožus. 1882 m. Panevėžio apskrities, Naujamiesčio valsčiaus, Garšvių kaimiečiai sužinojo, kad Prūsuoje galima gauti lietuviškų knygų, ir ūkininkas Kazimieras Ūdra susirado kelią gabentis maldaknygių. O jau 1885 m. knygnešių karaliaus iniciatyva susikūrė slapta Garšvių organizacija knygoms atgabenti. Garšvių organizacija dirbo tvarkingai ir sistematingai, sugebėdama net periodiškai pristatinti taip laukiamos spaudos į Kauną, Sūduvą, Vilnių, Gardiną,

Ryga, Mintaują ir net tolimus Rusijos miestus. Garšvių organizacija dirbo beveik nesutrukdyta iki 1895-96 m. 1896 m. nukentėjo nuo rusų policijos Garšvių knygnešiai. Laimė, Bielinis paspruko ir tęsė savo tautinę misiją.

Nesiliaudamas pats gabeno knygas iš Mažosios Lietuvos ir jas labai plačiai skleidė Lietuvoje. Šalia Garšvių organizacijos, jis sudarė ir kitus knygų platintojų tinklus. pristeigė slaptų sandėlių ir išauklėjo knygnešių tautišką sąmonę. Jis paruošė sąmoningą opoziciją prieš rusų Lietuvos valdymą.

Jo veikimas siekė net Latgalą, nes ir latgaliams per kunigą Trasūną pristatinėdavo latviškas knygas, kurios taip pat rusų buvo draudžiamos. Lietuviškas knygas siuntė ar pats gabeno Mintaujon, Liepojon, Rygon ir net į Rusiją.

IV

Bielinis rūpinosi ir savo ūkį kultūriškai pakelti ir padaryti jį pavyzdinę kitiems biržiečiams. 1889 m. Bielinis savo žemę nusausino, padalino į 10 laukų ir įvedė vaismainį. Sutvarkęs moderniai savo ūkį, ir pavedęs tvarkymą savo žmonai, Bielinis vėl jį išnuomavo ilgesniam laikui už 300 rublių. Po to jis visiškai atsidėjo knygų gabenimui ir tautiško atgimimo propagandai. Tais pačiais metais jis iškeliavo į Belgiją, kur išspausdino 2 Lietuvos ženklus, bet jam Frankfurte vokiečių muitininkai juos konfiskavo.

Užkliuvęs į Paryžių, 1889 m., Bielinis pateko į lenkų kažkokį tautinį kongresą, kur buvo kalbama apie Lenkijos atstatymą ir svarstomas Lietuvos prijungimo prie Lenkijos klausimas. Bielinis, girdėdamas iš lenkų, ypač sulenkėjusių Lietuvos dvarininkų lietuvius užgaunančius žodžius ir pajuokas, įžeistas ir supykęs, paprašė balso, gavęs jį, užlipo ant estrados ginti Lietuvos nepriklausomybės idėją. Lenkai, išgirdę visai jiems priešingų minčių, nebeleido Bielininiui kalbėti ir, įtarę jį kaip rusų šnipą, išvarė iš kongreso. Bielinis, su kerštu sieloje prieš lenkus, apleido kongresą ir dar labiau nusistatė prieš lenkus.

Dirbdamas visą savo gyvenimą, iškentė labai daug persekiojimų ne tik iš rusų valdžios, bet ir iš tamsių savo kaimynų. Nors už jo sugavimą valdžia buvo paskyrusi žymų atlyginimą pinigais, ir jis kelis kartus buvo patekęs į rusų rankas, bet visada sąmoningai, kartais net gyvybe rizikuodamas, sugebėdavo ištrūkti ir pabėgti.

Štai, 1890 m. balandžio mėn. vieną sekmadienį, rusai padarė pas jį Purviškiuose kratą. Kratos metu Bielinis nebuvo namie. Po šios pir-

mutinės kratos rusai pradėjo sekti Bielinio namus, manydami užtikti čia patį Bielinį su jo platinamomis knygomis. Per 4-5 mėnesius darė kratas kas mėnuo. Taipgi skundai iš vietos gyventojų ir tamsių kaimynų taip dažnai eidavo, kad jie įgrįsdavo policijai.

Be kratų, kai kada užsukdavo į Bielinio namus valdžios agentai. Jų tikslas buvo aiškus: sekti Bielinį. Su tomis kratomis Bielininių šeima tiek apsirato, kad po kratų buvo matyti ne baimė, ne nusiminimas, bet piktumas prieš valdžią. Visi kaimynai pradėjo vengti ir bijoti persekiojamų Bielininių namų.

Pirmi ir antri po pirmos kratos metai Bieliniams buvo labai sunkūs. Pats Bielinis negalėdavo grįžti į namus ir slapstėsi svetur, ir tik vėliau, retkarčiais, naktį apsilankydavo namo ir tą pačią naktį vėl apleisdavo namus. Bielinis daugiausia gyveno pas pažįstamus ūkininkus apie Pasvalį, pas Avižonį, Šėmbelį, Gumbelevičių, apie Saločius pas Banį, apie Baisogalą pas Jakaičius. Motinos buvo įsakyta vaikams, kad kam nors paklausus apie tėvą, atsakytų trumpai, kad nežina, kur yra tėvas, namuose jo nematę ir t.t. Atsakymai iš anksto būdavo sugalvoti, ypač, kai tėvas atsilankydavo namuose ir, jam išvykus, motina pagrąsindavo vaikus ir mokydavo, kaip atsakyti, jeigu kas nors paklaustų.

Buvo atvejų, kad Bielinis po keleta metų nesimatydavo su saviškiais. Bielinis apsistodavo pas Švobiškio parapijos evangelikų reformatų kunigą Šepetį. Vaikai net neatpažindavo savo tėvo. Per 20 metų su viršum policijos sekama ir saugoma, Ona Brazauskaitė (1850/1855 — 1932 m. spalio 21 d.) sugebėjo palaikyti ryšius su savo vyru, dažnai eidama pėsčiomis, arba važiuota važiuodavo į tolimas vietas su juo pasimatyti ir pasitarti ūkio, augančių vaikų ir lietuviškų knygų reikalais. Ilgus metus kovojo su rusų policija ir žandarais, prokurorais ir kai kuriais kaimynais skundikais. Didžiojo karo metu, vokiečiams okupavus Biržus, Ona kaip tremtinė atsidūrė Petrapilyje. Vyras mirė jos daugiau nebematęs.

Bielinis norėjo, kad sūnus Kipras (gimęs 1883 m. rugsėjo 26 d.) eitų jo pėdomis. 1890 m. jis Kipriuką nugabeno į knygnešių centrą, Garšvių kaimą, ir čia atidavė mokytišios organizacijos buhalteriiui Adomui Ladukui. Garšviuose prabuvo porą vasarų. Čia Kipras pirmą kartą susidūrė su lietuviška knyga. O kad dar geriau įprastų, porą metų Jurgis Bielinis vežiojo jį su savim. Vėliau Kipras įstojo į Mintaujos realinę mokyklą.

Vėliau, paauglys Kipras buvo ryšys tarp tėvo

ir Rygos knygrišių žydų. Mat, žmonės labiau mėgdavo pirkti jau įrištas knygas. Buvo sunku gabenti sunkias, įrištas knygas iš Prūsų. Todėl jas reikėdavo šiapus sienos įrišti. Kipras iš tėvo priimdavo neįrištas knygas ir po kokią 100 egzempliorių ar daugiau duodavo knygrišiams. Įrištas knygas vėl grąžindavo tėvui, kuris jas gabendavo į kaimą ir miestelį. Gražinus lietuviams spaudą, Kipras Bielinis ėmė platinti slaptus socialistų raštus.

V

Apie gudrias Bielinio priemones išsisukti iš rusų policijos nagų žmonėse buvo daug kalbama. Jo nuotyčiai tapo legendomis. Neįmanoma straipsnio rėmuose atpasakoti visus jo nuotykius. Visvien įdomesnių čia pateiksime.

Sykį jis pateko policijai į nasrus vieškelyje — tai pametė arklius ir vežimą ir nubėgo į mišką. Policininkai apsupo miškelį, visą iškrėtė, o Bielinio nepagavo. Įsilipęs į aukštos šakotos eglės viršūnę, pats nematomas, stebėjo savo seklius.

Vieną kartą, vienoje valsčiaus sueigoje buvo daug žmonių ir jų tarpe uriadnikas. Uriadnikas susiginčijo su vienu žmogum, kad jis Bielinį pagausiąs. Kaip tik tuo metu į susirinkimą įėjo Bielinis. Pamatęs uriadniką, Bielinis tuojau atsiklaupė ir pradėjo poterius kalbėti. Uriadnikas, pamanęs, kad tai elgeta, davė jam dar dvi grivenas (monetas). Kai Bielinis išėjo, žmonės papasakojo uriadnikui, kad tai buvęs Bielinis.

Kartą, Bielinui sugrįžus namo, staiga, visą namą apsupo rusų policija. Nebuvo galima pabėgti. Bielinis, greit puolęs prie krosnies, išmetęs iš ten malkas ir įlindęs į krosnį, jo žmona vėl apdėjo jį malkomis ir, kai policija suėjo į namus, Ona Bielinienė krosnį užkūrė. Policija, iškrėtusi namus ir neradusi Bielinio, keikdama išėjo iš namų, o Bielinis išlindo iš krosnies.

Bielinis buvo keletą kartų patekęs į policijos nagus, bet visus kartus pasisėkdavo jam išsprukti, nors kai kada ir su dideliais nuostoliais.

Jo bendradarbis, A. Norvaišas iš Biržų, yra užrašęs vieną nuotikį, kurį buvo girdėjęs iš Pasvalio knygnešio K. Gumbelevičiaus. Esą:

Suimant uriadnikui Bieliaką Rimkūnų kaime, jis prašęs to ūkininko, pas kurį buvo užėjęs, perduoti jo arklį į Pasvalį Gumbelevičiaus globon. Ūkininkas buvęs doras žmogus, neišdavęs uriadnikui Bieliako arklio su likusia literatūra, bet pristatęs jį Gumbelevičiui. Gumbelevičius Bieliako literatūrą paslėpė, o arklį atidavė mitybai savo dėdei Gudui. Vėliau, pabėgęs Bieliakui iš areštinės, jis, atėjęs pas Gumbelevičių, pasiėmė savo arklį ir toliau išvažiavo į Prūsus.

A. Norvaišas dar užrašė sekantį epizodą. Ki-

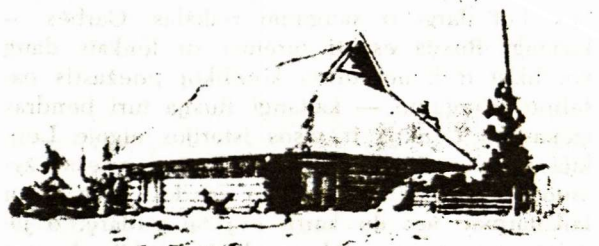
tą kartą Bieliakas, veždamas vežimą lietuviškų raštų, priešais pamatė atvažiuojant du žandarų. Išsigando. Pamatęs vežimą, norėjo bėgti į mišką, bet susigriebė: pamažu nulipo nuo vežimo, pasitraukė šiek tiek nuo vieškelio į lauką ir atitinkamai nusitaisė, neva gamtos reikalą atlikti. Tuo tarpu, žandarai pravažiavo jo nekliudę. Jei būtų žandarai sustoję ir ėję prie vežimo, tai jis "būtų bėgęs į mišką".

Vieną kartą Bielinis vežėsi į Garšvius sūnaus Kipro daiktus ir kartu vežėsi raštų pundelį pakely paplatinti. Už Legailių sodžiaus, ties Prūsano palivarku, susitiko jį uriadnikas, kuris jojo vagies ieškoti. Sutikęs Bielinį pamanė, kad tai esąs vagis ir todėl paklausė jo pavardės. Bielinis pasakė svetimą pavardę. Uriadnikas, netikėdamas jog suėmė Knygnešių Karalių, nusivežė prie Prūsano palivarko pasiklausti. Tuo tarpu Bielinis, pasinaudodamas tuo, kad dar buvo tamsu, palikęs vežimą ir daiktus, paspruko į Kuršą. Bielinio namuose tuojau buvo daroma didelė krata. Pristavas su žandaraus norėjo vežime pagautosios patalinės audimą ir raštą prilyginti prie namie rastos patalinės ir tuo būdu įrodyti, kad pabėgęs nuo uriadniko žmogus buvo Bielinis, kad tai jo vežimas ir daiktai. Tačiau, gero uriadniko lietuvio Puodžiūno ir Bielinienės, spėjusios paslėpti patalinę, apsuokrumo dėka — tai jiems nepasisėkė.

Kitą kartą, patekęs uriadnikui į nagus, Bielinis pasiėlgė griežčiau: į vieną ranką pasiėmė, kiek turėjo pinigų, o į kitą revolverį ir pasiūlė uriadnikui pasirinkti, kas labiau patinka. Uriadnikui, žinoma, labiau patiko pinigai ir jis paleido Bielinį važiuoti toliau.

Kartą 1893 m. Bielinui nuvežus knygas į Mintaują, suėmė jį policija. Bielinis kreipėsi pas Joną Jablonskį, kad tas už jį paliudytų, jog jis nenusikaltėlis. Jablonskis policijai pasakė: "Šis žmogus gimnazisto tėvas" ir policijos aki-vaizdoje tyčia barė Bielinį, kad tu šioks, tu toks, nežiūri vaikų. Policija Bielinį paleido.

(Bus daugiau)

MŪSŲ LIKIMAS TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ ŠVIESOJE

JUOZAS PETRAITIS

(Pabaiga)

Churchillio pozicija. Jis pasisakė už stiprią, laisvą ir nepriklausomą Lenkiją. Tai buvo jo pagrindinis reikalavimas, o visos kitos problemos, pav. sienų nustatymas buvo jam antraeilės svarbos, nors Stalinui su Rooseveltu esant lenkams labai duosniems vokiečių žemėmis, jis įsiterpė, kad "būtų gaila prikimšti lenkišką žąsį vokišku maistu tiek, kad ji pastiptų nuo nevirškinimo". Savo liniją jis formuluavo šia prasme:

Ar mes negalėtumėm sudaryti Lenkijai tokios valdžios ar laikinos vyriausybės ligi visuotinių ir laisvų rinkimų, kuri visų galėtų būti pripažinta, t.y., visiems priimtina. Tokia vyriausybė galėtų paruošti lenkus laisvam balsavimui, kas liečia jų būsimą konstituciją ir administraciją. Jei tai būtų galima padaryti, tuo būtų pažengta didelis žingsnis Centrinės Europos ateities taikai ir gerovei.

Stalino pozicija. Dar prieš metus prieš Jaltos konferenciją (1944.III.3) Averell Harrimanui, Jungtinių Amerikos Valstybių ambasadoriui Maskvoje, iškėlus Stalinui Lenkijos klausimą, šis reagojo pikta:

Ir vėl tie lenkai? Ar tai yra pats svarbiausias reikalas? Mes stovime už Curzono liniją. Ar tai neaišku? Bėda yra ta, kad ta emigrantų valdžia (suprask, egzilinė vyriausybė Londone) skaito rusus kvailiais. Dabar jie jau reikalauja Vilniaus ir Lvovo. Laimė, kad žmonės Lenkijoje, kurie nėra tokie, kaip emigrantai Londone, yra visai kitos nuomonės. Jie sutiks Raudonąją Armiją kaip išlaisvintojus.

Raudonajai Armijai vaduojant Lenkiją, Mikolaičykas švaistysis savo svaičiojimais. O kai Lenkija jau bus išvaduota, Mikolaičyko vyriausybė jau bus pasikeitusi, arba kita vyriausybė jau bus susidariusi Lenkijoje.

Tai buvo prieš metus. Po metų Jaltos konferencijoje jis buvo diplomatiškesnis, bet jokių nuolaidų nedarė. Jis pasakė suprantąs Churchillio situaciją. Anglams, pagal jį, Lenkija esanti garbės klausimas, bet rusams ji esanti ne tik garbės, bet dargi ir saugumo reikalas. Garbės — kadangi Rusija esanti turėjusi su lenkais daug konfliktų ir ji norėtų tų konfliktų priežastis pašalinti. Saugumo — kadangi Rusija turi bendras sienas su Lenkija ir visos istorijos eigoje Lenkija yra buvusi koridoriumi, kuriuo priešai žygiuodavę ją pulti. Vokiečiai trisdešimties metų laikotarpyje net du kartu esą tai padarę, o jie galėjo tai daryti, dėl to, kad Lenkija buvusi

silpna. Rusija nori, kad ji būtų stipri ir galin-ga taip, kad ji pati savo jėgomis galėtų tą koridorijų uždaryti. Rusija negalinti jo uždaryti iš lauko, bet tik patys lenkai gali tai padaryti iš vidaus. Todėl sovietams tai esą gyvybės ar mirties reikalas.

Roosevelto pozicija. Atrodo, kad prieš Jaltos konferenciją jis Lenkijos reikalais rūpinosi tiek, kiek jį spaudė Churchillis ir jo paties ambasadorius Averell Harriman. Jaltos konferencijoje, gi, Stalino užburtas, jis norėjo tuo klausimu kaip galima greičiau nusikratyti, nežiūrint principų.

"Lenkija", jo žodžiais, "buvo įvairių bėdų šaltinis per paskutiniuosius penkis šimtus metų."

Šis jo posakis charakterizuoja jo nusistatymą Lenkijos atžvilgiu, taip, kad Churchillis nerado jame didelės atsparos. Viena, ko Rooseveltas reikalavo, kad "rinkimai Lenkijoje būtų virš bet kokios kritikos, taip, kaip Cezario žmona". Į tai Stalinas atšovė: "Taip apie ją kalbama, bet iš tiesų ir ji turėjo savo nuodėmių."

Derybos buvo ilgos ir kietos. Visos konferencijos eigoje Stalinas nenusileido nė vienu svarbesniu punktu, todėl tą konferenciją tenka laikyti šaltojo karo užuomazga. Vis dėlto, "trys didieji" priėjo prie "vienos nuomonės" ir konferencijai pasibaigus paskelbė tokią deklaraciją:

Įvedimas tvarkos Europoje ir atstatymas tautinio ekonominio gyvenimo turi būti atsieltas tokiu procesu, kuris įgalintų išlaisvintas tautas sunaikinti paskutines nacizmo ir fašizmo liekanas ir sukurti demokratinės institucijas pagal jų pačių pasirinkimą. Tai yra Atlanto Chartos principas — žmonių teisė pasirinkti valdymosi formą, pagal kurią jie tvarkysis — atstatymas suvereninių teisių ir savivaldos toms tautoms, iš kurių tai buvo per prievartą užpuolikių tautų atimta.

Rezultatus mes žinome. Tuolaikinis NKVD pravedė "laisvus" rinkimus visuose sovietų okupuotuose kraštuose, neleisdamas sąjungininkams nė nosies įkišti į tuos kraštus ir į rinkimų procesą, o Churchillis, po tokių "laisvų" rinkimų Lenkijoje buvo priverstas savo rankomis likviduoti lenkų egzilinę vyriausybę Londone, kadangi Lenkija jau turėjo "teisėtą" vyriausybę.

Mes, prieš akis turėdami mūsų pačių ir kitų sovietų okupuotų kraštų likimą, prie tos dekla-

racijos galime pridėti tik savo prierasą — niekšybių niekšybė!

Yra dar vienas nerašytas ir nedeklaruotas tarptautinis moralinis principas — tai, taip vad. azylio teisė, t.y., politinio ar religinio pabėgėlio teisė. Šioji nerašyta teisė išsivystė amžių bėgyje ir vienaip ar kitaip ji yra gerbiama visų valstybių. Sovietai, pav., iki šiol neišdavinėdavo Vakarams pas juos pabėgusius šnipus, revoliucionierius, sukilėlius, mokslininkus ar šiaip kapitalistine sistema nusivylusius minkštapročius. Vakarai, gi, tasai žmogaus teisių lopšys, mokslo, kultūros, demokratijos ir visokių kitokių dorybių kraštas, mūsų akivaizdoje savo istoriją sutersė iš baimės, išskaičiavimo ir norėdami įsitikti savo būsimam priešui. Mes patys vos netapome to išdavimo aukomis. Kalbame apie priverstiną grąžinimą sovietams jų reikalaujamų pabėgėlių. Šis nešvarus istorijos lapas buvo palaiapsniui atidengtas pasauliui kelių rašytojų, bet visame baisume galutinai parodytas anglo *Nicholas Bethell* knygoje *“The Last Secret: Forcible Repatriation to Russia 1944-47”* ir ruso grafo *Nikolai Tolstoy* garsiojo rusų rašytojo *Levo Tolstojaus* palikuočio, dokumentuotoje knygoje *“Victims of Yalta”*, kai po trisdešimties metų anglai ir amerikiečiai atidengė savo slaptus karo archyvus, nors dar ir ne visus. Matyt, yra dar gyvų kaltininkų, kuriuos norima paslėpti.

Šios paskaitos ribose neįmanoma atvaizduoti tos didžiulės tragedijos, kurios rezultate apie du su puse milijono žmonių Vakarų buvo paaukota komunistinio dievo garbei. Kiekviena europinė valstybė sutepė šia dėme savo rankas, išskiriant tik vien Liechtenšteiną, valstybę iš 12,000 gyventojų ir su “galinga” 11-kos policininkų kariuomene. Ji pasiliko garbinga, nepasiduodama jokiam spaudimui ir neišduodama nė vieno pas juos atsidūrusio bėglio.

Pagrindiniai tragedijos vykdytojai buvo pirmoji eilė anglai, ir jų spaudžiami, amerikiečiai. Anglų paslaugumo Stalinui šaknys siekia dar 1935 metus, kai jų užsienių reikalų ministeris Anthony Edenas vyko į Maskvą “atlaidams” ir jų metu nepaprastai susižavėjo komunizmo misijonieriumi — Stalinu. Edeno žodžiais:

Stalinas padarė man iš pat karto didelį įspūdį ir mano nuomonė apie jo sugebėjimus nepasikeitė. Jo asmenybė pasireiškė be jokių pastangų ar perdėjimo. Jis buvo natūraliai gerų manierų, — matyt tai yra gruziniškas paveldėjimas. Nežiūrint, kad aš žinojau, kad tas žmogus neturi jokio pasigailėjimo, aš gerbiau jo minties gilumą ir net gi jaučiau jam simpatijos, kurios aš niekuomet nesugebėjau sau išsiaiškinti.

Po devynerių metų, t.y. 1944.X.11, tas pats Edenas, drauge su savo šefu Churchilliu vėl vyko į Maskvą, šį kartą jau su misija susitarti dėl karo belaisvių pasikeitimo. Edeno susižavėjimas Stalinu vėl suliepsnojo ir jis davė Stalinui besąlyginį pasižadėjimą, kad anglai grąžins visus jų rankose esančius rusų karius. Stalinas iš savo pusės pasižadėjo tą pat dėl anglų karių.

Jei Stalinas tuo metu išgavo Edeno parašą ant tuščio vekselio blanko, tai Molotovas vėliau tą tuštumą užpildė. Kai Edenas pasižadėjo tuoj pat išsiųsti Anglijoje esančius 11,000 sovietų piliečių, Molotovas pradėjo statyti konkrečius klausimus. Tie klausimai buvo gana aiškiai formuluoti, pav., ar Jo Didybės vyriausybė esanti tos nuomonės, kad visi sovietų piliečiai, be išimties, turėtų būti grąžinti į Rusiją kaip galima greičiau? Edenui į tai atsakius teigiamai ir dar pridėjus, kad tam tikslui ir laivai esą paruošti, Molotovas ėjo prie esminio reikalo. Kalba einanti, pabrėžė jis, ne dėl laivų tonazų, bet dėl paties principo. Ar britų vyriausybė sutinkanti, kad sovietų piliečio grąžinimo į Rusiją klausimas nebūtų sprendžiamas pagal atskiro individo norą ar nenorą grįžti? Kai kurie sovietų piliečiai, pagal jį, gal ir nenorėtų grįžti, kadangi jie yra buvę susidėję su vokiečiais, o sovietų vyriausybė reikalaujanti, kad visi jos piliečiai būtų grąžinami. Edenas pasisakė nieko prieš juos neturįs ir dar pridėjo, kad britų vyriausybė norinti visus juos pavesti sovietų administracijai ir disciplinai tol, kol jie bus sugrąžinti į Rusiją.

Molotovui nieko daugiau ir nereikėjo: vergų pirkliai susitarė.

Jaltos susitarimas, gi, taip toli nėjo. Pats susitarimo formulavimas buvo gana bendrų sąvokų, be detalių. Ten tik buvo pasakyta, kad bus pasikeista savais piliečiais, bet nieko nepasakyta apie priverstiną grąžinimą. Toks formalus susitarimas paliko Vakarų sąjungininkams laisvas rankas pasielgti pagal tradiciją, sąžinę ir žmoniškumą, jei jie to būtų norėję, o sovietams — grįžti ta sutartimi savo žiaurius reikalavimus.

Galų gale, kas gi yra sovietų pilietis? Toks klausimas kilo tuoj pas susidūrus su to susitarimo praktišku vykdymu ir akivaizdoje masinio išduodamųjų pasipriešinimo. Anglijos užsienių reikalų ministerija savo instrukcijose repatriacijos reikalu (1945.V.26) oficialiai patvarkė sekančiai:

... visi asmenys, kurie pagal britų teisę yra sovietų piliečiai, privalo būti repatrijuoti, o asmuo, kuris nėra (pabrėžta nėra) sovietų pilietis pagal britų teisę, neturi būti (pabrėžta neturi būti) grąžintas į Sovietų Sąjungą, jei jis įsakmiai nepareiškia noro būti grąži-

namas." Sovietų piliečio apibrėžimas duotas sekančiais: "Asmuo gimęs ar nuolatiniai gyvenęs prieš 1939. IX.1 Rusijos teritorijoje (within boundaries of Russia) (kuris neprišėmė kitos pilietybės ar Nanseno paso, kas tokį asmenį padarytų be pilietybės)."

Toks apibrėžimas visai teisingai išskyrė iš sovietų pilietybės begales rusų, kurie iš Rusijos išbėgo revoliucijos ir pilietinio karo metu, kurie niekuomet nėra buvę sovietų pavaldiniai, nežiūrint, kad jie ir buvo rusai. Žodžiu, visa senųjų emigrantų masė, kurių dauguma tuo laiku buvo jau kitų valstybių piliečiais ar be pilietybės, į deportuojamų grupę neturėjo būti įtraukti.

O vis dėlto, aukščiausių anglų vyriausybės pareigūnų patvarkymu, daug tūkstančių senųjų emigrantų, jų tarpe baltosios armijos ir kazokų generolų, karininkų ir vadų, nežiūrint eilinių žmonių, britų buvo prievarta, apgaule ir klasta atiduoti raudoniesiems. Net pats raudonosios armijos generolas, perimęs repatrijuojamus Judenburgėje (Austrijoje) kazokus nustebo, kad jų tarpe esama ir senųjų emigrantų, kurių draugas Stalinas nereikalavęs.

Jeigu civilinius politinius išseivius gynė nerašyta azylio teisė ir pačių britų sudarytos taisyklės, kurių nebuvo laikomasi, tai uniformuotus karius, patekusius į nelaisvę, kaip pav. Vlasovo Armijos ar kazokų formacijų dalinius, gynė Haagos 1899 ir 1907 metų ir Genevos 1929 metų konvencijos, pasirašytos beveik visų kultūringų valstybių, išskyrus, tai grupei nepriklausančios, Sovietų Sąjungos. Be abejo, tų konvencijų sudarymo metu niekam nė į galvą neatėjo mintis, kad savo krašto piliečiai masiniai persimestų pas priešą ir jo uniformoje kariautų prieš savo kraštą. Todėl toks atvejis ir nebuvo numatytas tose konvencijose. Tuo pasinaudodami anglai tuojau šį atvejį išsiaiškino savo, geriau sakant, raudonųjų naudai sekančiais:

Nežiūrint Genevos konvencijos nuostatų, negalima kareiviui, tarnaujančiam priešo kariuomenėje ir savos kariuomenės paimtam į nelaisvę šauktis konvencijos apsaugos prieš savo vyriausybę ir savus įstatymus. Mes tikriausiai neduotumėm tokios teisės britų piliečiui, tarnaujančiam vokiečių kariuomenėje ir mūsų paimtam į nelaisvę. Jei toks žmogus yra paimtas į nelaisvę sąjungininkų kariuomenės, sąjungininkų vyriausybė turi teisę jį besąlyginai perduoti jo paties vyriausybei nelaužant konvencijos nuostatų. Priešinga procedūra pastatytų mus į neapginamą poziciją prieš sąjungininkų vyriausybes, kurios apkaltintų mus, kad mes bandome apsaugoti galimus išdavikus nuo bausmės, grėšiančios jiems pagal jų pačių įstatymus.

Anglai užmerkė akis prieš to konvencijos nuostatą, kuris nusako kario priklausomumą tai

kariuomenei, kurios uniforma jis dėvi, nežiūrint jo tautybės. O patys anglai, vis dėlto, reikalavo iš vokiečių traktuoti visus belaisvius britų uniformose kaip britų karius. Jų tarpe būtajvairių tautybių, kaip lenkų, čekų, belgų, prancūzų ir kitų. Toji pat teisė jų nebuvu duota vokiečių uniformai. Dėl savo naudos bei išskaičiavimų anglai ir mažesniu mastu amerikiečiai, atliko netiesioginio budelio uždavinį išduodami sovietams sunaikinimui jų ideologijos mirtinus priešus. Taip žuvo gen. Vlasovas su savo karininkais, von Panwitz, vokiečių generolas, vadovavęs kazokams kaip tikras tėvas ir riteris ir perspėtas nepasinaudojęs proga pabėgti, dalindamasis su savo kazokais bendru likimu. Tuo būdu Gulago archipelage dingo ištisi kazokų ir kaukaziečių daliniai su savo vadais ir pačių rusų-vokiečių uniformose. Neabejotina, kad nė vienas ir iš mūsų tautiečių buvo nugabentas kasti Volgos kanalą, nes anglai persistengdami jokios atrankos nedarė tol, kol jau buvo per vėlu.

Anglų politiniai vadai su Churchilliu ir Edenu žinojo, kad jie suteršia savo tautos istorijos lapus išduodami mases žmonių raudoniesiems tikrai pražūčiai. Klysta, kurie mano, kad Churchillis, tas antikomunistinis čempionas, buvo skirtingo nusistatymo, negu Edenas. Jeigu būtų taip, tai to masinio išdavimo nebūtų buvę. Pačių anglų tarpe prasidėjus trinčiai ir nuomonių skirtumui tuo reikalu, bei sovietams kaltinant anglus prsimanytais propagandiniais nusikaltimais, Churchillis, norėdamas paskubinti išdavimo procesą, uždėjo sekančią rezoliuciją ant jam adresuoto užs. reikalų ministerijos rašto, reikalaujančio direktyvų: "Mes turime nusikratyti visais kaip galima greičiau. Tai buvo mūsų pažadas Molotoviui, kaip kad aš jį supratau."

Kad šitas niekšingas darbas neišeitų aikštėn, kas būtų sukėlęs Anglijoje masinį pasipiktinimą, vyriausybė pasiūkė į pagalbą karo cenzūrą. Kariuomenės vadai, kuriems buvo pavesta tas nešvarus darbas vykdyti, vykdė jį protestuodami ir daugeliu atvejų tą nelemtą įsakymą sabotuodami. Po karo visa tam paaiškėjus, jie teisinosi, kad jie kaip kariai turėję vykdyti jiems duotą įsakymą. Ar Nuernbergo teismas priėmė tokį pasiteisinimą iš teisiamųjų vokiečių? Yra dviguba teisė nugalėtojui ir nugalėtajam, bet *teisingumas* turėtų būti visiems tas pats.

Istorija kartojasi. Kadaisė galinga senovės Romos Imperija savo silpnume taip pat užsitraukė gėdą panašiose aplinkybėse. Tai įvyko Hunų siautėjimo laikotarpyje, penktame šimtmečiuje. Mes skaitome viename iš pagrindinių istorinių veika-

lų (Edward Gibbon, *The Decline and Fall of The Roman Empire*) sekantį įvertinimą tokios išdavystės:

Baili ir savanaudiška Vakarų Romėnų politika užleido rytų Imperiją hunams... Hunų karalius (Atila) nusprendė ir jo sprendimas buvo neatšaukiamas įstatymas, būtent, kad tie hunai, kurie pabėgo iš Atilos kariuomenės, turi būti grąžinti be jokio atleidimo pažadų ar sąlygų. Vykdydami šią žiaurią ir gėdingą sutartį, Imperijos karininkai buvo priversti išskerti keletą lojalių ir garbingų dezertyrų, kurie atsisakė būti išduodami tikrai mirčiai, ir taip, romėnai prarado bet kokią teisę į skitų tautos draugiškumą, nes tuo veiksmu jie viešai prisipažino, kad jie nustojo arba drąsos ar jėgos apsaugoti maldaujančius apsaugos tuos, kurie tarnavo Teodozijaus sostui. Tikrai būtų keista, jei Teodozijus būtų nusipirkęs saugią ir tikrą ramybę savo garbės kaina, arba, jei jo bailumas nebūtų iššaukęs žiaurumų pasikartojimo.

Pakeitę žodžius "hunai" rusais, Atila — Stalinu, Romos Imperija — Anglija ir Amerika, — istoriją perkeliame į dabartį.

Svarstydami visus šiuos netolimos praeities faktus, noromis nenoromis prieiname išvados, kad tarptautinėje politikoje nėra tokių principų, sutarčių, tradicijų, kurių būtų garbingai laikomasi, kurių jėga nesulaužytų, kurie nesikeistų su besikeičiančiomis sąlygomis ir kurių užuovėjoje taikingos ir mažos valstybės bei tautos ramiai sau galėtų gyventi. Mes esame tam gyvas pavyzdys. Mes klystame, jei manome, kad jei kai kur Vakaruose mes turime savas atstovybes, tai dėka Vakarų politinių principų. Faktai rodo ką kita. Už dabartines atstovybes ar okupacijos nepripažinimą mes turime būti dėkingi tai politinei situacijai, kuri gana anksti atskyrė Rytus nuo Vakarų geležine uždanga. Niekur neteko užtikti, kad Jaltos, ar bet kurioj kitoj tarptautinėj konferencijoj kas nors būtų pasisakęs dėl mūsų nepriklausomybės atstatymo. Priešingai, tylėjimu mes buvome pripažinti sovietams jau, taip vad., Dumbarton Oaks konferencijoj 1944.VIII.21-X.7, ten svarstant UNO organizacijos steigimą. Toj konferencijoj sovietai reikalavo, kad visos 16 "jų" valstybių būtų pilnateisiais tos organizacijos nariais, kaip nepriklausomos valstybės, jų tarpe ir Lietuva. Konferencijos dalyviai neprotestuodami priėmė kaip savaime suprantamą faktą, kad Lietuva, drauge su kitomis sovietų okupuotomis valstybėmis, yra viena iš Sovietų Sąjungos respublikų, o ne suvereninė rusų užgrobtą valstybę. Jaltos konferencijoj Stalinas jau buvo nuolaidesnis — vietoj 16-kos, jis reikalavo tik trijų papildomų vietų, t.y., Ukrainai, Baltarusijai ir Lietuvai, mo-

tyvuodamas tuo, kad šios trys valstybės sudėjo didžiausias aukas karo metu. Vakarų "didiesiems" — Rosseveltui ir Churchillui pritrūko drąsos pasakyti savo sąjungininkui, kad jie nepripažįsta Lietuvos, kaip esančios Sovietų Sąjungos sudėtyje ir kad jis neturįs jokios teisės Lietuvos vardu kalbėti. Tokiu būdu ir Jaltos konferencijoje mes buvome tyliu sutikimu atiduoti sovietams. Lietuva nepakliuvo į UNO ne dėl to, kad ji nėra Sovietų Sąjungos respublika, bet dėl to, kad Vakarai pabūgo komunistinio bloko balsų persvaros. Anglijos Banko atidavimas Lietuvos aukso sovietams nesiderina su anglų pareiškimais, kad jie okupacijos nepripažįsta. Paskutinė vinis į Nepriklausomos Lietuvos karstą buvo įkalta Helsinkio konferencijoje.

Ir taip, visi tarptautiniai principai, pasižadėjimai, sutartys neišgelbėjo mažų ir silpnų valstybių nuo brutalaus jėgos. Mūsų viltis yra dar tame, kad Vakarams atsivėrė akys, kur jie dėl savo minkšto nugarkaulio patys yra atsidūrę. Būkime tikri, kad jei sovietai būtų vedę lankstesnę politiką ir taip greit neužleidę geležinės užuolaidos, šiandien mūsų atstovybių jau nebebūtų buvę. Prisiminkime Churchillį, kuris turėjo atlikti skaudžią operaciją prieš savo sąžinę, sulikviduodamas lenkų egzilinę vyriausybę. Šiandien mūsų interesai sutampa su laisvojo pasaulio interesais — gintis nuo sovietiško komunizmo, kuris grįauna valstybes iš vidaus ir iš oro.

Būtumėm neprotingi, jei iš pasaulinių įvykių raidos mes nepasimokytumėm ir neprisitaikytumėm to atominio amžiaus sąlygoms. Kaip matėme, žodis, koks jis bebūtų, neapgina tautos nuo užpuoliko. Žodis turi būti paremtas jėga, kad jis galiotų. Jos mes neturime ir neturėsime. Iš čia peršasi mums logiška, bet sukrečianti išvada, kad tokios Lietuvos, kokia ji buvo prieš raudonųjų invaziją, būti nebegali, jei norime kaip tauta išlikti gyvi. Mūsų rytinis kaimynas — šiandieninė Sovietų Sąjunga, būsimoji Rusija ar koku kitu vardu ji besivadintų, pasiliks dar ilgiems amžiams mums grėsmė, kad ir būsimų įvykių sukrėsta ir apkarpyta. Jeigu mes sekame sovietų disidentų judėjimą, jų tikslai neduoda mums pagrindo vilčiai ir džiaugsmui. Tik okupuotų valstybių disidentai pasisako už nepriklausomybę visoms rusų pavergtomis tautoms, tuo tarpu, kai pačių rusų ideologiniai disidentai, kaip pav. Solženicynas, vis dar svajoja apie didžiąją caristinę imperiją, su jos buvusiomis sienomis, tik be komunistinės santvarkos. Taip, kad komunizmo žlugimas Sov. S-goje dar nebūtinai reikštų mūsų atsipalaidavimą nuo rusų. Duok Dieve, kad taip

LIETUVIŲ APSAUGOS DALINIŲ 257. Bn

L. B.

(Pradžia "Kario" 3 Nr.)

Kuopos vadas nedelsiant atliko vietovės žvalgymą (rekognoskuotę), sudarė ugnies planą ir išdėstė kuopą į gynimosi poziciją. Sunkiems ir lengviems kulkosvaidžiams įsakė iškasti apkasus stačiom, o šauliam klūpom. Tiems darbams laiko buvo neperdaugiausiai, bet vyrai pasistengė ir nurodytus pozicijas įrengimo darbus atliko iki sutemų.

Ožeronių kaimas banditams buvo labai svarbus punktas, nes pro čia ėjo vienas iš jų pagrindinių kelių, kuriuo jie, prisidengdami miškuotu rajonu, žygiuodavo į vakarus — gilyn į Lietuvos teritoriją apsirūpinimo (plėšikavimo) tikslais. Trečiai kuopai užėmus Ožeronių kaimą, toji kryptis liko atkiršta. Ir kaip artima ateitis parodė, banditai žūt būt nusprendė tą kryptį išlaisvinti, sunaikinant 3 kuopą. Deja, jų pastangos nuėjo niekais.

Apie Ožeronių kautynes štai ką pasakoja 3 Kp vadas:

"Gerai atsimenu, kad atvykome į tą kaimą be jokių sunkumų. Buvo saulėta vasaros diena. Kaimas apsuptas miško iš trijų pusių. Gyventojai gudai. Visi trobesiai dengti šiaudiniais stogais. Pasižiūrėjus į to kaimo gynimosi galimybes, kaž kaip pasidarė neramu. Bet, pagalvojau, kad gal tas žygio nuovargis sukėlė tą jausmą. Bepietaujant jau kaimo gyventojai pradėjo vaišinti kuopos kareivius "namine". Tik bai-

gus valgyti, atėjo sena moteris ir lietuviškai klausė, kur gali pamatyti "načalniką". Ji man ir sako: 'Aš čia esu viena lietuvė ištekėjusi už gudo ir sakau jums, vaikeliai, jūs čia mirsite, nes čia gyvena ir praeina didelės bandos tų vyrų iš miškų. Tik jums įvažiuojant jie pasitraukė į rugius ir į mišką'. Tada man tuojau paaiškėjo tuo vaišingumo tikslas. Su bataliono štabu jokio ryšio dar nebuvo ir pozicijos keisti negalėjau. Nutarėme pasiruošti. Kaimo seniūnui buvo griežtai įsakyta kareiviams neduoti degtinės ir suvartyti ūkininkus su dalgiais kuopos bare nupiauti pasėlius, kad padidinus šaudymo lauką ir matomumą prieš mūsų pozicijas. Mes apsikasėme ir visi be išimties nutarėme budėti apkasuose iki ryto. Įsitikinęs, kad viskas padaryta, grįžau į kuopos vadovietę apie vidurnaktį. Čia dabar ir prasidėjo pragariškas šaudymas. Pirmiausiai buvo leidžiamos padegamosios kulipkos sukelti gaisrui. Kaimas pradėjo degti iš visų pusių, o už kokios pusės valandos šaudymas dar padidėjo su šauksmais lietuviškai, lenkiškai ir rusiškai. Mūsų prašymas pagalbos, leidžiant raudonas raketas, štabe buvo pastebėtas, bet pagalba atėjo tik iš ryto. Tik kovose užsi- grūdinimo dvasia tos kuopos kareivių anksčiau, Ukrainos lygumose, atlaikė puolimą, nes mes buvome pasmerkti mirčiai. Tik vienas kareivis žuvo, kai pagautas raudonųjų artumo panikos mėgino bėgti iš apkasų. Pasirodo, kad tas buvo svarbus praėjimo punktas iš Rudnikų girios į Lietuvos gilumą. Esu labai dėkingas tai lietuvei senutei, kuri įspėjo mus apie kuopai grėsiantį pavojų".

būtų, bet visi duomenys sako, kad mes turėsime savo laisvę patys išsikovoti ir išsikovoję ją išlaikyti. Savaiame aišku, kad mes vieni to nepajėgsime padaryti — reikės jungtis į sąjungą. Į sąjungą, kurios narius riš ne popierinės sutartys, bet bendras priešas ir bendras interesas, Vakarų Europos valstybės susiblokavo ekonominiais pagrindais. Tas blokas laikui bėgant gali būti Jungtinių Europos valstybių užuomazga. Ateities dideliems įvykiams vykstant, mes galime turėti tik du pasirinkimus: ar tapti vairuojamu satelitu slavų imperijoje, ar autonominiu nariu Vakarų bloke. Palikdami Lietuvą, mes palikome ir neišspręstas problemas dėl Vilniaus, Klaipėdos, Rūtprūsių, Suvalkų. Jei tos problemos ir buvo išspręstos, tai tas sprendimas nepriklausė nuo mūsų — kiti už mus jas išsprėdė, be mūsų valios ar sutikimo. Visiškai aišku, kad ir pasikei-

tus sąlygoms, mes patys tų problemų negalėsime išspręsti. Todėl, nežiūrint, kaip mes esame giliai suaugę su suvereninės, nepriklausomos Lietuvos idėja ir jos kitokios negalime sau įsivaizduoti, netolimos praeities pamokyti, jau dabar turime susigyventi su ta mintimi, kad už savo tautos egzistenciją turėsime perleisti tam tikrą dalį savo suvereninių teisių tam junginiui, kurios aktyviu nariu mes būsime. Kitaip sutirpsime plačiuose Sibiro sniegynuose ir kitai saulei Maskvoje užtekėjus.

Lietuvos ateities planavimas yra didelis uždavinys mūsų tautos vadams, o tų planų vykdymas — šventa pareiga mūsų būsimiems savanoriams.

(Paskaita, skaityta Kariuomenės Šventės proga, Melbourne, Australijoje, 1978 m.)

257. Bn žygis į Vakarus

Švintant, Bn adjutantas buvo pažadintas ir painformuotas apie smarkų šaudymą miške. Adjutantas išėjo laukan, orientavo žemėlapi ir nustatė, kad kautynės vyksta 3 kuopos kryptyje. Jis tuojau įsakė pasirengti kautynėms Rūdiškėse esantiems bataliono daliniams (1 Kp ir PnBr) ir pažadino bataliono vadą. Bn vadas tuojau susirūpino pagalbos organizavimu. Jis pasiuntė adjutantą pas 253. Bn kuopos vadą, j. ltn. A., kurią 257 Bn pakeitė, o pats su kpt. Kuehn, BnRŠ karininku, nuvyko pas vokiečių kariuomenės bataliono vadą, kurio Bn buvo išdėstytas geležinkelio apsaugai. 253. Bn kuopos vadas atsisakė vykti pagalbon, kadangi 9 val. ryto jis turįs užimti kuopai paskirtą rajoną. Adjutantas jam pasakė, kad jis dėl pavėluoto rajono užėmimo galės pasiteisinti pagalbos suteikimu 257. Bn kautynėse. Tačiau tai nepakeitė Kp vado nusistatymo. Vokiečių bataliono vadas pasakė, kad jis turįs tik būrį kareivių savo vadovitei ginti ir negalįs prašomos pagalbos suteikti.

Čia reikėtų keletą žodžių pasakyti apie j. ltn. A. ir jo kuopą. J. ltn. A. (XIX laidos), rusams okupavus Lietuvą, buvo smarkiai paraudonavęs. Vokiečiams užėmus Lietuvą, jis buvo patalpintas Jašiūnų nukomunistinimo stovykloje, ir po kurio laiko iš jos išleistas. Vokiečiams pradėjus organizuoti SS legioną, jis buvo vienas iš pirmųjų savanorių, kurių susirinko apie 200. Nepavykus suorganizuoti SS legiono, tie 200 vyrų su A. buvo įjungti į LAD 253. Bn.

Nepavykus suorganizuoti pagalbos, Bn vadas su 1 Kp, PnBr ir BnŠt išvyko į 3 kuopos barą. Pasiekus Dolkitanų kaimą (apie 3 val. ryto), partizanai pradėjo trauktis, matyt, pastebėjo atvykstančią pagalbą, o pasiekus 3 kuopą, kautynės visai nutilo. 3 kuopos nuostoliai buvo vienas nužaudytas ir sudegęs savaitinis maisto dalinys.

3 kuopa buvo atšaukta susitvarkymui į Rūdiškės, kur pailsėjo pora dienų, gavo naują maisto davinį ir buvo patalpinta Dolkitanų kaimo pietinėje dalyje, o 1 kuopa — šiaurinėje dalyje. Dolkitanų atsparos mazgo vadu buvo paskirtas 1 Kp vadas. 1 ir 3 kuopoms dienos metu užėmus Dolkitanus, nakties metu, dar nei neprašvitus, banditai vėl pradėjo pulti. Kautynės vyko keletą valandų. Puolikai buvo atmušti ir turėjo pasitraukti. Po šių kautynių veiksmai ilgesniam laikui nutrūko.

2 ir 4 kuopos susidūrimų su banditais neturėjo. Rūdiškių rajone 257. Bn išbuvo dvi savaites iki 1944, VII.3 d.

Iš šių kautynių prašosi išvada, kad banditai Rudnikų — Valkininkų miškuose nebuvo labai stip-

rūs, nes jie nepajėgė sutelkti pakankamai jėgų, kad galėtų atsiimti taip jiems svarbią vietovę — Ožeronių ir Dolkitanų kaimus, ir laiduoti sau praėjimą į vakarus. Rūdiškių rajone jie pasižymėjo geležinkelio sprogdinimu ir gyventojų plėšimu.

8. 257 Bn KAUNO RAJONE (1922.VII.13-28)

1944 m. liepos 2 d. batalionas gavo įsakymą apleisti Rūdiškių rajoną ir žygiuoti į Kauną. Liepos 3 d. batalionas žygio tvarka pradėjo žygiuoti į Kauną. Žygio kelias: Rūdiškės, Rikantai, Žasliai, Gegužinė, Jonava, Kaunas. Žygis į Kauną užtruko 10 dienų. Su banditais nebuvo susidurta. Batalionas į Kauną atvyko liepos 13 d. ir buvo patalpintas buv. "Priešlėktuvinės Apsaugos" kareivinėse — Panemunėje. Čia buvo sutelkti 2. Bn, 253. Bn, 257. Bn ir 9. Bn, kurie buvo suvesti į 1 Lietuvių Policijos pulką. Batalionų numeriai buvo palikti tie patys, tik 9. Bn buvo performuotas į ūkio dalinį. Pulko formavimas užtruko apie savaitę laiko. Pulko vadu buvo paskirtas LAD Ryšio karininkas, gen št. plk. ltn. Špokevičius, o pavaduotoju — kav. mjr. Br. B. Suformuotas 1 Liet. Pol. pulkas buvo perkeltas į šiaurės rytus nuo Kauno, kur iki liepos 29 d. Kleboniškiečiai, Naujasodis rajone vykdė gynimosi pozicijas įrengimo darbus. 257. Bn buvo išdėstytas Naujasodis rajone.

9. 257 Bn ŠILAVOTO, DIDVYŽIŲ, NAUMIESČIO RAJONE (1944.VII.29-VIII.1)

Liepos 29 d. rytą batalionas (pulko sudėtyje) buvo sutelktas Birutiškėse prie plento ir sunkvežimiais buvo perkeltas į Šilavoto rajoną (12 km. į v. nuo Prienų) pozicijos įrengimo darbams vykdyti, o pulko ir batalionų ūkio daliniai vyko žygio tvarka. Pulku atvykus į Šilavoto rajoną, vokiečių divizijos vadas, kuriam pulkas buvo priskirtas ir kurio vadovietė buvo Igliaukoje, nudžiugo ir įsakė ginti Klebiškės — Kuišiai barą. 257. Bn buvo įsakyta ginti Kuišiai — Maldabūdis barą. Kuopoms buvo įsakyta ginti barus: 1 Kp — Kuišiai, 2 Kp — Skrynupis (a. 110), 3 Kp — Pašlavantys, 4 Kp — Maldabūdis, BnŠt, RŠBr, PnBr — Varnakė. Liepos 30 d. 3 val ryto, bolševikų šarvuotiems daliniams prasiveržus tarp Kauno ir Prienų ir gresiant apsupimui, pulkas gavo įsakymą pasitraukti į Plutiškes, kur turėjo užimti gynimosi poziciją.

Bn vadas įsakė:

- 1 Kp ir 2 Kp trauktis į N. Mykoliškės — Jiestrakis kryptimis, vadovaujant 1 Kp vadui.
- 3 Kp, 4 Kp, PnBr, RŠBr ir BnŠt trauktis

Maldabūdis — Jiestrakis kryptimi.

c) Bataliono susirinkimo punktas — Jiestrakis.

Batalionui susirinkus Jiestrakyje, traukiamasis buvo vykdomas Plutiškių kryptimi. Pasiekus Plutiškes, batalionas gavo įsakymą trauktis į Pilviškius — į pulko susirinkimo punktą. Batalionas vykdydamas įsakymą traukėsi keliu: Plutiškės, Kupriai, Žariškiai Did., Šerninė, plentu Kaunas — Marijampolė, Purviniškė, Pilviškiai. Traukimasi dengė vokiečių daliniai.

Traukiantis plentu Kaunas — Marijampolė, ties Baciliškiais, pulko voros galą puolė bolševikų šarvuoti daliniai. Nukentėjo 2. Bn, kuris buvo pulko voros gale, ir 4 Kp/257. Bn. Pasiekus Pilviškius, buvo įsakyta sustoti postoviui į vakarus nuo Pilviškių, bet, bolševikų šarvuotiems daliniams pradėjus pulti Pilviškius, įsakymas buvo atšauktas ir įsakyta trauktis per Didvyžius į Kudirkos Naumiestį, kurį pulkas pasiekė liepos 30 d. apie 7 val. vakaro. Tą dieną (liepos 30 d. nuo 3 val. ryto iki 7 val. vakaro) pulkas padarė 70 km. žygį.

Besitraukiančiuosius per Didvyžius paskutiniuosius pulko dalinius sulaukė vokiečiai ir įsakė organizuoti gynimasi vokiečių bataliono rezerve — Luišiai rajone, kuris buvo užėmęs gynimosi poziciją Didvyžiai, upelis Šeimena bare. Iš sulaikytųjų pulko dalinių buvo suorganizuota: dvi kuopos (viena — iš 253. Bn karių, kita — iš 257. Bn) maždaug po 90 vyrų, 2 s. kulkosvaidžių skyriai ir 1 prieštankinė patrankėlė su tarnyba. Tai rinktinei vadovavo pulko vado padėjėjas kav. mjr. Br. B., kuris drąsiai ir sumaniai vadovavo vėlesnėse kautynėse. Rinktinės ginklavimas buvo labai įvairus: patrankėlė ir sunk. kulkosvaidžiai —

rusiški, lengv. kulkosvaidžiai — prancūziški ir Brno, šautuvai — rusiški, prancūziški ir belgiški. Šaudmenų turėta labai mažai: s. kulk. — po 2000, l. kulk. — po 100-160, šautuvams — po 50-60. Apie šaudmenų stoką buvo painformuotas vokiečių Bn vadas, kuris pažadėjo jų parūpinti, bet šaudmenų nebuvo gauta. Maistu rinktinė apsirūpino, kav. mjr. Br. B. pastangomis, iš vietos išteklių. Liepos 31 d. prieš temstant, bolševikai su tankais puolė Didvyžius ir plento Vilkaviškis — Naumiestis kryptimi, bet buvo atmušti. Rugpiūčio 1 d. 9 val. ryto prasidėjo kautynės visame bare. Po kokios valandos vokiečių daliniai, buvę prieš rinktinės užimtą poziciją, pasitraukė, neišlaikę tankų puolimo. Netrukus bolševikai pradėjo pulti rinktinės laikomą poziciją, kurią ji gynė kol turėjo šaudmenų, o be to, turimoji vienintelė patrankėlė ir vienas sunk. kulkosvaidis buvo sugadinti tankų ugnies. Kai kariai beturėjo tik po keliolika šovinių ir bolševikų dviem tankam pradėjus supti kairįjį rinktinės sparną, rinktinės vadas įsakė trauktis. Rinktinei pasitraukė į K. Naumiestį ir 257. Bn kuopa prisijungė prie bataliono.

Rugpiūčio 1 d. 18:00 val. 257. Bn, pulko sudėtyje, pradėjo žygį į Tilžę, peržengdamas ties Naumiesčiu Lietuvos-Vokietijos sieną. Po kelių dienų pulkas pasiekė Tilžę, kur buvo nuginkluotas, puskarininkiai ir kareiviai buvo įjungti į "Luftwaffe", o karininkai išsiųsti į Drezdeną.

Ir taip, paskutinis suformuotas Lietuvių Apsaugos Dalinių 257. Bn, egzistavęs tik 9 mėnesius, baigė savo gyvenimą nuginklavimu Tilžėje 1944 m. rugpiūčio mėn. pradžioje. □

Propagandinė sovietinė nuotrauka vaizduojanti "Trakų" raudonųjų banditų brigados dalyvės. Kokios čia "lietuvaits", rodo jų pavardės: Blinova, Šulc, Ribnikova, Chochlenko, Ježurova, Zelikovič ir kt.

ŠIMTMEČIŲ KOVŲ SU TEUTONAIŠ LIUDININKAI

M. BOGUTA

(Pradžia Kario Nr. 4)

Nuo žygių neatsiliko ir germanai. Jeruzalėje jie įsteigė Šv. Marijos vardo ligoninę, ligoniams slaugyti. Bet slaugytojai greitai tapo kariniu ordinu, patvirtinus jam statutą. Akonoje pasistatė sostinės Starckenbergo pilį. Pagal patvirtintą statutą, ordinas ginklu turėjo platinti ir ginti krikščionybę. Tačiau, musulmonai nuo smūgių atsigavo. Egipto sultonas Salach-Adinas suvienijo Egipto, Sirijos ir Mezopotamijos jėgas ir 1187 m. riterius sumušė prie Gatino, išvijo juos iš Beiruto, Jeruzalės ir kitų vietovių. Tačiau, kovos Artimuose Rytuose tuo dar nesibaigė. Naujas kovas organizavo Europos karaliai, vokiečių imperatoriai ir popiežiai, vis siųsdami naujas jėgas. Kurie buvo pasižadėję vykti kovoti į Palestiną, bet nenorėjo, tai gaudavo tokius pat atlaidus vykdam į Prūsus, arba prieš lietuvius kovoti. Aplamai, žmonėms tie kryžiaus karai jau buvo nusibodę ir siunčiami kartais išbėgiodavo, arba nuvykę žūdavo. Kritus Akonai, teutonų ordinui neliko vilties išsilaikyti Artimuose Rytuose, tada jis persikėlė į Vengriją kovoti su Moldavijos stabmeldžiais. Vengrų karalius Andrius II pastebėjęs, kad jie kuria jo valstybėje savą valstybę, atėmė dovanotą keturių kalnų sritį ir pareikalavo ordiną išvykti iš krašto. Išprašius iš Vengrijos, jis liko lyg benamis ir bedarbis.³⁰

Įsteigtas Mozūrijoje kovoti su prūsais ordinas, Militae Christi, populiariai vadinamas Dobrinės ordinu, prūsų buvo sumuštas. Mozūrijos kunigaikščiui Konradui ir kitiems, kuriems rūpėjo prūsų nukariavimas, dingtelėjo mintis pasikviesti iš Vengrijos teonus. Konradas jiems padovanojo prūsų Kulmo sritį ir Nesavos pilį. 1230 m. dovanojimas buvo patvirtintas. Ordino magistras Sigfridas von Feuchtvangelas dar gyveno Marburge prie Lano. Ordino maršalas Henrichas von Botelis, įžengė į prūsų žemę ir pradėjo juos krikštyti kardu ir ugnimi. Užkariautose žemėse statė tvirtoves ir pilis. Po 53 metų prūsų krikštymo, vokiečiai pasiekė Nemuno kairįjį krantą. Petras Dusburgietis prabilo: "ten už Nemuno gyvena galinga, kietasprandė, kare užgrūdinta tauta". Kitaip sakant, spėjo turėsią dabar reikalų su lietuviais, ir neapsiriko. Karai prieš prūsus ir lietuvius daug kainavo teutonams ir jų talki-

ninkams. H. Delbriukas savo veikale "Karinio meno istorija politinės istorijos rėmuose" rašo: "Jeigu susumuotume jėgas, kurių neteko Vokietija, o iš dalies ir Lenkija ir visa Europa, bevykdama prūsų pavergimo ir krikščijimo žygius, tai jos, palyginus su tuo mažu kraštu, pasirodo labai didelės. Nereikia pamiršti, kad karas tęsėsi 53 metus, tuo tarpu Cezaris per aštuonis metus galutinai užkariavo ir privertė klausyti milžinišką Galiją iki pat Reino". Lietuvių tautų karų pasėkoje labai daug nustojo. Prarado milžiniškus žemės plotus tarp Vyslos ir Nemuno, neteko virš milijono savo tautiečių. Tai labai didelis skaičius tiems laikams. Ir jeigu šią dieną lietuvių tauta maža, tai to svarbiausia priežastis karų prieš Lietuvą organizatoriai ir teutonų ordinas.

Teutonams pasiekus Nemuno kairįjį krantą, Žemaitija skyrė Prūsijos teutonų ordiną nuo jo šakos Livonijoje. Ordinas pradėjo Žemaitiją supti statydamas aplinkui pilis. 1252 m. užgrobė kuršių Klaipėdos pilį; vietoje Ragainės pilies pasistatė Ragnito; 1253 m. — Georgenburgo — Jurbarko plį ir 1260 m. Ventos rage, Vindenburgo. Vakarų Europoje, skelbdami kryžiaus karą lietuviams rinko žygininkus. Lietuviai ir žemaičiai, tačiau, nesnaudė. 1260 m. smogė į teutonų sutelktas jėgas Kuršių žemėje prie Durbės ežero. Didžiulei teutonų jėgai vadovavo Livonijos šakos magistras Burchardas von Hornhausenas, teutonų — maršalas Henrichas von Botelis, Švedijos daliniams — princas Karolis. Kas vadovavo Danijos daliniams nežinoma. Į mūšio vietą buvo atvaryti ir apginkluoti pavergti kuršiai, latviai ir estai. Mūšio įkarštyje, pavergtieji teutonams smogė iš užnugario. Teutonų pajėgos buvo visiškai sumuštos, žuvo vyriausioji teutonų ordino vadovybė, buvo sumušti visi daliniai ir lietuvis ar žemaitis varėsi po keletą šimtų belaisvių. Tada prieš teonus įvyko didysis sukilimas, nuo Dauguvos iki Vyslos, kuris tęsėsi 15 metų.

Kas iš lietuvių vadovavo Durbės mūšiui, istorija nežino. Istoriniai šaltiniai kalba už tai, kad kautynių planą paruošė ir jėgas telkė karalius Mindaugas.

Ordino pilys, pastatyti miestai, su mažomis

išimtimis, prūsų sukilėlių buvo sunaikinti arba paimti, kaip tai: Karaliaučius, Heilbergas, Vaistotė, Kroicburgas, Vezbergas, Baršteinas ir Brandenburgas. Žymiausi prūsų sukilimo vadai buvo ne kilmingieji, bet liaudies sūnūs: Nulubas, Mantas, Dyvonas, Skomantas, Auktumas, Glandas, Globys, Tirvaitis ir kiti nežinomi. Teutonų ordino padėtis buvo tokia sunki, kad atsistatydino magistras Liudvikas von Baltscheimas. Įžymusis istorikas J. Voigtas apie tą didį prūsų sukilimą taip rašo:

“Tai nebuvo žmogus, pagautas gaivališkos aistros ir rūstybės, kuris naikino kas jam pakelyje pakliuvo, daug greičiau, tai buvo laisvės mintis, kuri dėl ordino slegiančios prievartos, dar ugingiau ir gyviau sužadinta, įtužusius prūsus verste vertė sukilti. Tai buvo suliepsnojęs išsiilgimas laisvo ir nepriklausomo gyvenimo, kurio atminimas siekė praėityje laimingus sentėvių šimtmečius. Priklausomybės jungė ir prievartos priespaudoje atbudusi siela sulaužė dabar gaivalinga galia įprastą dienos bėgį ir pašaukė, šiaip taikingą ir ramią tautą, į vykstančią pasibaisėtiną kovą. Tik ant ordino kapo begalėjo pražydyti senasis laisvas gyvenimas. Tik ant vergiančių pilių ir puikuojančių rūmų griuvėsių begalėjo būti švenčiama pirmoji džiaugsminga laisvės valanda”.

Apie Durbės mūšio pralaimėjimą yra išlikę daug įvairių nusakymų. Germanų metraščiuose ir kronikose atsispindi liūdesys, nerimas dėl ateities. Gal kam kils klausimas, tai kodėl po tiek lietuvių didingų pergalių, neatšvęsta pergalės diena? Atsakymas paprastas. Teutonų ordinas buvo ta, tarsi, pasakų devynagalvė hidra, galvą nukirtus, ryte jau kita buvo ataugusi. Lietuviams sumušus teutonų jėgas, vakarų Europoje buvo skelbiami kryžiaus karai prieš lietuvius ir plaukdavo vis nauji papildymai. Lietuviai negalėjo nukariauti vakarų Europos, o nauji antplūdžiai neįveikdavo lietuvių. Lietuva tapo, tarsi, medžioklės rezervatas. Vykstą į Lietuvą kariauti, jautė garbės pareigą. Žygiuose dalyvavo kraštų valdovai, didikai su gausia palyda. Įdomumo dėliai, keliolika jų paminėsiu: Čekijos karalius Jonas Liuksemburgietis, Bavarijos hercogas Henrikas II su sūnumi Karoliu, Lotaringijos kunig. Albertas, Olandijos grafas Vilhelmas IV, Austrijos hercogai Leopoldas ir Albertas, Galderno hercogas Vilhelmas, Pfalco valdovas Ruprechtas, vėliau tapęs imperatoriumi, Čekijos karalius Jonas (antrą kartą — su sūnumi). Galiausiai 1390 m. Lietuvoje “medžiojęs” Derbio grafas Henrikas Lankasterietis, tapęs Anglijos karalium, su savo palyda Karaliaučiuje išleidęs 900,000 markių. Tai didelė pinigų suma tiem laikams. Buvodami teutonų valstybės didikai su savo palyda išleisdavo dide-

Lietuvos kunigaikštis Erdvilas

les sumas, tuo pačiu stiprindami teutonų materialinę būklę.

Buvo susidariusi tokia teutonų tradicija: įžengus į Lietuvą, iškeldavo Šv. Jurgio vėliavą, kurią nešti galėjo tik germanas. Praliejus kraują Lietuvoje, keldavo puotą. Į Lietuvą dažniausiai verždavosi per Žemaitiją, tai puota būdavo Medininkų apylinkėje. Puotos metu, ordino magistras daugelį žygininkų pakeldavo į riterius. Būdavo, kad puotų nekeldavo, kai gaudavo nuo lietuvių skaudžių smūgių. Grįžę į Prūsiją puotaudavo, prie garbės stalo žygininkai būdavo sodinami pagal turimus jų titulus.

Lietuvių pergalė prie Durbės 1260 m. paveikė kiek Lietuvos ir Vladimiro-Suzdaliao Rusios santykius. Karalius Mindaugas nutraukė sutartį su kūrja ir ordinu ir pasiuntė savo pasiuntinius pas Aleksandrą Nevskį. Pasiuntiniai sugrįžo ir pranešė, kad rusai esą labai linksmi, kol karaliaus nuotaika yra tokia. 1262 m. buvo sudaryta draugiška taikos sutartis prieš ordiną. Kuni-

Did. Lietuvos kunigaikštis Traidenis

gaikštis Aleksandras ir Karalius Mindaugas sutarė dėl bendro žygio prieš Livonijos ordiną (1262 m.), kuriam grėsi visiškas sutriuškinimas.

Karaliaus Mindaugo ir kunig. A. Nevskio ginkluotas jėgas 1262 m. lydėjo sėkmė prieš teutonus ir jų sąjungininkę Mozūriją. Tą vasarą turėjo būti paimta teutonų Vendeno pilis. Spėjama, Treniota, bijodamas per didelio Mindaugo stiprėjimo, tyčiomis išžygiavo per anksti į Livoniją, apgulė Vendeno pilį, tačiau savo jėgomis jos nepaėmė. Nors A. Nevskio jėgos ir greitai žygiavo, tačiau pasiekė Jurjevą, kai lietuviai nuo Vendeno buvo jau pasitraukę. Tad bendras žygis prieš teonus nedavė jokių rezultatų. 1263 m. Treniota nužudė Mindaugą ir jo du sūnus. Lietuvą pradėjo valdyti vienas. Mindaugo sūnus Vaišelga (kai kas vadina jį Vaišvilku) atvyko į Lietuvą su volyniečių pulkais ir tęsė tėvo pradėtą Lietuvos vienijimą. Mindaugo dvariškiečiai, aptikę Treniotą slapstantis Pinske, nužudė.³¹

Karalių Mindaugą nužudė ne Daumantas dėl pasisavintos žmonos, kaip nusikalbėjo Ipatijaus metraštis, o Treniota. Mindaugo mirtis labai su-

komplikavo politinę padėtį ir pasunkino kovą su teutonais.

Dabar, žiūrint į susidariusią padėtį Lietuvoje po karaliaus Mindaugo mirties, atrodo, valstybė turėjo suskilti ar net pakrikti. Kritišku valstybei momentu iškilo, tarsi, iš nežinios kunig. Traidenis. Pakluso jam visa šalis ir atrodo, valstybės vairą jis paėmė be didesnių vidaus sukrėtimų. Lietuva tapo, tarsi, karo stovykla. Jis buvo tikrasis pagoniškos Lietuvos valdovas, kuris nepasitikėjo krikštu ir nuolaidomis priešą aptramdinti. Pasitikėjo tik lietuvišku kardu ir pats savimi. Apie kunig. Traidenį maža istorinių žinių. Nežinome, kas buvo jo tėvas. Aišku tik, buvo aukštaitis ir sritinis Aukštaitijos kunigaikštis. D.L.K. Traidenis smogė skaudžius smūgius visiems priešams. Iš sūduvių Raigardo pilies neatlaidžiai niokojo teutonų sąjungininkę Mozūriją; tuo privertė mozūrų kunigaikščius atsisakyti agresijos prieš Lietuvą ir 1279 m. su kunig. Boleslovu II pasirašė taiką. Jis grąžino į mindauginės Lietuvos ribas Kopylį, Klecką, Slucką ir kitas mažesnes vietas, jo kariaunos įsibraudavo už Pripetės pelkių. D.L.K. Traideniui didelį rūpestį kėlė Livonijos teutonai, su kuriais vedė atkaklias kovas. Traidenio jėgos, žiemos metu žygiuodamos per ledą, pasiekė estišką Ėzelio salą, nuniokojo Vyką. 1270 m. vasario 16 d. grįždamos, susikovė su teutonų ir jų sąjungininkų pajėgomis prie Kurazenos. Žuvo teutonų magistras Rodšteinas, Revalio danų jėgų viršininkas Sigfridas, talkininkas Tervetės vyskupas Fridrikas, Leoliaus vyskupas Hermanas, sužeistas, paspruko. Mūšio metu krito 600 raitelių, 52 kalavijuočiai riteriai ir daug kitų karių. Tais pačiais metais teutonų magistras Andrius Vestfalielis surengė žygį į Lietuvą. Kovų metu žuvo patsai magistras Andrius Vestfalielis, 20 riterių ir daug kitų. 1279 m. Livonijos teutonai surengė patį didžiausią XIII a. žygį į Lietuvą. Labai nusiaubė šiaurinę Lietuvos dalį, bet Kernavės pilies nepaėmė. Išgirdę atžygiuojant Traidenį, teutonai pasitraukė. Traidenio pulkai juos pasivijo ir 1270 m. kovo mėn. 5 d. prie Aizkrauklės įvyko kautynės. Žuvo magistras Ernestas von Rasburgas, Revalio danų jėgų viršininkas Elertas Hobergas, 71 riteris ir daug kitų karių. Tik nedaugeliui tautonų pavyko pabėgti. Žuvo vėliavnešys Tyzenhauzenas, Vendeno teutonų vėliava atiteko lietuviams. Apie skaudų teutonų pralaimėjimą žinia pasiekė Vokietiją. Naujai išrinktas magistras Konradas von Feuchtvagenas nenoriai vyko į Livoniją.³²

L. Kondratavičius savo eilėraštyje taip eiliuo-

ja apie Traidenį:

Drebėkit baimėj Lietuvos kaimynai, —
 Trumpai alsuosit ranką jo patyrę:
 Ne prabangai, ne pasigirt merginai
 Tas juodas raitelis apleidžia girią!
 Išgirsite, lyg žemė suvaitos,
 Lyg staugdama aidų aidais aidės,
 Lyg griausmas griaus garsais tolios dainos —
 Ir lyg padangėj jūsų pasilies, —
 Žinokite: kaip viesulas ūmus
 Traidenis artinas int jus!”

D.L.K. Traidenis pasiuntęs į Volynę lietuvių ir jotvių pėsčių būrius, kur labai alino Volynės žemes ir ją nusilpnino. Dėl savo mirties, atkarioti jotvių žemių jis nebaigė.

D.L.K. Vytenis Volynės grėsmę pašalino galutinai ir jotvių žemes lietuviai atsiėmė. Naugaruką ir žemes Gediminas atidavė valdyti savo sūnui Karijotui. Jam mirus, jas pasidalino Algirdas ir Kęstutis. Algirdui atiteko Naugarukas su žemėmis kiek į vakarus, Kęstučiui — likusios, kurios buvo prijungtos prie Trakų kunigaikštijos.³³ Įsteigus vaivadijas, tos žemės priklausė Trakų vaivadijai. (1429 m. įvyko Lucko suvažiavimas jotvių žemėje, Lietuvos valstybės ribose).

1219 m. sutartimi su Volynės kunig. Romaniene ir sūnumis, padėtis pietuose buvo stabilizavusi. Volyniečiai ir mozūrai jotvius puldinėdavo, nes tų laikų papročiu, nekrikščionių žemės niekam nepriklausė. Mindaugas Sūduvos ir Jotvos nevaldė. Lenkijos kunigaikščiai gavo “teisę” Sūduvą ir Jotvą paimti savo pavaldumui. Matomai, jiems vieniems tas buvo per didelis kėsnis. 1254 m. Račionze sutarė Jotvą pasidalinti. Visų žemių 2/3 turėjo gauti teutonų ordinas ir 1/3 Volynės kunig. Danielius ir Mozūrų Ziemovitas. 1255 m. Danielius pietinės Jotvos dalį nukariavo. Jotviai, sūduviai ir lietuviai į tai atsakė ginklu. Jie puolė Liublino sritį ir labai ją nusiaubė. Po tokio siaubingo puolimo, jotviams, sūduvams ir lietuviams buvo paskelbtas kryžiaus karas. Sumušus teonus prie Durbės ežero Mindaugas nebuvo įvykių tik stebėtojas; jis surengė didelį puolimą į Mozūriją ir į užgrobtas Kulmo ir Pamedės žemes. Kaip istoriniai šaltiniai kalba, prieš Lenkiją žygiavo visa Mindaugo Lietuva. Kunig. Treniotos vedama kariuomenė puolė Plocką, Ujazdovo pilį prie Varšuvos ir Lovičių. Nukovė kunig. Ziemovitą, o jo sūnų Konradą paėmė į nelaisvę.³⁴

Ir po Mindaugo mirties lietuviai vis niokojo Lenkiją, ypač Mozūriją. 1266 m. jie puolė Plocko, 1278 m. Liublino ir 1277-78 m. Lenčicos žemes. Lietuviai tuo privertė Lenkijos ku-

nigaikščius peržiūrėti jų politiką Lietuvos atžvilgiu. 1279 m. kunig. Traidenis ir Mozūrijos kunig. Boleslovas II pasirašė taikos sutartį. Prasiidėjus kovai su teutonų ordinu dėl Žemaitijos, iš Lenkijos pusės Lietuvai pavojaus nebuvo.³⁵ 1264 m. lenkų kunig. Boleslovas Gėdingasis, keršydamas jotviams už puolimus, didelėm jėgom juos puolė ir daug jų išžudė. 1282 m. Krokuvos kunig. Lešekas Juodasis puolė pietinę Jotvos dalį ir ją užkariavo.³⁶ Lietuviai, turbūt, keršydami už jotvių puolimus, Lenkiją ir Mozūriją puolė pakartotinai: 1294 m. Lenčicą, 1286 m. Sachačevą, 1283 ir 1296 m. Sandomierą, 1282 ir 1302 m. Liubliną, 1284 ir 1323 m. Dobrynę, 1306 ir 1307 m. Kališą.³⁷ Lietuviai daug kartų žygiavo į mozūrų-kujavų žemes 1283-1341 m. Teutonų ordinas 1280 m. jau buvo įsitvirtinęs Prūsijoje ir pradėjo veržtis į Sūduvą ir Jotvą. Sūduviai ir jotviai dar ilgai gynėsi, tačiau, ilgų karų išvarginti, priešoj neįveikė. Kymeniavos valdovas Gedetas, su savo

Gardino herbas

šeima ir su 1500 žmonių priėmė krikštą. Visi buvo perkeldinti į Prūsiją ir apgyvendinti Semboje. Kitas valdovas Skurdas, persikėlė su savo žmonėmis per Nemuną ir apsigyveno Lietuvoje.³⁸ Paskutiniai karo veiksmai Sūduvoje ir Jotvoje vyko 1284 m. Tai taip ilgus amžius jotviai gynę savo žemę, buvo piktų kaimynų parblokti, ir taip tapo užverstas jų gyvenimo istorijos lapas.

XIII a. pradžioje teutonai įsikūrė prūsų žemėje, o XIV a. antroje pusėje lietuviai ir žemaičiai vedė žūtbutinę kovą su jais. Teutonai kėsinosi užgrobti lietuvių ir žemaičių žemes, priversti juos įsibrovėliams dirbti, mokėti mokesčius, už jų interesus eiti kariauti, kaip tai buvo padarę pavergtoje Prūsijoje. Tačiau, Lietuvoje jie sutiko atkaklų pasipriešinimą. XIV a. antroje pusėje vokiečiai plėšė ir sunaikino apie 153 lietuvių gyvenamas apylinkes. Labiausiai buvo pulta Žemaitija: Ariogalos, Paštuvos, Gaižuvos, Upytės, Varnių-Medininkų, Raseinių, Labūnavos, Pernavos, Kaltinėnų, Viduklės ir daug kitų apylinkių. Žudė, plėšė, žmones išvarydavo vergijon. Didžiausi teutonų puolimai vyko 1360-1380 m. Per pusmetį jie padarė eilę puolimų į Lietuvą, pasiekdami Vilnių, Lydą, Gardiną, Naugarduką ir naikindami lietuvių pilis panemunėje. Lietuviai ir žemaičiai, tačiau, nedavė užgrobti nei pėdos žemės. Už puolimus atsilygindavo jiems savo žygiais toli į jų užnugarį.³⁹

1336 m. vasario 25-26 d. Brandenburgo kurfiursto, teutonų magistro Teodoricho von Altenburgo, vadovautos pajėgos puolė Pilėnų pilį. Kronikininkas Vygandas Marburgietis, puolimo metu ten buvo ir viską aprašė. Iš jo užrašų 1396 m. buvo sudaryta kronika ir laikyta Marienburge, magistro būstinėje. J. Dluogošas, buvęs Marienburge, 1464 m. rado tą kroniką, kai ką nurašė, išvertė į lotynų kalbą ir paskelbė. Pilėnus jis pavadinęs Pullen. Vėliau kronika dingusi. Nuo čia ir prasideda Pilėnų pilies pavadinimo iškraipymas. Nesant kronikos originalo, arba platesnio aprašymo, neatsekama Pilėnų geografinė vieta. Vygando Marburgiečio kronikos lotyniškame vertime Pilėnai vadinami — castrum Pillenen in terra Troppen — Pilėnų pilis Tropų žemėje. Praslinkus tik keliems metams nuo Pilėnų pilies žuvimo, Sembos kanauninko metraštyje, Epitome gestorum Prussiae, nusakyta: Pillenen — pilis Lietuvoje. Hobio knygos vertėjas sako: "Vygandas Marburgietis žygiavo su jais į Lietuvą - Pillenen - pilies - Troppen - žemėje užimti."⁴⁰ Nors įrašuose, vietovardis ir pilies pavadinimas suvokietintas, galima atpažinti, kad Pilėnų pilis buvo Tropų apylinkėje.

Pilėniečių kova, jų žuvimas, tai nėra legenda. Apie tai kalba istoriniai šaltiniai. Pasirinkimo jiems nebuvo: kova su užpuolėju, būti išžudytiems, arba viso gyvenimo vergija. Jie pasirinko kovą ir žuvimą. Istoriniai šaltiniai aprašo, kad į pilį buvo subėgę keturių apylinkių pagony su manta. Hobio knygos vertėjas mini 4,000. Trumpoji Prūsijos kronika, kad 4,000 ir daugiau, o Prūsijos ekspedicijų analai — 5,000 ir daugiau, kurie pilyje žuvo. Vėliau apie Pilėnus rašę istorikai ir kiti šaltiniai, pilies pavadinimą iškraipė, nors kalba apie tą patį. Dancigo kronikininkas K. Šiučas, vadina Pullen arba Pilleven, S. Grunau kronikoje įrašyta Pilleinen. Pilėnus mini Torūnės analai, Ditmaro Liubekiečio kronika, Prūsijos ekspedicijos analai, J. Dluogošas, M. Strykoviškis, L. Davidas, Vijukas-Kojalavičius ir kiti istorikai. Pirmasis istorikas, kuris Punią sutapatino su Pullen, buvo XVII a. istorikas Vijukas-Kojalavičius. Tos pat nuomonės buvo vietovių istoriografas M. Balinskis. Jis tiesiai sako: "Punios miestelis, kryžiuočių vadinamas Pullen, arba Pilene, yra ant Nemuno kranto, žemiau Alytaus". Tai tradicijai, kad Pullen — tai Punia, ištikimi liko XVII-XX a. pradžioje rašytojai ir poetai, piešdami didvyrišką kunigaikščio Margio žygi, veiksmą nukeldami į Punios piliakalnį. Romantikus galėjo sužavėti piliakalnio didingas vaizdas, gamtos grožis ir istorikų pažiūra, Pullen, tai Punia.⁴¹

1854 m. rašytojas Kondratavičius-Syrokoslė parašė Margio poemą, 1881 m. — Kraševskis "Kunigą", kur vaizdavo pilėniečių kovas, 1909 m. rašytojas Šikšnys-Šiaulėniškis "Pilėnų kunigaikštų", A. Druckis-Liubeckis istorinę dramą "Taip mirdavo lietuviai", Pilėnus apdainavo Maironis "Pabučiuok, lietuvi, žemę...", klasikas Krėvė-Mickevičius parašė "Seną pasaką apie Margirį Punios valdovą" ir V. Klova pokario metais parašė operą "Pilėnai", su kuria pradėdamas rudens operos sezonas.⁴²

Istorija nežino kas Pilėnų gynybai vadovavo. Istorinėje literatūroje valdovas vadinamas labai įvairiai: Margiu, Margeliu, Margiriu. Istoriniai šaltiniai sako taip: "Tikrą didvyriškumo pavyzdį 1336 m. parodė Pilėnų gynėjai, vadovaujami kunigaikščio Margirio (atrodo, kiek anksčiau, apie 1329 m. gynęs Medvėgalį, šaltinyje jis vadinamas Margoliu)."⁴³ (Bus daugiau

Z. Raulinaitis, GROBIO IR NAIKINIMO ŽYGIS. Turinyje: Lenkų žygiai į Prūsus; Kievo Rusios žygiai į Lietuvą; Lietuvių žygiai į Livoniją; Kryžiuočių žygiai į Žemaičius ir kt. Knyga paruošta spausdinti ir netrukus pasirodys pas knygų platintojus.

IŠEINA APYVARTON NAUJAS USA METALINIS DOLERIS

JONAS K. KARYS

Š.m. liepos mėnesį pinigų rinkon Amerikoje bus išleista nauja moneta vieno dolerio denominacijos, pakeičianti nuo 1979 metų pradžios ikišiolinį Eisenhowerio (trumpai — "Ike") dolerį. Tas doleris anaipol nepaseno, — jis pradėtas kaldinti 1971, taigi išbuvo savo poste vos aštuoneris metus; tuo tarpu, šio krašto monetų veidai normaliai keičiami ne anksčiau 25 metų, o kartais ir dar rečiau. Gi mažutis varinis centas su puikia prezidento Lincolno galvute (sukurta 1909 garsaus imigranto iš Lietuvos V. D. Brennerio) tebesivarto bilijoniniais kiekiais, periodiškai papildomais pridėtiniais bilijonais, jau 70 metų!

"Ike" doleriu amerikiečiai ėmė bodėtis beveik nuo pat jo pasirodymo pradžios. Ir juo toliau, tuo arčiau. Pasigirdo eilė nusiskundimų, kurių svarbiausieji, nulėmę šios monetos ankstyvąjį atšaukimą, neabejotinai buvo šie: esą, nors toji dolerinė moneta pakankamai daili, savo paskirčiai išėjusi labai nepraktiška — gerokai per didelė (dia. 38.1 mm), per sunki (22.68 g), dėl to nei piniginėje, nei kišenėse patogiai nepriamtanti. Tos pačios priežastys trukdžiusios jai dar ir deramai įsibėgėti apyvartoje, — valandėlę ten

užtrukusi, ji skubėdama grįžo į bankų dėzes atgal... Žinoma, jei toji stambi moneta būtų buvusi sidabrinė, kokia kaldinta 1794-1935, tikriausia niekam nebūtų šitaip užkliuvusi. Deja, skaudžiai pribrendęs tauriųjų metalų tausojimo būtinumas privertė Amerikos vyriausybę šio šimtmečio antroje pusėje pakeisti visas savo apyvartines sidabro monetas pigesniųjų metalų (varionikelio) sumuštinėmis.

Smulkesnės sumuštinės (legaliai vadinamos "Clad coins") gerai tarnavo ir tarnauja visuomenei be jokios tauraus metalo paspirties. Tik gremėzdiskas doleris niekaip savo vietoje nepriėjo ir tapo beveik niekur nenaudingas. Išvadoje:

1978 m. spalio 10 d., prezidentas J. Carteris pasirašė Kongreso rugsėjo 26 dieną priimtą įstatymą, autorizuojantį išleisti žymiai mažesnę ir lengvesnę dolerinę monetą, o Eisenhowerio dolerio kaldinimą, nuo gruodžio 31 d., nutraukti.

Naujosios monetos įstatymas įsiteisėjo "The Susan B. Anthony Dollar Coin Act of 1978" (Publ. Law 95 - 447) vardu. Kaip tas vardas savaime pažymi, vieton priprastų garsiųjų Amerikos politikų — vyrų, matysime vardinėje naujos monetos pusėje žymios šios šalies sufražistės Susan B. Anthony (1820-1906) veidą. Nors ir pirmiau būdavo amerikoniškose monetose dailių moteriškų galvučių (dažnai dar ir su stuomenimis), tačiau anos būdavo nerealios, fantastiškos, tiktai ką nors simbolizavusios; dabar, Jungtinėse Amerikos valstybėse pirmą kartą, padėtas monetoje atvarzdas istoriškos moters! Ryšium su tuo, pačiai monetai dar nė nepasirodžius, ji mėginama pra-

Pav. Nr. 1

Pav. Nr. 2

vardžiuoti: vieni sako — netrukus turėsime "Miss Susan dolerį", kiti — "mažąjį dolerį"; man knieiti jį pavadinti "moteriškuoju doleriu" . . . Atrodo, be pravardės ši istorinė moneta neišsivers, kaip neišsivertė "Kennedžio pusdoleris", "Lincolno centas", "Nikelis" (5 c. nikelinė monetėlė) etc.

Vaizdus, legendas bei įrašus matome paveiksle. Bereikia keliais sakiniais paaiškinti tai, kas yra ne visiems naująjį monetą pasitinkantiems iš karto aišku, būtent: 1. Antroji monetos pusėj būtūpiantis "erelis" yra toks pat, koks buvo ir Eisenhowerio dolery; jis bent kam pastoviai simbolizuoja skraidančią JAV mašiną vardu "The Eagle", nutūpusią mėnulyje su astronautais ly-

giai prieš dešimtmetį, t.y. liepos 20, 1969 metais. 2. Aukščiau "paukščio" galvos ir dešiniojo sparno, įžiūrimas apskritimas su neaiškiais kontūrais vaizduoja mūsų planetą Žemę, astronautų matytą bei stebėtą iš tolimojo mėnulio. 3. Aplink abu monetas laukus išdėliotos po 13 penkiakampės žvaigždutės reiškia pirmas šio žemyno kolonijas, anksčiausia susijungusias į USA. 4. Kadangi čia aptariamas doleris savo apimtimi yra tikrai mažokas — dia. apie 26.5 mm, o sveria tik 8.1 g, tai nelengva bus jį nuo kiek didesnio Kennedžio pusdolerio, bei vos 2 mm mažesnio "kvoterio" apyvartoje skirti; siekiant šią kliūtį sumažinti iki minimumo, abu "Miss Susan dolerio" veidai apvesti taisyklingais vienuolikašoniais apvais, kurie padėsia žmogui naują monetą tarp senesnių "kaimynių" atpažinti ne tik akylu žvilgiu, bet ir vos prisilietus pirštais . . .

Naujo dolerio vietą ir būklę tarp kitų Amerikos apyvartinių monetų jo vartotojai galės išimėklinti iš čia duodamos iliustracijos (žr. pav. Nr. 2).

Ir šis doleris bus sumušdintas iš tų pačių metalų, kaip buvo pakeistasis, kaip yra pusdoleris, 25 ir 10 c. dabartinės monetos. Modelius jam sukūrė žymus JAV kalyklų graveris ir skulptorius Frank Gasparo, kurio inicialai "FG" įžiūrimi abiejose naujos monetos pusėse: vardinėj — į dešinę apačioj Susan B. Anthony galvos barjelo, antroj — po erelio uodegos plunksnomis.

Čia aptartas naujausias Amerikos Jungtinių Valstybių metalinis doleris pradėtas kaldinti Philadelphiajos monetų kalykloje gruodžio 13 d., 1978 m., 1979 metų data. Paskubinta jo produkcija, įvedus talkon dar Denverio ir San Francisco kalyklas, siekia 500 milijonų monetų, kurios ir bus liepos mėnesį, pirmąją laidą, paleistos apyvarton. Kiekvienos tų kalyklų nukaldintos dolerinės turės jas pagaminusios įmonės inicialus: Philadelphiajos — P, Denverio — D, San Francisco — S.

Pastaba: yra žinių, jog didysis Eisenhowerio doleris kaštavęs jį gaminusiai kalyklai apie 8 centus, tuo tarpu šis, Susan B. Anthony mažasis, kaštuoja vos 3 centus.

BORISAS POPOVAS IR ELEKTRINĖ PIRANHA

B. B.

Mechanizuotos armijos vadas Borisas Popovas, viską triuškinančiais šarvuotais daliniais, žaibu įsiveržė į Duradlo kraštą. Jo tankai nesustabdomi, aštriais, nusitęsiančiais kyliais, kiekvieną dieną nurieda suplanuotą kilometrų skaičių. Nors lemiamų kautynių nėra įvykę, tačiau nuolat gaunamos iš dalinių žinios apie žymiai didėjančius nuostolius, Borisą tiesiog žudo. Jo jėgos dešimtį kartų didesnės už Duradlo krašto gynėjų jėgas. Gynėjai neturi įtvirtinimų nei ryškių gynybos pozicijų. Jie kaunasi mažais, labai judriais daliniais, puldami staiga, atsirasdami netikėtai, padarydami žymių nuostolių priešui, ir vėl dingsta, kaip nebuvę, pakartodami puolimą kitoje vietoje, nelauktai, netikėtai, staigiai. Tie neįspėjami gynėjų dalinėliai būna ypatingai veiklūs naktį, blogam orui esant, kada priešas ilsisi. Jie puola visur: sparnuose, užnugaryje, tiekiamą rezervų skaidinyje; jie puola ryšius ir štabus, per labai trumpą laiką paversdami juos neveiksmingais. Tos elektrinės piranos dingsta staiga, nepalikdamos pėdsakų, net nespėjus tokį netikėtą užpuolimą lokalizuoti.

Borisas Popovas, trečiosios Sibiro armijos vadas, įniršęs ir susirūpinęs žingsniuoja patalpoje nuo vienos, žemėlapiiais apkabinėtos sienos, prie kitos ir vis nieko neišsprendžia. Patalpoje yra dar keletas stalų, kur prie žemėlapių stypso štabo karininkai.

— Jau praėjo keturios puolimo dienos, o tikro priešo vis dar nėra, — jis garsiai šaukia.

— Nuolat gaunu pranešimus apie kasdieną didėjančius nuostolius. Mano šarvuotos divizijos rieda, kaip milžiniška mašina, pagal visas nustatytas taisykles, pagal planą, gigantiškos ugnies ir dūmų priedangoje. Jos užtikrintai laimi žemės plotus. Tačiau, dūmams prasisklaidžius, niekur nerandame priešo įtvirtinimų nei jų pagrindinių jėgų. O mano jėgos nyksta, kaip vėžio naikiamos. O kur priešas? .. — įtūžusiai šaukia Borisas Popovas.

— Jis nematomas, — nedrąsiai įsiterpia vienas iš štabo karininkų.

— Jie ateina naktį, atslenka lyg šešėliai. Puola mažais dalinėliais, kaip pasitūtę šunes. Atrodo, jie yra visur.

— Tu manai, aš kvailys?! — Sušunka Borisas. — Gerai žinai, kad Dėdės Samo vyrukai grupuojasi ir kaunasi pagal visas karines taisyk-

les. Ar nebeatsimeni, kaip jie kovėsi Vietname? .. Ir man sakai, kad jų negalima matyti? ..

— Bet taip yra, drauge generole, taip yra. Tikra tiesa. Tačiau, ieškodami neužtinkame jų ten, kur tikimės, kur, atrodo, tikrai turėtume užtikti, o užklypti jie pasprunka nežinia kur. Ir negalima susekti kur, kai tokie maži jų kautynių vietnetai.

— Bet mes jiems matomi ir surandami, kur tik jiems reikia. Kaip gali tai paaiškinti, Anatolijau?

Anatolijus, kiek patylėjęs, nedrąsiai pradėjo dėstyti:

— Jie gali sekti mus naktį ir blogam orui esant, nes dėvi kažkokias kaukes su akiniais, kurių pagalba mato iš tolimų atstumų. Aš manau, kad jie turi elektroninius akinius, — užbaigė atsikvėpęs.

— Tad išeina, kad jų taip pat negalima matyti, net kai jie į mus šaudo, — sarkastiškai sumurmėjo Borisas.

— O ne, drauge generole, mes galime juos matyti. Betgi, jie dingsta tik vieną kartą iššovę, — įsidrąsinęs paaiškino Anatolijus.

— Sakai, dingsta... Kaip jie gali dingti?!

Štai, mūsų tankų telktinę formaciją užpylė raketų ugnimi išeities riboje, padarydami mums didelius nuostolius. Ir kaip galėtų dingti? Argi tai buvo irgi mažų dalinėlių darbas, — Niršo Borisas.

— Atrodo neįtikėtina, — įsiterpė adjutantas Karpovas, — jie naudoja vidutinius, dviejų kovotojų aptarnaujamus, raketų laidytojus ir jų pozicijos, atrodo, būna vis vienoje vietoje. Raketsvaidžiai, reikia manyti, iš anksto būna nustatomi tam tikra kryptimi į tam tikrą vietą, į mūsų telkinius. Tuomet, momentui priartėjus, jų tarnybos darbas tebūna tik paspausti mygtuką. Raketos pačio atrandančio taikinius. Dviejų žmonių tarnybai tereikia skubiai vėl užtaisyti raketsvaidžius, turėti pakankamai šaudmenų, transporto priemonės, ryšius, sekimą. Viskas atrodo tikrai neįtikėtina, — užbaigė Karpovas.

— Tai suprantama, — lyg pateisindamas turėtų nuostolius svarstė Borisas, — bile kvailys gali laidyti raketas, bet kaip jie gali šaudyti į mūsų tankus tokiu tikslumu? Pasakykit man, kaip?

— Turėdami elektroninius taikymo įrengimus jie tai nesunkiai atlieka... — įsiterpė technikos skyriaus viršininkas Sergiejus. — Priekiniai slapukai paleidžia mūsų link raudonų spindulių pluoštus, kuriuos, manytina, seka paleistos raketos. Mes tų spindulių nematome, o raketos, tarytum

iš debesų, šauna tiesiai į tankus. Tai ne artilerija, tai kombinacija lėktuvų, žemės jėgų ir raketšvaizdžių.

— Negali būti! — paspyręs pasitaikiusią kėdę, sušuko Borisas. — Mūsų tankai ir šarvuočiai tokiu greičiu sukelia dūmų ir dulkių debesis, tirštai dengiančius junginius ir jokia pasaulyje armija negalėtų mus matyti iš savo pozicijų, kadangi ugnies skraistė verčia juos slėptis.

— Tai taip mes manome, drauge generale, bet jie turi kilnojamas mažas priedangas, kurias naudoja laikinai priedangai nuo sviedinių skeveldrų, šrapnelių ir, net nuo cheminių medžiagų. Tai yra lengvos plastikos "skydai", gerai maskuoti prisitaikymui prie vietovės, — tęsė Sergiejus, ir kai mūsų daliniai, jų nepastebėję, priartėja — kaip velniai iš po kerpių jie puola mūsų dalinius iš visų pusių, ir iš ten, kur mūsų daliniai neturi nei dūmų, nei dulkių uždangos. Jie puola ir taikliai šaudo net naktį ir rodosi, kad jų esama visur.

— Kaip jie gali tokiose sąlygose, tokioje sudėtingoje gynyboje derinti veiksmus? — Nekantariai nutraukė Sergiejų Borisas.

— Mes bandėme jų ryšius trukdyti, — paaiškino ryšių viršininkas, — bet jie radijo nenaudoja, veikia savo rajone automatiškai, turėdami pakankamai vietos bent kokiam judesiui. Todėl ir jų signalai yra nesudėtingi, siunčiami įvairiaspalvių šviesų raketomis.

— Griška, kiek mes šiandieną pasistūmėme? — Staiga, atsikūkęs į operacinio skyriaus viršininką, susirūpinusiai paklausė Borisas. — Atrodo, mes puolame pagal nustatytą planą ir tvarkaraštį, nežiūrint mūsų nuostolių žmonėmis. Kaip tau atrodo, ar persikelsime per upę irgi pagal nustatytą planą ir tvarkaraštį?

— Upę gal ir pasieksime pagal nustatytą tvarkaraštį, bet ar mūsų jėgos bus pakankamos persikėlimo veiksmams — nežinia, drauge generale. Šiuo metu mūsų tiekimas nėra saugus ir, atrodo, sistemingai tebenaikinamas. Šaudmenys, kuras ir pagrindiniai kautynių daliniai, žmonėmis ir medžiagomis, yra išsekę. Dar mes turime tankų, turime ugnies, bet, man atrodo, kad mūsų masė bus išsisėmus kol pasieksime Reiną, — užbaigė Griška.

— Juk mes kurą naudojame iš Duradlo išteklių, — bandė atstatyti padėtį Borisas.

— Bet kuras gi buvo užterštas ir visi motorai, kurie naudojo vietinius išteklius, užsiteršė, "užšalo", — paaiškino Griška.

— Po velnių, kodėl jie negali kautis kaip

vyrail!... — pro duris smukdamas prakošė Borisas.

Tokiu prologu amerikietis plk. J. B. Channon pradeda savo ilgoką studiją, pavadintą "Electric Piranha", ryšium su NATO rytų sienos gynyba Europoje, kuri gali būti įdomi ir mums, kaip pritaikyta doktrina būsimo galimo karo lauke.

"Electric Piranha", tai simbolis, atstovaujantis naują sintezę amerikiečių technologinių priemonių ir neįpras-tos kautynių taktikos, pagrįstos Vietnamo ir kitų karų patyrimais. Vietname amerikiečiai buvo didelė jėga žmonėmis, ginklais ir priemonėmis, tačiau viskas buvo eikvojama prieš šiaurės vietnamiečių taktiką. Būsimam kare Europoje, Boriso armijos bus amerikiečių vietoje Vietnamo; NATO jėgos bus užverstos tankų ir šarvuočių masių, prieš kurias iki šiol rengiama panaudoti klasikinė gynybos taktika vargu ar būtų pasėkminga. Todėl su turimomis techniškomis priemonėmis ir gyvos jėgos ištekliais būtų prasminga panaudoti lanksčios gynybos taktiką: išsisklaidyti ten, kur vykdomas priešio telkinis smūgis, pulti ten — kur priešio jėgos silpnos, veikiant greitai, stipriais smūgiais. Uždavinį atlikus — pasitraukti. Jungiant elektronines priemones (PGM — Precision Guided Munition), kuriomis amerikiečiai pirmąją kartą prieš rusus, ir pritaikytus ginklus, judriai veikiant mažais daliniais yra daugiau galimybių parklūdyti masyvų milžiną puolimo pusiau-kelyje, negu įtvirtintos gynybos (kuriai reikalinga daug pinigų ir laiko) būdu. Patirtys Vietname ir Artimuose Rytuose parodė, kad esant silpnesnėje pusėje ginklais ir žmonėmis, keisti kovos būdus yra privalu. Seka keletas suglaustų apžvalginių samprotavimų.

Pirmoje eilėje, priešio jėgas reikia sutikti ir sudarius sąlytį nukreipti jas nuo jautrių ir silpnų gynybos vietų į ten, kur priešio veiksmai būtų apsun-kinti ir susilpninti. Todėl priešą reikia sekti ir stebėti jį visom galimom priemonėm dar prieš sueinant į sąlytį ir laike sąlyčio, tikslu išaiškinti kaip savom jėgom pakirsti priešio pajėgumą. (Cia prisimintina, kad Varšuvos pakto karinių jėgų puolimo doktrina yra betatodairinis tikslo siekimas, pagal iš anksto nustatytą planą, nenukrypstant nuo jo, nebent aukštesnės vado-vybės būtų anas, iš anksto nustatytas, planas keičia-mas). Privalu niekad nenustoti budrumo, neužsimerkti, laikyti iškeltas galvas. Labai svarbu nustatyti priešio kritiškas vietas, kurios turėtų lemti jo įtakos jo silp-ninimui: klaidinti priešą, vaizduojant silpnas gynybos vietas; vykdyti priešpuolius antrinėse kryptyse tokio stiprumo, kad priešui susidarytų spūdis, tarytum tas rajonas gynybai yra ypatingai svarbus. Priešui pavy-kus prasiveržti viršijančiom jėgom, leisti jam išsitemti puolant gilumon, taip atsitolinant nuo tiekimo, atida-rant savo sparnus ir menkai saugomą užnugarį. Tuomet, priešpuoliais smogti į nelauktas silpnas vietas visu turimu pajėgumu, naikinant išsitiesusias puolamo kylio jėgas, taip pat išnaudoti pasisekimą ir veržian-tis puolančiojo priešio užnugarin. Ten naikinti tiekimą

TA BIRŽELI

**Man priklausė
Visa ganyklos kunigaikštija
Su viena karve
Ir dviem žilom ožkom**

**Kaip priderėjo,
Sulipdžiau pilį
Iš gryno molio
Ir supyniau iš berželių
Vasarvietę gražiausią.**

**O gyvuliai
Sumynė pilį
Ir vasarvietę
Suėdė . . .**

ANICETAS BUČYS

**Po kiekos metų
Surenčiau trobelę
Ir iškaišiau gonkas
Žaliais berželiais.**

**Ir tada
Vėl įsiveržė banda.**

**Peržegnojau trobelę
Ir prie jos pražydušius jurginus
Su žaliom rūtelėm**

Tų nepamirštamą birželį . . .

Is Anicetas Bučys EILBRAŠČIAI, Nidos leidinys, Londonas, 1979 m. 104 psl. brošiūruota. Kaina nepažymėta.

Leisti smūgiui išsitiesti iki jėgos išretės ir tik tada smogti ir naikinti jo jėgas mažais "kašniais", neldžiant jam susitelkti gynybos priešpuolin.

1943 metų gynybos operacijose prieš rusų puolimus, pietiniame vokiečių fronte, von Manšteino taktika buvo prototipas plk. J. B. Channon idėjos, su tuo skirtumu, kad 1943 metais nebuvo šiandieninės technologijos, dėl to judrumas buvo ribotas, be to, von Manšteinas veikė stambiais daliniais.

1977 m. pradžioje amerikiečių karinėje spaudoje buvo plačiai nagrinėjamas reikalingumas mažiausiu taktiniu vienetu padaryti kuopą, kuri būtų organizuota ir aprūpinta taip, kad galėtų veikti visai savistoviai ir būtų lengvai kilnojama helikopteriais.

"Piranhos" idėjos bendros apybraižos būtų sekančios:

- Maži, visapusiškai savistovūs kovos vienetai.
- Didelio judrumo; ginklų ir kovotojų gabenimo priemonės — helikopteriai, specialūs motorizuoti dviračiai, triračiai ir transporto mašinos.
- Plačiai naudojamos elektroninės priemonės ir PGM (Precision Guided Munition) raketos.
- Vidutinio galingumo raketų baterijos, kurios būtų lengvai aptarnaujamos ir gabenamos, "reikalingos panaudoti iš didesnių atstumų remiant "piranų" smūgius".
- Priešcheminės ir priešlėktuvinės apsaugos priemonės.
- Telkiniai įsiveržimai prieš gilumon būtų vykdomi aviacijos priedangoje ir paramoje.
- Nenutrūkstantis dienos ir nakties veiksmai ypatingai svarbiuose rajonuose.
- Sumažinti elektroninių priemonių pažeidžiamu-

nių, papildomai naudoti sutartinus garso ir matomus — optinius ženklus.

— Naudoti šaudmenų ir maisto lauko normas nepriklausomai nuo pagrindinio tiekimo, kad tuo būdu būtų galima išlaikyti sąlytį su priešu.

— Vietos gyventojų partizaninė kovos ir tiekimo parama.

— Pulti ten, kur yra palankios vietos, laiko ir jėgų santykio sąlygos.

— Pulti priešo sistemą silpniausiose vietose, ypačiai išsitiesusias tiekimo linijas ir vadovavimo centrus.

— Nepavykus puolimui dėl nepakankamo pajėgumo, ar kitokios nesėkmės, pasitraukti, papildyti kas reikalinga pasėkmingumui, vengti bereikalingų nuostolių. Išsėmus jėgoms laikytis pasyviai iki poilsio. Neikvoti energijos bereikalingiems veiksams.

Kaip kiekvienos, taip ir šios idėjos įgyvendinimui reikalinga daug studijų ir intensyvaus darbo, tačiau tas sudarytų daug mažiau išlaidų negu klasikinė gynybos sistema (kuri pastaruoju metu nei Maginot, Siegfrydo, ar Atlanto pylimais savęs nepateisino). Partizaninių veiksmų taktika daugelį kartų įrodė silpnesnio pajėgumu pasisekimą prieš stipresnį naudojantį nusstovėjusias kautynių formas. "Piranha" turėdamas geresnes ir tikslesnes technologines priemones, su optimizmo priedu, atskleistų naują šio žimtmečio karo istorijos lapą, iki šiol nenaudotoje skalėje, modernių partizaninės taktikos veiksmų Europoje fronte prieš tankų ir šarvuotųjų masę, kurių būsimas panaudojimas grindžiamas II Pasaulinio karo patyrimais (ištikimi Guderiano mokiniai), tai patvirtina veiksmai didžiųjų manevrų "Shield-76" metu — 1976 m., vykdytų Lenkijoje, 1977 m. "Karpaty-77", Balkanuose ir kiti. □

STEBIU IR STEBIUOSI

Nepaprastai iškilmingas buvo naujojo gen. gubernatoriaus įvesdinimas, dalyvaujančiam 1500 kviestų svečių ir užsienio atstovų. Jeigu išrinkus lenką popiežium, spaudoje buvo rašoma, kad popiežius Vatikano rezidencija rytais pakvimpa spingintais lašiniukais ir kiaušiniene, kurią paruošia lenkų kilmės vienuolės, tai nors Kanados gen. gubernatoriaus rezidencija gal ir nepakvips kopūstais, bet šiokių tokių pasikeitimų gal ir bus.

Man dažnai kyla klausimas, tai kam iš viso tas gen. gubernatorius ir provincijų gubernatoriai, o taip pat ir karalienė, yra Kanadai reikalingi? Daug žalianugarių būtų sutaupoma, jeigu šias senas ir atgyvenusias tradicijas panaikintų. Tik neužsiminkite tai anglų kilmės kanadiečiams!

Kur tik nepasižiūrėsi, tai visur daugybė visokių protestų, ar būk tai kovojančių už žmogaus teises, ar prieš atominį reaktorių pavojų, ar net už griežtesnę šaunamųjų ginklų kontrolę, o giliau pasiknisę atrasime, kad daugumoje šie populiarūs judėjimai yra vadovaujami jeigu ne komunistų, tai kairiųjų pažiūrų radikalų, ar save socialistais vadinančių, apmokamo darbo nesurandančių, urvinių žmones primenančių, barzdylų. Gerai, kad tokiems atsiranda ir pasipriešinančių bei įtikinančiai atsikertančių žmonių, kurie, pavyzdžiui, įrodinėja atominis reaktoriai esant mažiau pavojingus ar kenksmingus už oro taršą, ar maisto dažymą chemikalais, už natūralias dujas ir už saulės energija šildymo įrengimus.

Apie ginklų kontrolę kalbant, tai skaičiau, kad Švedijos vyriausybė uždraudė gaminti ir pardavinėti vaikams tokius žaislus, kurie primena karą. Švedija išvengė karo jau daugiau kaip šimtą metų, bet beveik galima garantuoti, kad neišvengs sekančio didesnio karo, nebent be kovos kapituliuotų rusams, o tada jį pagrindinai susipažintų su komunizmu. Aš dar vis prisimenu Švedijos begėdišką pataikavimą rusams, išduodant pabaltiečius karius tuojau po II Pasaulinio karo pabaigos.

“Neue Illustrierte Revue” rašo, kad Vakarų Vokietijos gyventojai vis daugiau ginkluojasi ir praėjusiomis Kalėdoms dovanų tarpe buvo daug pistoletų, revolverių ir šautuvų. V. Vokietijos kariuomenė, vadinama Bundeswehr, turinti 900,000 šautuvų ir 200,000 pistoletų, o privačiose rankose yra apie 12 milijonų šaunamųjų ginklų. Ginklai duoda silpniesiems savi pasitikėjimą, rašo psichologijos profesorius Helmut Kentler.

Nuo šių metų pradžios Kanadoje yra pagriežinti ginklų kontrolės įstatymai, nors ne tiek daug, kiek buvo anksčiau planuojama, ar kaip norėjo nusiginklavimo šalininkai, tarpe kurių buvo ne vienas nelabai gudrus federalinio kabineto ministeris, kuris pasiūlė įvesti ginklų kontrolę Japonijos pavyzdžiu! Argi galima sulyginti ant salelių susigrūdusius 100 milijonų japonų, kurių tarpe, reikia spėti, nedaug kas medžioja, su 23 milijonais milžiniškoje teritorijoje išsisklaidžiusių kanadiečių? Skaitome apie japonų “raudonosios armijos” teroristus ir jų veiklą, o japonų tie griežtos ginklų kontrolės įstatymai teroro visai nestabdė.

Dabar Kanadoje yra suvaržytas šaunamųjų ginklų, 16 colių ir trumpesniais vamzdžiais, vartojimas, bet ir tokiems ginklams yra išduodami leidimai. Vis dėlto Kanadoje reikia būti atsargiam su šaunamojo ginklo vartojimu, nes atradau vietiniame dienraštyje vieno advokato straipsnį, perspėjantį nevertoti ginklo prieš vagis, įsilaužėjus ar kitokios rūšies nepageidaujamus svečius savo nuosavybėje. Nova Scotia provincijoje vienas kanadietis priteistas sumokėjo 50,000 dol. peršautam į koją įsilaužėjui, nes nusikaltėlis . . . nebuvo ginluotas! Turbūt, prisigyvenome laikus, kada reikia nuosavybės savininkui pasiklausti įsilaužėją (ar net žmonos prievartautoją) ar jis turi ginklą?

Skaičiau ir šypsojaisi, kai JAV, Oregone (kitas panašus atsitikimas neseniai buvo Olandijoje), buvo teisiami, bet išteisinti vyrai iš savo žmonių “išprievartavimą”. Dar juokingesnis yra Kanadoje jau paruoštas įstatymo pakeitimo projektas, apimęs prievartavimus. Jeigu tas projektas bus patvirtintas, tai Kanadoje vyras net brūkstelėjęs ar tik palietęs moters kokią nors apvalesnę ar įdomesnę kūno dalį, jau bus baudžiamas už lytinį užpuolimą (sexual assault)!

Ką gi gali padaryti, kad pasaulyje viskas vyksta moterims palankia kryptimi ir ne be reikalo juokaujama, kad moterys pirmiausia numovė (ir pačios apsimovė!) vyrų kelnes, dabar smarkiai atiminėja vyrų darbus ir, atrodo, kad vyrai jau pasidarys visai nereikalingi, nes net moterų apvaisinimas jau vyksta laboratorijose ir jau gimsta “test tube” (vamzdeliniai) kūdikiai . . . Prieš daugelį metų, aš erzindavau fermerius, kad jie atima iš karvių retai pasitaikantį malonumą naudodami dirbtinį apvaisinimą, o dabar moterys viską iš vyrų atima ir dar šaiposi.

Maciau neseniai televizijoje naują reklamuojamą automobilį, kuriame sėdinti

“libė” pasakojo apie tokį lengvą mašinos vairavimą, kad net vyras galėtų tai daryti! Taip ir norėjosi tai vamai pagrąsinti pirštu.

Jokio pagyrimo savo elgesiu neužitarnauja ir Kanados jaunoji karta, kurią aš juokaudamas vadinu “subculture generation” (žemesnės kultūros karta). Prie jaunuomenės paikinimo bei palaidumo prisideda ir jiems palankūs įstatymai. Štai, Kanadoje ligi 16 metų nusikaltusių jaunuolių pavardes viešai neskelbia nei teismai nei spauda, o tie lepūnėliai, dar snargliais būdami, jau rūko, geria, vartoja narkotikus, o jų padaryti langų daužymo, medelių laužymo ir kitokios rūšies vandalizmo nuostoliai siekia milijonus dolerių, jau nekalbant apie vyresnio amžiaus žmonių negerbimą ir paprasčiausių mandagumo taisyklių nesilaikymą. Mūsų 80,000 gyventojų “didmiesčio” policija neseniai išaiškino 16-mečių ir 17-mečių penketuką, kuris per trumpą laiką mieste įvykdė 34 įsilaužimus ir vagystes, o panašių ir dar didesnių nusikaltimų nuolat matosi spaudoje. Čia, žinoma, daugumoje yra tėvų kalte, kurie dažniausiai abu dirba, arba poilsiauja prie televizijos, ar gurkšnodami, o jų atžalos auklėjasi patys gatvėje.

Nedaug prisideda prie jaunuomenės auklėjimo ir įvairios mokyklos, nes mokytojus varžo griežti nuostatai ir taisyklės. Dabartinės mokyklos tai jau ne tokios, kai mokytojai galėdavo sudrausminti ar stipriau nubausti savo auklėtinius. Vis dėlto, mūsų mieste teismai išteisino gimnazijos mokytoją, kuris už plaukų patempė nepaklusnią mergotę. Pačių mokytojų tarpe tiek JAV, tiek Kanadoje, atrasime daugybę komunistuojančių ar marksistų, kurie nuodija jaunas neprotingas galvels, suteikdami jiems klaidingą pasaulio vaizdą.

Tik pasižiūrėkite į jaunuomenės vartojamus mokyklose vadovėlius, tai net baisu. Taip rašo Š. Amerikoje populiarus savaitraštis “Inquirer”. Istorijos rašytojai laiko J.A. Valstybes imperialistiniu kariniai pramoniniu deriniu (military - industrial complex), žudančiu nekaltus žmones. Šios pažiūros yra įterpiamos saktu būdu — vogčiomis. Vadovėliai studentams palieka įspūdį, kad komunizmas yra pažymėtinais naudingas ir duodąs pasauliui tik gero, o JAV yra daugiau nusikaltę rusams, negu rusai amerikiečiams ir JAV yra netikusi pasaulio reikalų tvarkytoja.

Universitetuose ir aukštesnėse mokyklose kviečiami apmokami paskaitininkai yra būtinai tokie kaip juodoji revoliucionierė Angela Davis, ar komunistai iš Kubos ar Italijos. Štai, kodėl mūsų jaunuomenė vis labiau suka kairėn, ar net

į marksizmą ir todėl visai nenustebau, kai praėjusią vasarą, Pasaulio Lietuvių dienų Toronte metu, viena jauna tautietė, ispanų kalbos profesorė, žinodama mano antikomunizmą, atsisakė su manim kalbėtis politiniais klausimais.

Blogų naujienų visuomet yra daugiau negu gerų. Štai, bebaigiant šią mišrainę, išgirdau per radiją, kad apie 3,000 uranijaus kasyklų darbininkų, didžiausiam pasauly uranijaus centre Elliot Lake, Ont., beveik pusiaukelėje tarp Sault Ste. Marie ir Sudbury, atmetė naują 33 mėnesiams darbo sutartį, siūlančią apie 42% atlyginimo pakėlimą. Kanadoje jau panaikinta kainų ir atlyginimų kontrolė, kuri, vis dėlto, padėjo prilaikyti infliaciją, bet jeigu ir kitos darbo unijos pasaks tai besočiais uranijaus kasyklų darbininkais, tai kas pasidarys iš tos jau ir taip suvargusios "elziutės" (Kanados dolerio), kurią, skaičiau, Floridoje jau vertina daugiau kaip 20 centų "jau nesne" už JAV dolerį. Turiu įdomų pranešėjus paskelbė, kad sekančią savaitę bus pabrangintos cigaretės, kurios ir taip beveik dvigubai brangesnės negu J.A. Valstybėse. Pranešta, kad pabrangs ir jautiena, bet tik 10 centų tuojuo, o 18 centų savaitgalyje . . .

Turėčiau dar daugiau vertingos savo stebėjimo medžiagos, o tai būtų žinomo žurnalisto G. Galvos naujausias prof. J. Ereto knygos vokiečių kalboje "Blick in die Zeit" įvertinimas, straipsnyje "Išpėjimas Europai". Turiu įdomų Montrealio katalikų žurnalo "Michael" straipsnį, išpėjantį apie komunizmo pavojų, bankų sąmokslą kompiuterių pagalba visiškai tvarkyti viso pasaulio žmonių gyvenimą. O gigantiškas kompiuteris (elektroninė skaičiavimo mašina) vadinama "Apokalipsės žvėris" yra jau pastatytas Briuselyje, Belgijoje. Šį "Michael" kartą per 3 mėnesius išeinantį leidinį, platiną socialinio kredito ekonomiką (ne

Kanados politinė partija) rekomenduojanti organizacija. Turiu dar įdomios medžiagos apie Kanados ginkluotą jėgą ir užplanuotus pirkti naujus ginklus už 4 1/4 milijono dolerių, bet tai, prie progos, kada nors vėliau.

Užbaigiant, norėčiau pasakyti, kad labai apsidžiaugiau pernai metų lapkričio mėn. Nr. 9 "Kario straipsniu" "Sedos kautynės", kurį parašęs "artilieristas" yra kartu su manim baigęs gimnaziją ir Karo Mokyklą, o taip pat kartu su manim buvęs Rytuose ir minėtame katile — Strogorsko apsupime, keli šimtai kilometrų į rytus nuo Charkovo, iš kur mums abiem pasisekė sveikus kailius išnešti. Malonu, kad šis kolega savo straipsnyje net paminėjo mano žodžius iš Drezdeno į Sedą atvykusių labai skaitlingame karininkų susirinkime. Aš sakiau, kad neverta tą Žemaičių Rinktinę steigti, kada vokiečių šarvuočiai jau jau neįstengia rusų sulaikyti, kai vokiečių kapituliacija neišvengiama ir tik be reikalo būsią paaukota daug gyvybių. Aš mačiau ten buvusių savanorių netinkamą kautynėms apginklavimą, jau nekalbant apie pačius neparengtus žmones. Savo straipsnyje šis baterijos vadas nuširdžiai aprašė, kad iš dviejų jo baterijoj buvusių pabūklų, vienas buvo nesuspėtas suremontuoti, o kitas užspringo pirmą kartą užtaisant, nes sviedinys buvo pagamintas Vokietijoje, o pats pabūklas buvo atimtas iš rusų. Taip ir nebuvo iššautas nei vienas sviedinys į artėjančius rusų tankus, o kritus netoliese rusų artilerijos sviediniui, šios neparuoštos kautynėms baterijos vadas pastebėjo, kad pusės jo kareivių ir jo padėjėjo vyr. puskarininkio jau nebebuvo . . . Ar toks ir panašūs Žemaičių Rinktinės daliniai galėjo sulaikyti rusų mases? Aišku, kad ne. O jeigu buvo "sulaikytas frontas", tai tik todėl, rašo kolega — artilieristas, kad rusai darydami didelį šuo-

lį pirmyn ir vydamiesi vokiečius, nužygiavo per toli ir buvo įsakyti sustoti, leisti tiekimo tarnybai prisivyti kautynių dalinius, sutvarkyti susisiekimo kelius ir t.t.

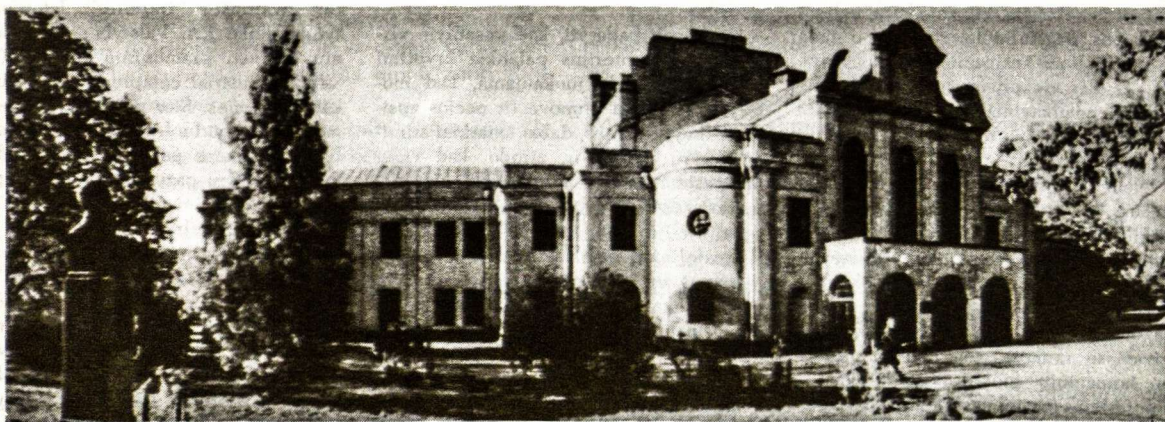
Matyti, kad kaip tik ant tokios ribos ir įvyko susišaudymas tarp rusų dalinių ir partizanų, iš kurių vėliau išaugo ir pati vadinamoji Žemaičių Rinktinė. Koks buvo tos Rinktinės galas, manau, prisimena visi iš Drezdeno į Sedą pasiųstieji karininkai. Antrasis, dar formavimo stadijoje, pulkas daugumoje turėjo tik suskirstytus pareigoms karininkus, vadus be kovotojų, o koks buvo Rinktinės apginklavimas, apmokymas ir drausmė, tai aiškiai matyti iš šio labai jau objektyviai parašyto baterijos vado straipsnio.

Žemaičių Rinktinė išlaikė frontą tik tol, kol rusai nepajudėjo pirmyn, o subyrėjo patyrus nemažus nuostolius pirmą rusų puolimo dieną, per kelias valandas. Prieš ilgoką eilę metų aš buvau aprašęs savo išpūdžius Sedoje ilgokame straipsnyje "Aš nenorėjau būti didvyriu" ir po to gavau nemažiau porą kandžių ir negudrių replikų iš "butegeidėnų" ar kitokių tuo laiku buvusios padėties neįvertinusių ir nesupratusių slapukų, kurie mano straipsnį laikė pasiteisinimu, nenoru kovoti už Lietuvą ir pan.

Visai bereikalingas buvo tas "naujų didvyrių" Lietuvai ieškojimas, nes mes matome, kad reikalingi Lietuvai didvyriai neieškomi patys atsirado. Turime Daumantą, Kalantą, Kudirką ir kitus. Mano kritikams šia proga priminsiu didžiojo kinų mintojo Konfucijaus žodžius, kol kas padaręs klaidą nepripažįsta, tai suklysta antrą kartą.

Jurgis Gediminėnas

1979 m. viduržiemis
Š. Ontario, Kanadoje užkampis

Kaunas — Teatro rūmai

Redaguoja —
S. Kaunellenė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREM TIES TRIMITAS

AR GALIME PAMIRŠTI?

Nors jau trisdešimt aštuoneri metai prabėgo, kai rusai komunistai prekiniais vagonais, kaip galvijus ar biaurius nusikaltėlius, į nežinią, į žiauriausias kančias ir mirtį išvežė arti keturiasdešimties tūkstančių įvairaus amžiaus, įvairių profesijų, abiejų lyčių nekaltų lietuvių.

Kasmet birželio mėnesį minime tą skaudžią sukaktį. Daugelis kalba, kad jau laikas pamiršti, laikas nustoti verkšlenti, nebereikia tų liūdny minėjimų... Jie norėtų tą dieną praleisti žiedais pasipuošusioj gamtoj, vietoj liūdny kalbų pasiklausyti paukštelių giesmių, linksmo juoko...

Tačiau ar turime mes teisę pamiršti? Ar turime teisę tylėti, kai dauguma kruvinojo birželio aukų amžiams nutilo, kai jų lavonais nusėtos geležinkelio pagriovės, kai jų kaulais nukloti Antarktikos ir tolimųjų "plačiosios tėvynės" Rusijos plėšiminių žemių apledėję plotai... O kiek jų nustoję sveikatos, džiovos pakirsti mirė... Kiek mirė nuo bado, kiek sušalo, kiek mirė nuo silikozės, nes jų plaučius suėdė kasyklų dulkės...

Mes privalome minėti kruvinąjį birželį, privalome ruošti minėjimus, privalome judinti pasaulio sąžinę. Juk ir tas kūdikis, kuris užtroško gyvuliniam vagonė, tas senelis, kuris norėjo numirti savoj žemėj ir tas vaikutis, kuris norėjo tik mažyčio gabalėlio juodos duonytės alkiui numalšinti, ta motina, kuri kišenėn įsipylė saują grūdų, kad parneštų badaujantiems vaikams — buvo nekaltos aukos žiauraus okupanto — ruso komunisto.

Kiekvienas privalom birželio mėnesį pakartotinai perskaityti Hildos Tautvaišienės "Tautų Kapinynas Sibiro Tundroj" (lietuvių ir anglų kalbomis), Stefanijos Rūkienės "Vergijos Kryžkelėse" ir "Grįžimas į Laisvę". Gal tada nei vienam nebebūtų abejonių ar reikia ruošti birželio minėjimus!

Minėjimus privalome ne tik ruošti, bet ir patys juose kuo skaitlingiau dalyvauti, kad užpil-

dytume minėjimų sales, kad parodytume pasauliui, kad sovietinio okupanto Lietuvoj vykdomo genocido lietuvis niekad nepamirš.

Minėjimų programas galime keisti, dramatinėti. Vaizdinių ir garsinių priemonių pagalba veikime atsilankiusių jausmus. Siūlyčiau vietoj įprastinių kalbų, su giliu įsijautimu perskaityti vieną kitą ištrauką iš anksčiau minėtų knygų, jas pailiustruojant filmu ar skaidrėmis. Mačiau televizijos ekrane Čekoslovakijos žydo paruoštą ir perduotą montažą. Nuotraukų ir sugyventų piešinių pagalba jis pavaizdavo savo šeimos tragediją nacių laikais: vaikystę, suėmimą, kelionę traukiniu, koncentracijos stovyklą, išsigelbėjimą, atvykimą į Ameriką. Komentatorė užklausė jo ir jo šeimos narių (žmonos ir sūnelių), ar ne per daug skaudu iš naujo viską išgyvenant, ar nelengviau pamiršti? Jo atsakymas, privalėtų būti kiekvieno iš mūsų atsakymas: "Taip, pergyvenimai šiurpūs ir skaudūs, bet reikia nuolat žaizdas atverti iš naujo, kad pasauly neįvyktų tokia tragedija, toks žmonių sunaikinimas, kad tie, kurie to nematė ir neišgyveno suprastų žmogaus žmogui, tautos tautai daromas skriaudas". Tad, ar neprivalome mes visi bendrai ir kiekvienas paskirai kalbėti ir pasakoti ir rodyti tas žaizdas, kurias sovietinė Rusija padarė taikiai lietuvių tautai? Ar neprivalėtų LB paruošti tuo reikalu dokumentinį filmą, kurį galima būtų parodyti per kai kurias televizijos stotis? Ar neprivalėtų ir mūsų organizacijos ir mūsų jaunimas savo idėjomis, savo darbu prisidėti? Juk tai reikalas visos tautos, kiekvieno gyvo lietuviu.

Mes išlikom ne tam, kad prabangiai gyvendami, rūpintumies ką valgysim, ką gersim, kur linksmiau ir įdomiau laisvalaikį praleisim, bet, kad būtume kruvino birželio ir sovietinio režimo aukų šaukiantysis balsas, kuris, nuolat šaukdamas, neduotų užmigti pasaulio sąžinei.

□

D. MICKUTĖ-MITKIENĖ

Kad laisvės dienos grįžtu

Ten vienišas, gal būt, prie kelio likęs, uosis,
Jis mena, kad kadais žydėjo čia sodyba . . .
O, Tėviške, kam tu šiandienų pasiguosi,
Ir kas prieš kančios tavosios ribą?

Pavasario metu gandrai iš pietų grįžę,
Ilgai suka ratu — taip vienkiemis išmiręs . . .
Klekendami savaip spėlioja sunkių mįslių:
Kodėl nuo praeities taip visa šiandien skirias?

Kai motinų nakčia į tremtį klaikių vežė,
Pabėgo į miškus sūnelis jos jauniausias.
Ne aušrų žaros ten girias rausvai nudažė —
Kovotojų krauju žydėjo jos taip gausiai . . .

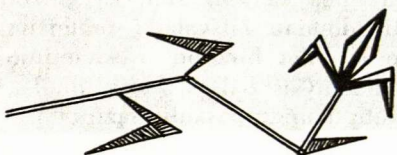
Ne tulpių pumpurai ten puošė miestų aikštes —
Tai kritusių kovoj didvyrių kūnai tyso . . .
Spėliojo budeliai — jų motinos ateis čia . . .
.....
Nepasisakė jos, nors širdys skausme plyšo . . .

Garsėjo mūs šalis pasaulio tautų tarpe.
Dainom ir vėliavom mūs miestų gatvės toino.
Lingavo Lietuva, kaip rugio svari varpa,
Žydėjo Lietuva, kaip melsvas žiedas lino.

Bet žvelgė iš Rytų kaimyno piktos akys,
Ir kiek jau metų nūn, kai ten, kur džiaugsmas liejos-
Nusitiesė kančios, mirties ir kraujo takas,
Ir kas juos besurinks, kur tuo taku išėjo?!

Kaip sese, šaule, tu, nebaigus tremties kelio,
Gali lengva širdim svaigintis džiazo takte,
Kai Petkui ir kitiems gulaguos galvas skelia,
Ir laisvės aukure jų aukos baigia degti?

Ten likusių kova — tokia lemtinga tapus —
Teuždega visus vienu didžiuoju ryžtu!
Už Lietuvą, šiaurės lelijos žiedų kvapų
Aukotis ir kovot, kad laisvės dienos grįžtu!

D. MICKUTĖ-MITKIENĖ

Ar būsim
verti?

Ar aušros auksinės padangę dabina,
Ar slepiasi saulė ir migdo naktis,
Lietuvį viena ta mintis neramina:
Ar gimtąją žemę jis laisvą matys?

Mintis — tai tikriausia — šalin abejonės,
Ne pats, tai vaikai, mūs naujoji karta.
Bet kol Paneriais aidės brolių dejonės,
Tol skris Rytų pusėn lietuvio svajonės,
Bus gedulo šydu Vytis apjuosta.

Šauliai — sakalėliai ir jūs, mielos sesės,
Mūs kelias į laisvę skausmingai sunkus.
Gaivinkite viltį, sukauptkite drąsą:
Istorinė plunksna teisingai įrašo
Ar būsim verti Anų Brolių Aukos?

ŠAULIŲ SAJUNGOS KŪRĖJAS

JULIUS KUMPIKAS

Minime 50 metų mirties sukaktį mūsų garbingo Šaulių Sąjungos kūrėjo Vlado Pūtvio ir 60 metų sukaktį nuo Šaulių Sąjungos įkūrimo.

Vladas Pūtvis buvo ypatingas asmuo atsikuriančios nepriklausomos Lietuvos gyvenime. Taigi, bandysiu bent trumpai apžvelgti jo gyvenimą ir veiklą.

Vladas Pūtvis-Putvinskis gimė 1873 m. Rygoje, Latvijoje. Mirė Kaune 1929 m. kovo 5 dieną. Jis buvo kilęs iš labai garsių Lietuvos bajorų. Jo motina buvo grafių Platerių dukterė. Mokėsi jis Šiaulių gimnazijoje, Mintaujoj lankė Realinę Mokyklą, kurią baigė 1894 metais. Po to, toliau mokslintis išvyko į Vokietiją, Hallės universitetą, kur studijavo agronomiją. 1896 metais, dėl tėvo ligos, mokslą nutraukė ir grįžo į tėviškę. Tėvai turėjo didelius dvarus, kuriuos teko prižiūrėti. Tačiau, vėliau Vladas Pūtvis išvyko į Lenkiją ir ten dar studijavo žuvininkystę. Šias savo mokslo žinias paskui panaudojo dėstydamas Dotnuvos Žemės Ūkio Technikume.

Mes žinome, kad gale XIX šimtmečio ir net pradžioj XX, Lietuvos bajorija ir dvasiškija buvo gerokai pasidavę lenkų įtakai. Vladas Pūtvis namuose irgi kalbėjo lenkiškai. Tačiau jau būdamas Mintaujoj, draugavo ne tik su slaptu lenkų studentų būreliu, bet ir su susipratusiais lietuviais, tokiais kaip Kalnietis, Montvila ir kiti. Tada jis užsikrėtė laisvės troškimu ir nutarė būti lietuviu. Įsigijo ir lietuviškų knygų, bet negalėjo skaityti. Teko mokytis lietuviškai. 1897 metais vedė Emiliją Gruzdytę. Abu buvo lietuviai kalbą lenkiškai. Taigi, nutarė mokytis lietuviškai. Jau iš mokyklos laikų pažino Vincą Kalnietį, kuris Pūtvi ir įtraukė į lietuvišką veiklą, papasakojo jam apie daktarą Basanavičių, "Aušrą" ir knygnešius. Pas jį, paviešėti į dvarą, pradėjo atvykti toki žinomi lietuviai kaip rašytoja Petkevičiūtė, Žemaitė, Janulaitis, Avizionis, Antanas Smetona ir kiti.

Rado kelią į Pūtvio dvarus ir knygnešiai. Knygos būdavo atgabenamos dideliais kiekiais iš Prūsų (Vokietijos). Jas gerai paslėpdavo, o iš ten jau smulkesni knygnešiai platino po visą Lietuvą. Daug lietuvių studentų praleisdavo atostogas Vladas Pūtvio dvare. Ten būdavo daromi susirinkimai, suvažiavimai, svarstomi lietuvių kalbos, literatūros ir tautos reikalai.

Lenkai dvarininkai tą pastebėjo, išvadino Vladą Pūtvi "litvomanu" ir nutraukė su juo santy-

Paskaitininkas, šaulys Julius Kumpikas. Nuotr. L. Tamošaičio

kius. Tačiau, tuo dar viskas nepasibaigė. Iškūstas jis buvo ir rusų valdžiai. Rusai pradėjo jį labai sekti. Dėl tų įskundimų, 1906 metais Vladas Pūtvis buvo suimtas už priešvalstybinę veiklą ir patalpintas į kalėjimą. Tačiau, caro valdžia vis dar buvo žmoniškesnė, daugiau prisilaikė įstatymų. Neradę pakankamai medžiagos kaltinimams patvirtinti, Vladą Pūtvi iš kalėjimo paleido, bet neleido pasilikti nei Lietuvoj, nei Latvijoje. Jis išvyko prie Juodųjų Jūrų, pas draugą advokatą Baranauską. 1914 metais, Vladas Pūtvis dar kartą buvo rusų suimtas ir kalinamas Šiaulių kalėjime. Vėl buvo išstremtas į Rusiją. Į Lietuvą grįžo 1918 m.

Vladas Pūtvis bebendraudamas su lietuviais studentais, veikėjais, rašytojais ir knygnešiais, ne tik įsigijo sau nemažą lietuviškų raštų biblioteką, bet įsteigė bibliotekas Šaukėnų ir Kelmės parapijose. Jis šelpė menininkus, padėjo ruošti lietuvių meno parodas, šelpė spaudą ir lietuvišką mokslo draugiją. Savo dvaruose labai pagerino darbininkų gyvenimo sąlygas.

Grįžęs į Lietuvą 1918 metais, Vladas Pūtvis rado gana sunkią padėtį. Sovietų valdžios Lietuvai jau buvo pripažinta nepriklausomybė, bet kraštą vis dar valdė vokiečiai. Rusų frontas po

revoliucijos jau buvo pairęs, bet vakaruose vokiečiai dar kariavo su alijantais iki vėlaus 1918 metų rudens. Buvo aišku, kad vokiečiai turės iš Lietuvos pasitraukti, Lietuva gaus nepriklausomybę. Bet kas ją gins? Kas darys tvarką?

Taigi, šiuo metu Vladui Pūtviui ir kilo mintis, kad neturint tikros kariuomenės reikėtų nors sudaryti plačią karišką organizaciją, kuri tą kariuomenę atstotų, ar reikalui ištikus, papildytų. 1918 metais, tas jo sumanymas ir tapo Šaulių Sąjungos užuomazga. Nors Kerenskio valdžia pripažino Lietuvai nepriklausomybę, bet 1919 metais, įsigalėjęs bolševikams su Leninu priešaky, staiga, bolševikai pradėjo grasinti Lietuvos, Lenkijos ir kitoms naujai sukurtoms Pabaltijo valstybėms. Nauja Lietuvos valdžia pakvietė Vladą Pūtvi atvykti į Kauną, kur jis buvo paskirtas Tiekimo ir Maitinimo Reikalų Departamento direktorium.

Būdamas Kaune, Vladas Pūtvis įstojo į Mato Šalčiaus sudarytą partizanų būrį. Tas būrys vėliau buvo pavadintas Šaulių Sąjungos Sporto Skyrium. 1919 metų rugpiūčio mėnesio 20 dieną buvo sušauktas Šaulių Sąjungos steigiamasis susirinkimas ir Vladas Pūtvis buvo išrinktas pirmininku. Kartu su Šalčium, Skipičiu ir kitais paruošė Šaulių Sąjungos įstatus, kurie karo ministerio Žadeikio buvo patvirtinti. Darbo buvo daug ir Vladas Pūtvis, metęs viską, pasišventė tik šauliam. Skatino naujų būrių kūrimasi, lankėsi juose, nurodinėjo jų veiklos planus. Pradėjo leisti šaulių žurnalą "Trimitą". Šaulių būriams įsitraukus į karo veiksmus prieš lenkus, Vladas Pūtvis lankė frontą. Tačiau, tarp jo ir Karo Ministerijos kilo nesutarimai ir Vladas Pūtvis iš pirmininko pareigų pasitraukė.

Šaulių Sąjungos oficiali įkūrimo data laikoma 1919 metų birželio 27-ta diena. Metinė šventė yra birželio 27 diena (Joninės). Žymūs šauliai be Vlado Pūtvio buvo: Matas Šalčius, Rapolas Skipitis, rašytojas Vienuolis-Žukauskas, Faustas Kirša, Klimas, Žvirėnas, Petras Šalčius, Ivanauskas, Žmuidzinavičius, Balys Sruoga, Kodatis, Mikelkevičius, Sidzikauskas, Stašinskas, Šližys ir kiti. Naujai įsisteigę šaulių būriai ėmėsi kariško apmokymo, tuo tikslu susirinkdami Vytauto Kalne, Ažuolyne. Pirmasis karo instruktorius buvo Kodatis, buvęs vokiečių armijos karininkas. Po to, karininkai-instruktoriai keitėsi.

Aktyvioje veikloje šauliai kariškai pasirodė pirmą kartą 1919 metų rugpiūčio 28-29 dieną, malšinant lenkų ruošiamą, vadinamą "peoviakų" (POW — Polska Organizacja Wojskowa) sukilimą. Šauliai buvo dar ne skaitlingi. Tačiau gavę iš Vlado Pūtvio ginklus, darė kratas, ėjo sargybas

ir t.t. Tuoj po to, šauliai įsijungė į kovą prieš bolševikus, bermontininkus, lenkus, ir — vaduojant Klaipėdos kraštą. Šaulių veikla prieš bolševikus buvo daugiau partizaninė. Paskiri būriai veikė prieš užnugary. Vadovavo jiems karininkai. Jų veikla vyko Joniškėlio-Biržų, Sedos-Mažeikių, Siesikų, Pagirių ir Radviliškio apylinkėse.

Iš kitos pusės Lietuvą pradėjo pulti ir vokiečiai — bermontininkai. Jie užėmė Tauragės - Šiaulių - Joniškio ir Radviliškio-Mažeikių rajonus.

Lenkai grasino Kaunui ir bandė užimti Ukmergės - Utenos - Zarasų plentą. Lietuvai grėsė pavojus iš visų pusių. Tokiu laiku šaulių organizacijos atsiradimas buvo didelė pagalba. Kaip kautynių daliniai jie nebuvo labai reikšmingi, bet jie veikė kaip žvalgai, darė nuostolius prieš užimtose vietose, palaikė gyventojų nuotaiką ir ryšius su partizanais.

Bermontininkams užėmus Šiaulius, ten iš Kauno atvykę Požėla, Skipitis ir ten buvęs Bielinis, įsteigė Šaulių štabą, kurio nariai veikė slapta prieš vokiečius. Šaulių-partizanų eilėse buvo daug mokytojų ir inteligentijos. Lapkričio 21 dieną, pradėjus Lietuvos kariuomenei pulti, šauliai išsprogino geležinkelio tiltus ir bėgius. Bet alijantai lapkričio 22 dieną liepė karo veiksmus sustabdyti, kad vokiečiai galėtų nekliudomi pasitraukti. Šauliai perėjo į gynimosi poziciją. Dėka to, miestas mažai nukentėjo. Gruodžio 7 dieną Šiaulius perėmė Lietuvos kariuomenė, o tvarką iki tol palaikė šauliai-partizanai.

Kovose su lenkais irgi daug pagelbėjo šauliai-partizanai. Lenkai puolė tuo pat laiku kaip bermontininkai ir bolševikai. 1920 metų rugsėjo mėnesį buvo įsteigtas Šaulių Fronto Štabas. Karo ministerija paskyrė daugiau karininkų. Šaulių lauko štabai buvo įsteigti Kalvarijoje, Ukmergėj, Utenoj, Alytų ir Kaune.

Šauliai daug reikėsi fronto linijose prie Merkinės, Perlojos, Varėnos, ir Valkininkų rajonuose, o šiaurėje prie Molėtų, Labanoro ir Linkmenų. Šauliai šiose vietose dalyvavo kautynėse, gynė fronto linijas prie Merkio upės. Perlojos būrys buvo vienas iš geriausiai organizuotų ir kariniausių. Kartais lenkai puldavo klastingai ir dėlto šauliai daug nukentėdavo.

Kovose su bolševikais žuvo 12 šaulių, su bermontininkais 14, su lenkais 51, Klaipėdos kraštą vaduojant — 4. Iš viso žuvo 87 šauliai. Sužeistų buvo 146.

Šaulių Sąjungos valdymo forma buvo dvilypė — Šaulių Sąjungos vadovybė ir kariuomenės vadovybė. 1935 metais buvo įvesta daugiau kariška tvarka, pirmininkas buvo ne renkamas, bet

“Simo Kudirkos” š. kp. New Yorke suruoštame Lietuvos Šaulių Sąjungos įkūrėjo Vlodo Pūtvio-Putvinskio 50 metų mirties minėjime dalyvavo ir Pūtvio anukės: Giedrė Kulpienė (kairėje) ir Aldona Rygelienė, kuri papasakojo apie velionio privatų gyvenimą. (Minėjimas įvyko Kultūros Židinio patalpose, bal. 7 d.) Nuotr. L. Tamošaičio

skiriamas kariuomenės. Tačiau, Šaulių Sąjungos tikslai ir pagrindai liko tie patys, kuriuos nustatė Pūtvis ir kiti steigėjai. Nariais galėjo būti visi lietuviai ne jaunesni kaip 16 metų.

Šaulių veikimas ėjo ir taikos metu. Jie mokėsi naudoti ginklą, ruošė visokias paskaitas, priešdujinės apsaugos bei pirmosios pagalbos kursus. Per šventes dalyvavo paraduose, per riaušes ar potvynius padėjo palaikyti tvarką, pagelbėti. Globojo istorines vietas. Gerą dalį laiko skyrė ir grynai kultūriniais reikalams: ruošė koncertus, vaidinimus, mokėsi dainų, muzikos, sudarinėjo chorų, tautinių šokių grupes ir t.t.

1939 metais Lietuvoje buvo apie 125 chorai, 400 vaidinimo mėgėjų kuopelių, 4 nuolatiniai teatrai, 105 orkestrai, 350 knygynų, 72 šaulių namai. Šauliai leisdavo savo laikraštį “Trimitą”, pasiekusį 30,000 prenumeratų. Keletą kartų koncertavo Rygoje, Taline ir Tilžėje. Veikė ir sporto komandos — vandens sporto, žiemos sporto, rai-

telių sporto, šaudymo ir lengvosios atletikos. Buvo ir ugniagesių komandų.

1936 metais, man grįžus iš Čekoslovakijos, Kalnėno ir pulkininko Žuko paskatintas, pradėjau organizuoti šaulių aviaciją. Plačiau apie tai rašiau “Karyje”. Šaulių aviacijos būrys buvo įsteigtas Kaune ir vėliau antras — atgavus Vilnių. Vilniaus šaulių aviacijos būrio vadu buvau aš. Turėjome iš viso 127 narius, sklandymo mokyklą Aukštadvary, Trakų ežere 7 laivelius-Joles. Bendrai, už aukas buvo įsigyti trys lėktuvai, vienas buvo padovanotas Amerikos lietuvių ir atgabentas lakūno Šaltenio, su kuriuo teko ir man kartu skraidyti.

Savo veikla pasireiškė ir šaulės moterys. Jų tikslas buvo daugiau auklėjamas — skleidimas visuomenėje žinių apie savitarijos dėsnius ir paruošimas sanitarinio personalo karo metui. Daliniai buvo aprūpinti vaistais, neštuvais ir t.t. 1927 metais buvo sudarytas atskiros šaulių moterų kuopos. Nusipelnę šaulės yra šios: Pūtvytė, Žmui-

dzinavičienė, Tercijonienė, Vainauskienė, Marcinkevičienė ir kitos.

Lėšos buvo gaunamos dalinai iš Krašto Apsaugos Ministerijos ir dalinai iš loterijų, parenkimų ir aukų. Daug suaukojo Amerikos lietuviai.

1940 metais buvo apie 1,200 šaulių būrių. Būriai turėjo savo vėliavas. Dauguma šaulių buvo pėstininkai, bet buvo ir būriai dviratinių, motociklistų, raitelių, jūros šaulių ir šaulių aviacijos būrys. Šauliai buvo ginkluoti lengvais ginklais: šautuvais, brauningais ir lengvais kulkosvaidžiais. Šauliai dalyvaudavo šaudymo rungtyne Lietuvoje ir užsienyje.

Paskutinysis Šaulių Sąjungos vadas pulkininkas Saladžius labai suaktyvino Šaulių Sąjungos veiklą. Buvo įrašyta daug naujų narių. Po lenkų ultimatumo pravesta daug rinkliavų, suaukota 2,000 šautuvų, 50 kulkosvaidžių ir trys lėktuvai. Nariai buvo visokio luomo, amžiaus, tikybos ir užsiėmimo.

Šaulių Sąjunga bendradarbiavo su Latvijos Šaulių Sąjunga — "Aizsarga" ir estų "Kaitse-liidu".

1940 metų birželio mėnesio 15 dieną, sovietams okupavus Lietuvą, Šaulių Sąjunga buvo panaikinta, pulkininkas Saladžius atleistas iš pareigų ir suimtas. Prasidėjo ir kitų šaulių suėmimai ir vėliau trėmimai. Buvo įsakyta sunešti ir atiduoti visus ginklus. 1944 metais, antrą kartą

artėjant sovietams, nemažas skaičius šaulių pasitraukė į Vakarų.

Tremtyje Šaulių Sąjunga buvo atkurta 1954 metais, Vlodo Pūtvio 25 metų mirties sukakties proga. Inicijavo buvo Mantauto (Marcinkevičiaus), pulkininko Kalmanto ir Valatkaičio.

Vladas Pūtvis-Putvinskis, po dalyvavimo Klaipėdos atvadavime, daugiau aktyviai šauliams nevadovavo. Jis pasitraukė į savo tėviškę Graužikus ir rūpinosi krašto blaivinimu, mokyklomis ir Vilniui Vaduoti Sąjunga. 1928 metų birželio 18 dieną jis buvo išrinktas Šaulių Sąjungos Garbės Pirmininku. Už nuopelnus Šaulių Sąjungai ir Lietuviai Tautai, Vladas Pūtvis buvo apdovanotas Gedimino Ordinui. 1939 metais Karo Muziejaus sodelyje jam buvo pastatytas paminklas, taip pat — ir Tauragėje. Jo vardu buvo sudarytas Šaulių Šalpos Fondas, pavadinti namai ir muziejus.

Vladas Pūtvis-Putvinskis buvo šviesi asmenybė ne tik šaulių tarpe, bet ir visos Lietuvos gyvenime.

Rusai laikė Šaulių Sąjungą didele, ginkluota, fašistine organizacija ir ėmėsi ją naikinti visu griežtumu. Džiaugiuosi, kad Vakaruose šauliai atsikūrė.

(Paskaita skaityta minėjime, Kultūros Židinyje, New Yorke, balandžio 7 d.)

ŠAULIŠKOJ PASTOGĖJ

Jūrų šaulių kp. "Klaipėdos",
Cicero, III. veikla

Neseniai išleista kun. Juozo Prunskio knyga "Lietuva Bolševikų Okupacijoje". Išleido "Klaipėdos" jūrų šaulių kuopa. Tai dokumentinis rinkinys apie šešiasdešimties liudijimų, apie lietuvių okupantų tarmų, kalinamų ir žudomų išgyvenimus. Žodiniai liudijimai, kančias išgyvenusių ir savomis akimis mačiusių patvirtinimai. Liudijimus papildė apie 50 nuotraukų. Duodamas ilgas sąrašas, beveik 100 psl., 1970 žmonių, kuriuos okupantai bolševikai išžudė Lietuvoje. Tai tik dalis, nes sovietinės okupacijos aukų sąrašas daug didesnis. Čia neminimi tie, kurie žuvo išvežti į Sibiro tremtį. Autorius jau yra paruošęs antrą knygą.

Š.m. kovo 16 d. Jaunimo Centre, Čikagoje, įvyko šios knygos pristatymas visuomenei. Supažindinimą su knyga surengė Lietuvių Moterų Federacijos pirmininkė p. Marcinkienė. Ji išreiškė pagarbą ir padėką autoriui ir leidėjams. Publikos gausumas liudijo, kad susido-

mėjimas šia knyga yra nepaprastai didelis.

Balandžio 22 d. Vyčių salėje, Čikagoje įvyko Lietuvos Šaulių Sąjungos įsikūrimo 60-ties metų ir Sąjungos įkūrėjo Vlodo Pūtvio mirties 50-ties metų minėjimas. Minėjimą ruošė "Nemuno" rinktinė, kurią sudaro "Klaipėdos" ir "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos. Rinktinės p-kas plk. Jonas Švedas atidaręs minėjimą, programai pravedė pakvietė "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kp. p-ką E. Vengianską.

LŠST CV p-kas K. Milkovaitis skaitė įdomią paskaitą apie pirmuosius Šaulių S-gos žingsnius, šaulių pasiaukojimą ir didelę paramą kovojančiai Lietuvos kariuomenei. Davė įdomių žinių apie s-gos įkūrėją Vladą Pūtvi.

Apdovanojimas. Už nuopelnus šauliškaj veikloje "Klaipėdos" jūrų šaulių kp. vicepirm. A. Ašoklis apdovanotas Šaulių Žvaigždės medaliu. Medalį prisegė LŠST CV p-kas K. Milkovaitis, aištuojamas rinktinės p-ko plk. J. Švedo.

Ypatingai prasmingą ir jautrų žodį į "Nemuno" rinktinės šaulius tarė Lietuvos Savanorių-Kūrėjų Čikagos skyriaus

p-kas mok. Tamulis. Jo kalbos paskutiniai žodžiai, lyg testamentinis pareiškimas, giliai įsmigo į visų dalyvių širdis ir privertė susimąstyti: "Mes mirštantieji Lietuvos savanoriai-kūrėjai šią dieną galime ramiai užmerkti savo akis, žinodami, kad mūsų atlikti darbai bei žygiai bus tęsiami jūsų šaulių, žengiančių Tyvynės meilės, pasiaukojimo ir Nepriklausomos Lietuvos atstatymo ryžtingos kovos keliu".

Meninę programos dalį atliko "Klaipėdos" j.š. kp. sesė Irena Petrauskienė. Ji labai gražiai padainavo. Sesei Irenai akomp. Lilija Šleiterytė. Minėjimas buvo baigtas tautos himnu.

Po minėjimo visi dalyviai buvo pakviesti vaišių, kurias paruošė "Gen. T. Daukanto" kp. sesės, vadovaujamos Moterų skyriaus vadovės M. Gudienės.

Valdybos posėdis. Gegužės 6 d., po piet, Lisle priemiestyje, gražioje p. Kašiūbų rezidencijoje įvyko kp. valdybos posėdis. P-kas K. Milkovaitis atidarė valdybos posėdį ir pateikė eilę svarstytinų klausimų: š. Albina Kašiūbienė praskaitė praeito posėdžio protokolą.

LŠST suvažiavimo klausimas. Praeitaime visuotiniame kp. narių susirinkime buvo išrinkti 6 kuopos atstovai į suvažiavimą: Juozas Žemaitis, Alfonsas Gailius, Stasys Pranckevičius, Bronius Kuras, Stepas Paulauskas ir Albinas Repšys. Valdybą atstovaus Augustinas Ašoklis ir Bronius Petrauskas.

Suvažiavimas prasidės gegužės 19 d. "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės Šaulių Namuose. Vakare, joje pačioje salėje, ruošiamas vakaras su menine dalimi, šaltais užkandžiais, karšta vakariene, baru ir šokiais. Šokiams gros Ramonio vadovaujamas orkestras.

Sekmadienį, gegužės 20 d., visi žieminėmis uniformomis uniformuoti šauliai renkasi prie Brighton parko bažnyčios ir dalyvauja pamaldose. Po pamaldų visi vyksta į šv. Kazimiero kapines, kur įvyks Romo Kalantos paminklo atidengimo iškilmės.

P-kas K. Milkovaitis ir J. Dekeris pasidžiaugė išleistos knygos pasisekimu ir dideliu susidomėjimu ja. Beveik du trečdaliai investuotų kp. pinigų jau sugrį-

žo į kasą. Atrodo, kad knyga bus labai greit išparduota. Yra pasiūlymų knygą išversti į anglų kalbą. Valdybos nariai tam pasiūlymui pritarė. P-kas stengsis šį sumanymą įvykdyti.

Paskirta aukų: Cicero liuanistinei mokyklai 125 dol. ir Jaunimo Kongresui 150 dol.

Kp. tradicinis "Švyturio" balius įvyks spalio 27 d. Salė jau užsakyta. Bilietų kaina — 10 dol.

Į kuopą priimti trys nauji nariai: Antanas Virkutis, Angelė Tautkus ir Nijolė Skopienė.

Š. J. Dekeris pasiūlė iš kp. išbraukti 7 asmenis, kurie nėra buvę nei viename kp. susirinkime, nėra užsimokėję nario mokesčio, o kai kurie visai išvykę.

14 metų dirbusiam kuopos korespondentui Alfonsui Gailiui pasitraukus iš pareigų, jo vieton paskirtas Apolinaras Skopas.

Skautų padėka. Praeitų metų visuotinio susirinkimo metu kp. šauliai suaukojo 82 dol. Adolfo Venclausko parašyti knygai paremti. Knygą leidžia Wor-

cesterio Skautų Filisterių skyrius. Skautininkas Gešventas rašo: "Šią patriotinę auką giliai vertiname ir už ją nuoširdžiai dėkojame".

Ap. Skopas

Čikagos jūrų šauliai

Lietuvos Šaulių Sąjungos 60-ties metų įsikūrimo ir Sąjungos įkūrėjo Vlodo Pūtvio mirties 50-ties metų sukakties minėjimo dieną, š.m. balandžio 22 d., 1 val. p.p. Vyčių salėje, svarbiems veiklos bei organizaciniams reikalams aptarti, įvyko "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos narių informacinis susirinkimas, kurį pravedė ir jam pirmininkavo kuopos pirmininkas E. Vengianskas, sekretoriavo j.š. V. Uta.

Susirinkimą pradedant, po trumpo kuopos pirmininko žodžio, buvo pristatyti nauji kuopos valdybos pareigūnai — specialiam moterų susirinkime išrinkta nauja kuopos moterų vadovė j.š. Marta Gidienė ir kuopos pirmininko pakviestas laivo kapitono pareigoms j.š. Klaudijus Pumputis, kuriam susirinkimas pripažino valdybon rinkto nario statusą ir teises.

Detroito "Stasio Butkaus" šaulių kp. suruoštų užuolaidų siuvimo kursų dalis dalyvių su instruktore. Iš k. į d. aplink stalą: Cecilija Balsienė, Adelė Poderienė, Emilija Kutkienė, Rožė Ražauskienė, instruktore Onutė Ambrozevičienė-Ambrose, Nijolė Šnapštienė, Julija Bliūdžiuvienė ir Anelė Žiedienė. Nuotr. foto reporterio Kazimiero Sragausko

Toliau kuopos pirmininkas susirinkimą painformavo apie artėjančią LŠST visuotinę dalinių atstovų suvažiavimą, supažindino su šio suvažiavimo programa ir, CV-bos nurodyta tvarka, buvo renkami kuopos atstovai į suvažiavimą. "Gen. T. Daukanto" kuopai atstovauti išrinkti: N. Martinkus, V. Zinkus, G. Kuzmienė, C. Vidžius, U. Zinkienė, M. Maksvytis ir A. Martinkus. Kuopos valdybą atstovaus pirm. E. Vengianskas, vicepirm. P. Malėta ir sekretorius V. Utara. Po to buvo aptarti artėjančio kuopos pavasarinio, šių metų plaukiojimo sezono atidarymo parengimo organizaciniai reikalai, nario mokesčio išrinkimo klausimas, laivo ir kuopoje jūrinės programos vykdymo ir kiti einamieji veiklos klausimai. Susirinkusieji buvo supažindinti su kuopos kasos stoviu. Kontrolės komisijos narys j.š. J. Utara perskaitė kuopos kasos patikrinimo aktą, kuriuo, už tvarkingą finansinių reikalų tvarkymą, buvo pareikšta padėka ir pagyrimas išdininko pareigas einančiam N. Martinkui.

Skaitlingas "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos narių susirinkimas praėjo gyvai ir užtruko beveik dvi valandas.

Po trumpos pertraukos, dalyvaujant ir Cicero jūrų šaulių kuopos "Klaipėda" nariams ir svečiams, įvyko Lietuvos Šaulių Sąjungos 60-ties metų įsikūrimo ir Vlado Pūtvio 50-ties metų mirties sukakčių iškilmingas paminėjimas. Minėjimas buvo pravestas Čikagos rajono jūrų šaulių "Nemunas" rinktinės apimtyje, kurį atidaręs rinktinės pirmininkas plk. J. Švedas, programą vesti pavedė "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos pirmininkui E. Vengianskui.

Į minėjimo prezidiumą buvo pakviesti LŠST pirmininkas K. Milkovaitis, rinktinės pirmininkas plk. J. Švedas ir Lietuvos Kūrėjų-Savanorių S-gos Čikagos skyriaus pirmininkas mok. Tamulis. Įneštos, j.š. V. Zinkui komanduojuant, "Gen. T. Daukanto" ir "Klaipėdos" jūrų š. kp. vėliavos, perskaitytas Tėvynės Prisiminimas.

Sekė LŠST pirmininko K. Milkovaičio kondensuota, uždeganti ir įdomi, trumpa paskaita apie Lietuvos Šaulių S-gos pirmuosius žingsnius atsikuriančioje tėvynėje, šaulių reikšmingą talką Lietuvos jaunutei kariuomenei Nepriklausomybės kovose, atliktus didelius darbus ir įdomias S-gos įkūrėjo Vlado Pūtvio būdo savybes bei jo patriotines nuotaikas Lietuvos Šaulių Sąjungą steigiant. Prelegento patiektos mintys susirinkusių jūros šaulių ir svečių su susidomėjimu buvo išklaustytos.

Po paskaitos, Šaulių Žvaigždės medaliu, buvo apdovanotas Cicero "Klaipėdos" jūrų šaulių kuopos vicepirm. A. Ašoklis. Asistuojant rinktinės pirm. plk.

J. Švedui, žymenį prisegė LŠST pirmininkas K. Milkovaitis. "Gen. T. Daukanto" kuopos pirmininkas E. Vengianskas prisaiškino, neseniai įstojusius į šaulių gretas, jūrų šaulius kandidatus.

Šių šauliškų ir giliai prasmingų sukakčių paminėjimo proga, jautriu ir graudinančiu žodžiu, susirinkusius pasveikino Lietuvos Kūrėjų-Savanorių S-gos Čikagos skyriaus pirmininkas mok. Tamulis.

Minėjimo iškilmingoji ir oficialioji dalis buvo baigta Lietuvos himnu ir vėliavų išnešimu. Sekė trumpa meninė programa, kurią atliko tautiniais rūbais pasipuošusios Klaipėdos j.š. kuopos sesės Irena Petrauskienė, su įsijautimu padainavusi. Jai akomponavo Lilija Šleiterytė. Dainos buvo palydėtos gausiais

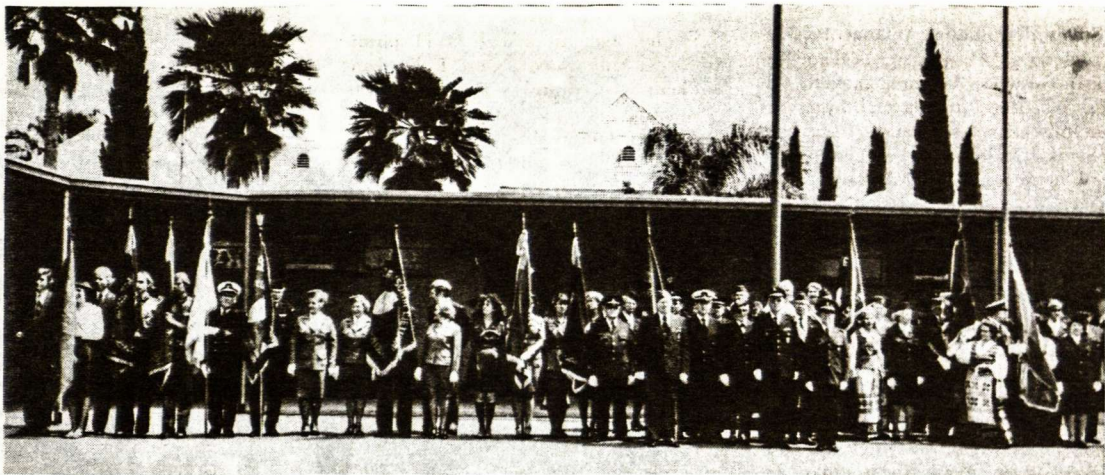
plojimais ir su pasitenkinimu susirinkusių buvo išklaustytos.

Minėjimui pasibaigus, visi dalyviai buvo pakviesti prie "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos moterų, įvairiu maistu padengto stalo, skaniai paruoštų užkandžių ir kavutės, kur broliškai seseriškoje bei šeimyninėje nuotaikoje buvo kelta valandų pabendrauta ir dienos įspūdžiais pasidalinta. "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos moterų vadovei j.š. M. Gidienei ir visoms sesėms, paruošusioms skanias užkandžius, priklausau padėka. Dėkingi esame taip pat ir sesėms Irenai Petrauskienei ir Lilijai Šleiterytei, atlikusioms nuotaikingą meninę programą.

J. š.

Dailininko Alfonso Petrausko montažas. Nuotr. L. Kanto

“Juozo Daumanto” š. kp. 15 metų sukakties šventė. Šv. Kazimiero parapijos pradžios mokyklos aikštėje, Los Angeles, balandžio 29 d., sekmadienį — vėliavų rikiuotė. Nuotr. L. Kanto

VIEŠNAGĖ PAS LOS ANGELS ŠAULIUS

Žurnalistas Vladas Bakūnas, spaudoj kviesdamas į “Juozo Daumanto” šaulių kp. 15-mečio šventę, išsireiškė, kad atstovai vyksią į lietuviybės tvirtovę. Susigundėm ir detroitiečiai: Angelė ir Alfa Šukiai, Vincas Tamošiūnas ir Vincas Rinkevičius, sėdė į patogų lėktuvą, išskridome.

“Juozo Daumanto” šaulių kuopą įsteigė šaulys veteranas, laisvės kovotojas, politinis kalinys, kapitonas Osvaldas Žadvydas. Jam iš Los Angeles išsikėlus, kuopos p-ku buvo išrinktas Kazimieras Karuža. Karuža jau gimnazijoje, kartu su broliu poetu, buvo šauliai. Kazimieras bolševikų ir nacių okupacijų metais Lietuvoje veikė pogrindyje.

Kuopa šiuo metu turi 150 veiklių narių. Priimant į kuopą naujus narius daroma atranka, kad į kuopą neįsibrautų įvairūs kolaborantai, talkininkavę Maskvos agentams. Šaulių būstinė įruošta Karužų viloj Trakai.

Aerodrome ieškome lietuviškų veidų. Vidurnaktis. Matome rimtas vyriškas rankoj laiko lietuvišką Trispalvę. Prisistato. Tai šaulys Petras Sakas. Nors turime lagaminus ir kuopų vėliavas, bet į erdvę, naujutėlį Ford Continental, viskas telpa. Petras pareiškia, kad pagal p-ko Karužos parėdymą, Tamošiūnas — pas šaulius Mitkus, o jūs trys — pas Rūtą.

Apsidžiaugiau. Jau senai žinojau, kad Danutė Mitkienė yra poetė, šaulė veteranė. Esu tikras, išprašysiu ką nors “Tremties Trimitui”. Mieli šeiminkai prašė jaustis kaip namie. Gerai pailsėjęs pakeliu užuolaidą: aukšta, ilga ir gan statoka į kalną aukštuma. Cėlės — įvai-

riausių spalvų marginys. Mano akyse mažas botanikos sodelis. Prie Pacifiko viskas bujoja, auga, tartum vienas su kitu lenktyniauja.

Šeštadieninės radio valandėlės daumantiečių pusvalandis

Žurnalistas Vladas Bakūnas šaulių pusvalandžio vadovas; p-kas K. Karuža duoda istorinę kp. apžvalgą. Programai pritaikyta muzika ir dainos. Svečių iš tolimesnių vietovių: šaulių Vlado Išganaičio, Petro Padvaisko, Stepo Paulausko, Felicijos Gurevičienės, Jadvygos Vareneckienės, J. Gurevičiaus, Stasio Jokubaičio ir jo žmonos Marijos, Reginos Daugelienės, Zuzanos Jonikienės, Aldonos ir Vytauto Stoškų, Stasio Jogėlos, Beniaus Urbonavičiaus žodžiai. Mes detroitiečiai atvažiavom per vėlai ir į juostą įkalbėti nebesusėjom.

Iškilmų pradžia

Šeštadienio vakare šv. Kazimiero parapijos salėje buvo susipažinimo vakaras. Salė perpildyta, 250 dalyvių. Daugelis dėl vietos stokos, turėjo grįžti į namus. Atvykusieji svečiai gražiai globojami.

Meninę programą pravedė žurn. Algirdas Gustaitis. Aktorius Jonas Janušauskas jausmingai padeklamavo keleta eilėraščių. Solistas Henrikas Paškevičius, akomponuojant amerikiečiui, sodriu, šiltu balsu padainavo. Bisui turėjo dar papildomai padainuoti.

Supažindinimas su iš tolimųjų vietovių atvykusiais svečiais šauliais.

Stalai papuošti brangiomis, spalvingomis gėlėmis, pas mus retai matomomis. Kiek pas mus kainuotų, o čia iš savų — lietuvičių darželių. Svečius aptarnavo vyrai — šauliai, skautai.

Loterija. Turtingi, meniški fantai, kuriuos praturtino jaunos menininkės, Lijvos Lipaitės, keramikos darbai. Bonkų nedaug.

Orkestras. Šokėjams įsismaginti trūko vietos. Orkestras puikus, nereikėjo užsikimšti ausų, nesitrunkė būgnai ir nesiplėšė dūdos. Nešokantieji galėjom ramiai sėdėti prie stalų. Atsinaujino pažintys, per 35-rius metus nutrūkusios. Tos pačios pavardės ir vardai, tik mes jau nebe tie, kas buvom...

Nepaprastas įvykis

Sekmadienį, balandžio 29 d. šv. Kazimiero parapijos aikštėj keliamos JAV ir Lietuvos vėliavos. Rikiuojasi — vietos organizacijų ir svečių: “Vlado Pūtvio” š. kp., “Vytauto Didžiojo” rinktinės, “Stasio Butkaus” ir “Švyturio” jūrų šaulių vėliavos.

Bažnyčioje mums, svečiams, poterius sutrukdė puošnus lietuviškas kryžius ir liaudies menas šventovėje. Negalėjome atitraukti akių. Sakė, kad projektas arch. Edmundo Arbo, o darbai šaulio Rakūno. Klebonas prelatas Jonas Kučingis, šios bažnyčios statytojas, lituanistinės mokyklos įsteigėjas, daugelio organizacijų įkūrėjas ir globėjas, spaudos darbuotojas, šaulių veikloje patarėjas. Pamokslas daugiau skirtas Vlado Pūtvio atminimui. Giliai išmąstytas, patriotinis. Taurusis dvasiškis išgyvena mūsų nesugyvenimus. Nesutarimai, skaldymasis, naudingi tik okupantui. Kalba įrekorduota, po iškilmų klausiau. Prašiau, kad leistų tą turinčią kalbą paskelbti “Tremties Trimite”.

Akademija. “Juozo Daumanto” šaulių kp. 15-mečio sukakties minėjimą glaudžiu žodžiu atidarė kp. p-kas K. Karu-

ža. Buvęs detroitietis, Antanas Polikaitis, sugiedojo JAV himną. Prelato Kučingio invokacija. Programą pravedė Algirdas Gustaitis. Pirmasis prabilo garbės generalinis konsulas Vytautas Čekanauskas. Sveikino svečiai: Vl. Išganaitis, Šukys, P. Padvaiskas, S. Jokubaitis ir V. Tamošiūnas. Žodžiu sveikino 13 Los Angeles organizacijų atstovų. Visi labai šiltai atsiliepė apie našią daumantiečių veiklą. Raštu iš toli ir arti sveikino 15 organizacijų.

Kaip ir visur, nors sveikinimai trumpi, bet publika jau nerimsta. Paskutiniu juo Gustaitis pakvietė paskaitininką Vladą Išganaitį. Jis kalbėjo 12 minučių, be rašto, be mikčiojimų, išrėžė patriotinę turiningą kalbą. Kai baigė, sustojusi publika ilgai ir audringai plojo. Tikiu, jo žodžiai neliks tik žirniai į sieną, bet ras atbalsį visų dalyvavusių širdyse.

Apdovanojimas. Šaulių Sąjunga įvertina S-gos narius ir iškilus lietuvius. Šios šventės proga Šaulių Žvaigždės žymeniu apdovanotas Skautų Brolijos VS ir Lietuvių Bendruomenės veikėjas s. fil. Vytautas Vidugiris. Žymenį prisegė generalinis garbės konsulas Vytautas Čekanauskas.

Los Angeles menininkai. Pirmieji pasirodė — sodri solistė Janina Čekanauskienė, Akomponavo Raimonda Apeikytė. Programoj pažymėtos 4 dainos, bet plojimais išprašėm dar bisui. Raimonda Apeikytė paskambino piano kompoziciją. Publika labai karštai priėmė. Vyrų kvartetas: Emanuelis Jarašūnas, Bronius Seliukas, Rimtautas Dabšys ir buvęs detroitietis Antanas Polikaitis. Akomponavo stud. Rimas Polikaitis. Programoj 6 dainos, kelios kariškos, bet nenurimom, kol dar bisui pridėjo. Plodamas galvojau, kaip būtų gera, jei galėtume Vasario 16-tos minėjimui kalbėtoju pasikviesti gen. kons. V. Čekanauską, jo žmoną solistę Janiną, muz. Apeikytę ir šaunų vyrų kvartetą. Juk lėktuvu iš Los Angeles tik 4 val. kelio.

Šventę užbaigėm Karužų svetainėj Traikai. Puikios vaisės, o "valerijono" lašų, kiek tik nori...

Iškilmėms pasibaigus kp. p-kas K. Karuža nerimavo: ar viskas gerai praėjo, ar atvykę svečiai įgavo naujų jėgų šauliškai veiklai sustiprinti? Apgailestavo, kad "Lietuvių Dienų" nr., skirtas kp. sukakčiai atžymėti dar nepasirodė. Grįžęs oro paštu gavau. Viršely laisvės kovotojo, kapitono Juozo Lukšos - Daumantos nuotrauka, viršelio paskutiniame puslapy daumantiečių reikšmingos nuotraukos. Vedamasis rašytojo Jurgio Gliaudos apie Juozo Lukšos - Daumanto palikimą. Antrame puslapy J.G. straipsnis: Prieš pusšimtį metų mirė Vladas Puvinskis-

"Juozo Daumanto" š. kp. žygiuoja iš Šv. Kazimiero bažnyčios į parap. salę 15 metų veiklos minėjimui. Priekyje V. Išganaitis ir K. Karuža (d.)

Pūtvis. K-pos p-kas Kazys Karuža rašo: Penkiolika metų Los Angeles šaulių kuopai. Sveikinimai: LŠST CV p-ko Karolio Milkovaičio, buvusio p-ko Vinco Tamošiūno, Lietuvos gen. konsulo Vytauto Čekanausko. Žurnals praturtintas 24-mis nuotraukomis.

Kalnuose ir dykumose. Patyrę didelį savo globėjū nuoširdumą, detroitiečiai nutarėm pasinaudoti proga ir arčiau susipažinti su Los Angeles, apylinkėmis ir kiek toliau pakeliauti. Mano globėjo sveikata nestipri, tai mane paima Rūta ir Petras Sakai. Pas juos apsisitojė kiti detroitiečiai. Sakų vasarinė aukštame kalne, puiki rezidencija diplomatams. Vaisingi šeiminkai, o jų keturkojis, plaukuotas šunelis — įkūnytas meilumas. Jis pradžioj apuosto kiekvieną svečią, jei nepatinka pasislepia, o jei svečias priimtinas, nubėgęs į šeiminkų miegamąjį, meiliai šypsodamasis atneša šeiminkės Rūtos šliurę... Reikia atsilyginti, pakasyti aplink kaklą ir jau esi namiškis.

Petras, žinodamas mūsų smalsumą, veža į Hollywoodą. Gatvė nė kiek negeresnė, kaip mūsų Michigan Ave... Šaligatvio plytelėse įspausti artistų vardai ir pavardės. Artistai čia negyvena. Pravažiuoju artistų rajonus. Vilos medžiuose paskendusios. Apsitvėrę, geležiniai vartai. Neįdomu, laisvo žmogaus išgyvendinimas kalėjime. Nenorėčiau. Keliamės į kalnus. Pačiose aukstumose kuriasi naujos gyvenvietės. Sklypeliai po \$40,000, pastačius namą — jau sukasi

apie \$100,000 ar daugiau. Kurie jau įsikūrę, apsisodinę dekoratyviniais medeliais, gražūs gėlynai. Žinovų tvirtinimu, Los Angeles su priemiesčiais jau turi 9,000,000 gyventojų.

Grįžę, radom poniją Rūtą ir skanėstais apkrautą vaisių stalą. Vaisinomės. Tur būt, iš mūsų veidų pamatė, kad norėtume aplankyti azartininkų rojų, Las Vegas. Iš ryto 6 "azartininkai" susėdam į dvi mašinas. Petro mašinoj sesutė Šukienė, V. Tamošiūnas ir V. Rinkevičius, o mūsų jauniausieji: šeiminkė Rūta Sakienė ir Alfa Šukys — į japoniškas vežėčias. Išdardėjom į 300 mylių kelionę. Šonuose rudi, juodi kalnai, daug geltono žvyro dykumų. Žemutės, pusjardžio aukščio pušaitės, vietomis neaukšti kupsteliai, žydintys geltonai ir mėlynai. Labai retai matosi gazolino stotys ir keleiviams užkandinės. Jau ir Las Vegas. Motelyje užsiimam kambarius ir tuoj į kazino — paimti pinigų. Salė vos akimis apmatoma. "Laimės" mašinos viena prie kitos. Vieni prie jų stovi ar sėdi ir vis trauko rankenas, kiti prie stalų dėsto laimės kortas. Nei vieno besišypsancio veido, nuniurę prasišošę, tokie patys norintieji dar daugiau išlošti, o žiūrėk, laimė apsisuko ir prakišo ne tik ką buvo išlošęs, bet ir savo likusius... Nuo smulkių pinigų pajuosta rankos. Nėra kada nusišluostyti suprakaitavusį veidą, ranka nusibraukia prakaitą, palikdami išpaisytą veidą. Nervams nuraminti, jaunos, grakščios merginos ant padėklų nešioja gai-

vinantį gėrimėlių. Šalia didžiulis restoranas. Valgis puikus. Geri pietūs tik trys doleriai. Paskyrėm po penkinę pralošimui. Mūsų globėja Rūta puodely turi kvoterių, kuriuos taip tankiai mėto ir trauko rankeną, kad net sunku susigaudyti. Paaškęjo, kad tokiu būdu artritą iš peties varo. Pusvalandį patampiusi rankeną, naktį ramiausiai galinti miegoti.

Mūsų globėjai nenori padaryti mūsų turtuoliais, bet nori, kad pamatytume stebuklingą pasaulinio masto teatrą. Bilietas vienam 12 do. Susėdam šešiese prie vieno stalo. Gauname, pasirinktinai, dvi bonkas šampano ir bonką vyno. Salė puoši, nemačiau tokios nei Europoj, nei Amerikoj. Programa įvairi: solistai, magikai, žvėrių treniruotojai, meilės scenos, ledo baletas, merginos puošnėmis viduramžių sukniomis ir pagal šių dienų madą — apsinuoginusios... Keičiasi dekoracijos. Čia tik savo triukus demonstravo dramblys, čia ledo baletininkai. Televizijai su savo programomis tenka slėptis.

“Juozo Daumanto” š. kp. šventės metu viloje “Trakai”. Iš k.: J. Karužienė, S. Puikūnienė prie jos tai progai pagaminto torto, K. Karuža ir sol. J. Čekanauskienė.

Vytautui Vidugiriui Šaulių Žvaigždės medalį įteikia gen. kons. V. Čekanauskas. Kairėje “Juozo Daumanto” kp. pirm. Kazimieras Karuža. 256 ir 157 psl. nuotr. L. Kanto

Pernakvojė leidomės atgal į Los Angeles. Pakelėj vadovas Petras užsuko į buvusias sidabro kasyklas. Viršukalnė sidabro kasėjų kaimelis. Išorė nepasikeitusi, ta pati, kaip buvo praeitam šimtymety. Rąsteliai, švendrių stogai. Bažnytelė. Viduj dar pardavinėjami įvairūs suvenyrai. Visi sidabru kasti įrankiai seni. Vaizdas niūrus.

Aplankėm World of Disney. Pirmas įspūdis — sumoderninti šv. Onos atldai Vajasišky. Čia viskas turtinga. Didelį įspūdį padarė filmas Gražioji Amerika. Apskrita salė. Sėdinių nėra. Laikaisi atramų. Prieš akis puikūs vaizdai ir atrodo, kad tu važiuoji. Scena pakryps-ta — tai žemyn, kairėn, dešinėn ar užpakalin... Teko pavažiuoti povandeniniu laivu. Įpūdžio nepadarė. Lėlių teatras su muzika ir dainomis gana įdomus.

Rūta, veiklioji binutiečių pirmininkė ir Petras, atiduoda mane mielųjų Karužų žinion. Aplankom kleboną prelatą Kūčingį. Turėjo tuoj eiti į mokyklos vaikų pamaldas. Keliolikos minučių pokalbyje jauti gilią ir labai Lietuvos reikalams jautrią asmenybę. Prisiminimui užrašė stambų parapijos kūrimosi leidinį su gražiu įrašu. Užsukam į “Lietuvių Dienų” redakciją. Redaktorius A. Skirius gražiai priėmė. Radome režisorę D. Mackialienę ir aktorę E. Dovydaitienę. Prisiminė viešnągę Detrote, pabėrė gražių komplementų Lietuvii Kambariui Wayne un-te.

Aplankėm šaulio dr. Grigo Valančiaus amžino poilsio vietą. Didžiuliam ekrane matėme Kristaus gyvenimą.

Haningtono muziejus ir parkas skendi milijoniniuose turuose. Čia pabuvoti, valandos mažai. Kiekvienas augalas vis gražesnis už kitą.

Vizituojame. Kazimieras Karuža, Rūta ir Petras Sakai, Jadvyga ir Simas Kvečiai, atvežė pagerbti ir pasveikinti Lietuvos gen. garbės konsulę Vytautą Čekanauską, jo žmoną solistę Janiną ir vaikučius. Dalyvauja šauliai iš Čikagos, Detroito ir Toronto: Jokubaičiai, P. Padvaiskas, V. Rinkevičius, S. Paulauskas, Šukiai, Vl. Išganaitis, Tamošiūnas. Konsului šaulių vizitas padarė gilų įspūdį. Buvome skaniai pavaišinti. Pasidalinome aktualiaisiais mūsų atstovybių ateities rūpesčiais.

Konsulo tėvelis savanoris-kūrėjas, kilęs iš Untulgės km., Tauragnų valsč., Kaimas išsidėstęs gražaus ežero pakrantėje. Nuo mano tėviškės tik 4 km., turėjome ten giminių. Visi gyventojai patriotai, neturtingi, sugyvenami, niekad nesibylinėjo. 1940 m. bolševikų okupacija labai sukrėtė gyventojus. Nutilo kaime dainos, nebebuvo vestuvių. Vajasiškio bažnytelėje sėmės stiprybės. Karas. Untulgė prie lauko kelių. Lietuvos himnas išjudino jaunimą. Partizanai suiminėjo įtariamuosius ir talpino į žvejo Bikelio ledaunę. Kai nebeliko bolševikų kariuomenės, kaimo moterėlės suruošė teismą. Jų principas — nežudyk suklupusio, skirk švelniausią bausmę, juk jis brolis lietuvis, susipras, pasitaisys. Ir nutarė: Bivainiokui 25 rykštės, Dudenikiui už žemės dalijimą "matininkas" 25 diržus, Ysakiokui už komunistinių plakatų prie namų lipinimą — dilgėlėm išplakti už pakalį. Gaidelis nusikalto sunkiai, išniekino Daugailiuose kryžių, atiduot į Utenos kalėjimą. Neapsiėjo be bausmės ir bolševikinis poetas Tilvytis, jis irgi pateko į Bikelio ledaunę ir gavo pelnytą bausmę.

Čia turiu pasakyti, kad Untulgės ir apylinkės Laisvės kovotojai savo sprendimo nedarė, niekas iš komunistėlių gyvybės neparado.

Pažinau gerbiamojo Vytauto tėvelį. Buvo jautrus patriotas, doras lietuvis. Karinę prievolę atlikęs nebegrįžo į Untulgę, liko dirbti Karo aviacijoje,

Gerbiamas mūsų konsulas perėmė tėvo savybes. Jis yra jautrus, sąžiningas, teisingas. Konsulo Vytauto akiratis platus, kalbant viešai žodžiai išmąstyti, brandūs. Laimingai Los Angeles lietuviai ir mes visi, turėdami tokį iškilų Lietuvos reprezentantą, kaip konsulę Vytautą Čekanauską.

Vincas Tamošiūnas

"Simo Kudirkos" šaulių kuopos

New Yorke veikla

Metinis šaulių susirinkimas įvyko š.m. balandžio 7 d. 6:30 v.v., Kultūros Židinio patalpose. Jį atidarė kp. p-kas Kęstutis Miklas. P-kas pasidžiaugė dalyvių skaičiumi ir pažymėjo, kad šioje kadencijoje netekome 13 narių: 3 mirė, 10 išsikėlė ar teko juos išbraukti iš narių sąrašo. Mirusieji buvo pagerbti susikauptimo minute. Invokaciją sukalbėjo kp. kapelionas T. Paulius Baltakis, OFM. Į prezidiumą pasiūlyti: š. Bronius Bieliukas p-ku ir š. Juozas Vilpišauskas sekretorium.

Prezidiumo p-kas padėjo susirinkimui už pasitikėjimą ir perskaitė valdybos patiektą darbotvarkę. Darbotvarkė buvo ilgoka ir dar sujungta su dviem minėjimais. Susirinkimas darbotvarkę vienbalsiai priėmė.

Veiklos pranešimas. P-kas pranešė, kad kuopa su savo vėliava dalyvavo visuose tautiniuose renginiuose: Vasario 16, birželio išvežimų pamaldose ir minėjime, kuris įvyko Flushing Meadows Corona Park; jame dalyvavo ir miesto valdžios žmonės. Vėliavas tvarkė š. Vaclovas Butkys. Dariaus ir Girėno mirties minėjime prie paminklo, Rugsėjo 8 d. ir Kariuomenės Atkūrimo minėjime — pamaldose ir akademijoje.

Pranešė, kad šiemet numatoma išleisti D.L.K. Algirdo monografiją, kurią parašė Algirdas Budreckis, kalbą peržiūri ir taiso rašytojas Leonardas Žitkevičius. Jis jau baigia ir tada peržiūrės pats autorius. Kada knyga bus paduota spausdinimui, kuopa kreipsis į visuomenę, kad prisidėtų garbės rėmėjų, rėmėjų, garbės prenumeratorių ir prenumeratorių aukomis. Smulkiau bus pranešta spaudoj.

Susidomėjimas šaudymo sportu didėja, ypač jaunimo tarpe, todėl daromi šaudymo prarimai.

Apie kp. finansinę būklę pranešimą, kp. kasininkui Vl. Vasikauskui neatvykus, perskaitė kp. sekretorius Kazimieras Bačasukas. Kp. finansinis stovis geras. Tai patvirtino kp. Kontrolės komisijos p-kas Aloyzas Balsys. Kontrolės komisijos aktą susirinkimas patvirtino.

Garbės teismas jokių bylų neturėjo.

Rinkimai. Pirmininkas pranešė, kad jo ir visos valdybos kadencija pasibaigė, visi atsistatydino ir prašė išrinkti naują valdybą. Buvo pasiūlyta išrinkti tą pačią valdybą. Prezidiumo p-kuui nesutikus, valdyba perrinkta pusiau slaptu balsavimu. Išrinkti (Kęstutis Miklas — pirm., valdybos nariai: Vaclovas Butkys, Vladas Vasikauskas, Algirdas Jankauskas, Elena Mickeliūnienė, Albinas Sakalas, Juozas Jurkuvėnas ir Kazimieras Bačasukas. Kontrolės komisija perrinkta ta pati: Alo-

yzas Balsys, Bronius Bobelis ir Eufemija Cibienė. Garbės Teismas pasiliko tas pats: Jurgis Kiaunė, Bronius Bieliukas ir Petras Minkūnas. Į LŠST dalinių atstovų suvažiavimą kp. atstovais iš pasiūlytų kandidatų išrinkti: Bronius Bieliukas, Algirdas Jankauskas ir Jurgis Šližys.

Po trumpų diskusijų ir pasikalbėjimų susirinkimas baigtas. Po trumpos pertraukos, kp. p-kas Kęstutis Miklas pristatė šaulių Žvaigždės ordinu apdovanotuosius, papasakodamas jų nuopelnus. Ordinu apdovanoti: ilgametis žurnalo "Karys" redaktorius Zigmas Raulinaitis ir finansiniai remiantį įvairius visuomeninius kultūrinius užmojus ir kuopą Elena Mickeliūnienė.

Šaulių Žvaigždės medaliu: nuolatinis kp. vėliavos globėjas, pareigingas šaulys Juozas Jurkuvėnas. Ypatingai prisegė ir apdovanotiesiems žodį tarė Lietuvos generalinis konsulas A. Simutis.

Lietuvos Šaulių Sąjungos 60 metų įkūrimo ir Vlado Putvinskio-Pūtvio 50 metų mirties minėjimas. P-kas Kęst. Miklas trumpai nupasakojo Šaulių Sąjungos įsteigimo reikalą ir iš Vlado Pūtvio raštų perskaitė Emilijos Pūtvienės žodį šauliams ir visuomenei. Pagrindinis kalbėtojas Julius Kumpikas skaitė rūpestingai paruoštą, išsamų referatą. Suminėjo daug datų, išsklė S-gos didelius darbus — tiek karinius, tiek kultūrinius.

P-kas pristatė dvi viešias — Vlado Pūtvio dukraitės, dr. Vinco ir Onos (Pūtvytės) Tercijonų dukras — Giedrę Kulpienę ir Aldoną Rygeliene. Aldona Rygeliene, puikia tarsena, vaizdžiai nupasakojo velionio Pūtvio privatų gyvenimą, nugirstą iš šeimos narių jam išsiskyrus iš gyvyčių tarpo. Ji papasakojo, kad velionis buvo kilęs iš bajorų, nemokėjo lietuviškai, bet saugęs išmoko lietuviškai ir šeimoj kalbėjo tik lietuviškai ir vaikus išauklėjo lietuviškai patriotais. Visi dvaro tarnautojai privalėjo mokėti ir kalbėti lietuviškai. Už savo lietuvišką veiklą nustojo draugų bajorų ir buvo išmestas iš bajorų dr-jos.

Aldona, su savo vyru A. Rygeliu, tęsia senelio lietuvišką veiklą, savo vaikus auginą lietuviškoj dvasioj, kas šeštadienį 75 mylias veža į lituanistinę mokyklą, kad jie išaugtų sąmoningais lietuviais.

Jos kalbą, sužavėta publika, palydėjo karštom katutėm.

Po minėjimo p-kas padėjo Lietuvos gen. konsului Simučiui už dalyvavimą ir žymonių prisegimą, dail. Pauliui Jurkui už Pūtvio portretą ir salės dekoravimą, Elenai Mickeliūnienei ir jos talkininkėms už vaišių paruošimą, visiems dalyviams už atsilankymą ir pakvietė visus į kitą salę vaišėms. Minėjimas baigtas tautos himnu. (škb)

“Simo Kudirkos” š. kp. New Yorke, suruošto Lietuvos Šaulių Sąjungos įkūrėjo Vlado Putvinskio-Pūtvio 50 metų mirties minėjimo (4.7.1979 m.) proga, prie jo paveikslo kuopos šauliai. Iš k. į d.: K. Bačasuskas, J. Jurkuvėnas, Kęst. Miklas — pirmininkas, El. Mickeliūnienė, Alb. Sakalas, Vacl. Butkys. Nuotr. L. Tamošaičio

MARIJA BUTKIENĖ

S E S E R Ė L E
(Skiriu E. Mickeliūnieni)

Seserėle, iš kur
Šie kvapieji žiedai?
Išminties kur radai?

Sklidini jie medaus
Ir širdies ir ugnies,
Tėviškėlės dangaus.

Dosnią riekę dedi
Į tėvynės rankas —
Ne bet kas, ne bet kas! —

Tu išvien su dangum,
Tu išvien su žeme —
Tėviškėlė delnuos ir sapne.

“DLK Kęstučio” kuopa Racine Wisconsin

“DLK Kęstučio” šaulių kuopos metinis susirinkimas įvyko 1979 m. balandžio 1 d. Atidarė kuopos pirmininkas š. P. Petrušaitis, pasveikindamas susirinkusius ir paprašydamas tylos minute pagerbti mirusius narius. Susirinkimui pirmininkauti buvo pakviestas š. Br. Keturakis, o sekretoriauti š. St. Gedgaudas.

Per pranešimus išryškinta kuopos veikla: suruoštos Joninės, paminėtas Lietuvos ginkluotų jėgų atstatymas, bendradarbiauta su kitomis organizacijomis, lankyti sergantieji nariai, papuošti mirusiųjų šaulių kapai.

Į kuopos valdybą 2 metų terminui išrinkti ir pasiskirstę pareigomis: š. P. Petrušaitis — pirmininkas, V. Bagdonas — vicepirm., Rima Kazemėkaitytė — vicepirm. ir jaunimo vadovė, L. Pliūra — vicepirm. ir parengimų vadovas, Z. Lukauskas — sekretorius, V. Vilcinas — išdininkas ir St. Petrušaitienė — narė.

Per susirinkimą naujais nariais įstojo — aktorius Bronius Jaras, stud. Rūta Jaraitė, stud. Janina Jaraitė, Maria Happ, stud. Vita Paukštelytė, stud. Genutė Pet-

kūnaitė ir Birutė Oberaitienė.

Susirinkimas paskyrė aukų PLJ kongresui, LŠST Visuotinam Atsovų suvažiavimui, Romo Kalantos paminklui ir kitiems reikalams.

Darbingas susirinkimas užbaigtas Lietuvos himnu. Po susirinkimo dalyviai buvo pavašinti sesių šaulių paruoštais užkandžiais.

Jurgis Milas

M. K. Čiurlionis

Po šešių su puse metų diskusijų ir projektų sudarinėjimų, š.m. birželio ar liepos mėn., USA ir SSSR pasirašys SALT II (Strategic Arms Limitation Treaty) sutartį, ribojančią strateginius ginklus. SALT I buvo pasirašyta 1972 metais ir jos galiojimas baigėsi 1977 m. spalio mėn. Tai sutartis, kuri riboja strateginių ginklų, šiuo atveju, tik balistinių raketų, pozicijose laikymo kiekį, jų rūšį, tolinąsą ir galingumą. SALT II sutartyje (žiūr. lentelė) iš strateginių raketų išskiria amerikiečių "Minuteman III" su trimis atskirais MIRV užtaisais (Multiple Independently targetable Re-entry Vehicles), po 335 kilotonų galingumo kiekvienas; rusų SS-18, su dešimtimi MIRV atskirais užtaisais, po 1000 kilotonų galingumo kiekvienas (spėjama vandenilio bombos). Prieš šias raketas, šiuo metu, nei viena šalis neturi apsigynimo tinkamų priemonių. Reikia pastebėti, kad sutarties laikymasis bus kontroliuojama Žemės satelitais, kurie specialiais elektroniniais įrengimais nustatys — suseks strateginių raketų pozicijas ir jų tipus. Tokius satelitus turėjo ir tebeturi abi valstybės, tačiau rusai pasigamino ir išbandė satelitus —

satelitų naikintojus. Yra manoma tokių sekimo įrengimų yra išdėstyta mėnulyje, daromi mėginimai Marse ir Veneroje, ten jie bus saugesni nuo sunaikinimų. Minėti elektroniniai įrengimai taip pat tamsaus ir įspėjimui apie raketų iššovimą iš jų pozicijų.

— Drew Middletown "The Duel of the Giants", N.Y. Time leidinys, 1978. Išsamus vaizdas Azijos kontinente dviejų milžinų susidūrimo, 6500 km ilgio tarpvalstybinėje sienoje. Rusų ginkluotos jėgos suskirstytos į dvi grupes: I grupėje penkios tankų divizijos po 355 tankus (T-54, T-62, T-72) aprūpintos tarp 75%-100% karo meto veiksmams; II grupėje aštuoniolika tankų divizijų po 260 tankų ir 370 šarvuotųjų kiekvienoje. Iš viso pasienyje išdėstyta 43 šarvuotų pėstininkų ir pagalbinių dalinių divizijos, kurių aprūpinimui reikia 50,000 tonų įvairių medžiagų dienai. Šiam kiekiui aprūpinimo, reikėtų 450 laivų keliaujant per Suesso kanalą, kas sudarytų 9,000 mylių, arba 1,500 sunkių transporto lėktuvų iš laivyno bazės Vladivostoke ir Sovietskaja Gavan, kuri yra 500 km į rytus nuo Chabarovsko. Gyvos jėgos rezervą sudaro dviejų metų kari-

nės tarnybos jaunuoliams nuo 18 metų ir vėliau kiekvienais metais dviejų savaičių pakartojimas iki 45 metų amžiaus. Karinė doktrina — žaibinis puolimas.

— The Trail of the Fox, 1977, E.P. Dutton & Co. N.Y. David Irving meisteriškai pristato F.M. Erviną Rommelį, naujai išleistoje 496 puslapių knygoje, kaip žmogų ir kaip karį, ypatingai pasireiškusių išskirtinomu vado ir taktiko savybėmis II Pasaulinio karo metu.

E. Rommelis taktiniu sumanumu ir drąsa išsiskyrė jau 1914-18 metų kare — visuomet būdavo priekiniame skaidinyje ten, kur iškildavo sunkumai. To karo patyrimų išdavoje, parašė taktinio parengimo vadovėlį "Infanterie Greift an".

1939 m. pakeltas į generolus ir karo metu prieš lenkus buvo generaliniam štabe. Pracūzijos veiksmuose vadovavo 7 tankų divizijai ketvirtoje Klugės armijoje. Šiaurės Afrikoj sudarė šarvuotą "Afrika Korps" rinktinę, kuriai sėkmingai vadovavo iki 1943 m., kai buvo perkeltas į Europą vykdyti Atlanto sienos sustiprinimus. Dvi dienas prieš sąjungininkų invaziją buvo pasiūstas į Prancūziją sudaryti prietilį kairiame įtvirtinimų sparne, tačiau nepavykus atremti amerikiečių puolimo Šerburgo pusiasalyje, Rommeliui, kaip ir visai vokiečių armijai vakarų fronte, buvo pradžia nesėkmingos pabaigos. Nepavykus atentatui prieš Hitlerį, kurio sąmokslininku buvo ir Rommelis, jam buvo laista pasirinkti — teismas, arba savižudybė, kurią pats įvykdė.

D. Irving apibūdina Rommelį, kaip išskirtinai gerą taktiką, gimusį vadu, tačiau strateginiai nepajėgusį toliau pramatyti. Jis laimėjo daug kautynių prieš stipresnį priešą, kuriose pasirodė tikru didvyriu. Buvo mėgiamas kovotojų ir gerbiamas priešų.

SALT II sutarties strateginės raketos

SALT II sutartin neįveinančios ginkluotos jėgos

Pagal SALT II sutartį leidžiamas kiekis	Šiuo metu jau turi	
	SSSR	USA
Iš viso strateginių ginklų-raketų	2250	2570
Įvairaus tipo MIRV ¹	1320	795
MIRV, SLBM ² , ICBM ³	1200	725
MIRVh ⁴	820	600
Naujų raketų gamyba	0	308

Šiuo metu esančios	SSSR		USA	
	SSSR	USA	SSSR	USA
Pėstininkų	4 400 000	2 026 345		
Artilerijos pabūklų	20 000	5 500		
Tankų	50 000	12 100		
Taktinių kovos lėktuvų	8 000	5 364		
Kovos laivų	284	161		
Povandeninių laivų	195	81		
Lėktuvnešių	2	13		

MIRV — Multiple Independently targetable Re-entry Vehicles, lengvo tipo daugiagalvės raketos, dalis jų ant vežiamųjų platformų.

²SLBM — Submarine Launched Ballistic Missiles.

³ICBM — Intercontinental Ballistic Missiles.

⁴MIRVh — žemyne išdėstytos, daugiagalvės, sunkaus tipo raketos, daugumoje Ukrainos srityje.

— 1974 m. gruodžio mėn. ir 1975 m. sausio mėn., amerikiečių spaudoje buvo užuominų apie amerikiečių karinius manevrus dykumose (1975 m. vasario 10 d. "Time" patalpino manevrų nuotrauką), kaip pasirošimą, esant reikalui, apsaugoti arabų naftos šaltinius, su metimomis, kaip tas turėtų būti vykdoma. Pirminis tikslas būtų Persijos įlankos sritis, kur yra 54% visos arabų naftos ir 40% visos žemės naftos išteklių. Šias pagrindines versmes užimtų keturios divizijos — viena grupė iš Indijos vandenyno per Malaccos sąsiaurį į Persijos įlanką, lėktuvų apsaugoje, apie 15,000 kovotojų, iškeliamų laivais; antra grupė — 82-os parašiutininkų divizijos dvi brigados, per Izraelį, iš Hatsarimo bazės, kurioje būtų teikiama rezervai ir tiekimo ištekliai. Netikėtinumų esą nenumatoma, nes arabai nespėtų suorganizuoti rimtesnio pasipriešinimo.

Pirmi keli parašiutininkų batalionai užimtų Chawarą ir Dhahraną, kad apsaugotų naftos šaltinius, tankuose laikomą naftą ir rafinerijas nuo susprogdinimų. Po to, sektų lėktuvais C-5A, C-141, C-130 iškėlimas pėstininkų, artilerijos, tankų, inžinerijos dalinių, kurie užtikrintų galimų sugadinimų pataisymus ir apsaugą šaltinių, valyklų ir tiekimo vamzdžių. Kilnojimui medžiagų būtų panaudoti helikopteriai. Diversijų daugiausiai tikimasi naftos pakrovimų uostuose Persijos įlankoje ir Arabijos dykumose. Žvalgymui ir galimų pavojų pašalinimui būtų naudojami lėktuvai, desantai ir helikopteriai. Manoma, kad rusai nedarytų jokio karinio įsikišimo, išskyrus kariuomenės sutelkimą Irako pasienyje. Rusų laivynas, esą, dar nėra pajėgus rimtesniam pasipriešinimui Persijos įlankoje. Tikimasi, trijų mėnesių laikotarpyje, nafta vėl plauktų vamzdžiais į uostuose laukiančius laivus.

Šia proga paminėtina spaudoje pasirodžius žinutė, esą naftos šaltinių pagalbė apsauga pageidaujama pačių arabų, nes arabų radikalinės grupės, rusų apmokytos ir apginkluotos, sudaro labai rimtą pavojų patiems arabams. Eilė arabų pagrindžio vadų buvę Kinijoje, Rusijoje, šiaurės Korejoje ir Vietname apmokymui ir iš ten gavę ginklų. Omano valstybėje, kuri turi strateginės reikšmės Persijos įlankoje, jau yra buvę eilė sukilimų bandymų. Panašių pasireiškimų yra buvę ir kitose vietovėse, kur yra daugiau naf-

Amerikiečiai tuo tarpo stipriai ginklavo Iraną, kuris tebėra provakarietiškas ja Iraną, kuris tebėra provakarietiškas ir skatinamas užimti Persijos įlankos saugotojo postą. Gi Omano valstybei amerikiečiai pasiuntė priešankinių raketų su instruktoriais. Amerikiečių privatinės

firmos aprūpina arabus ginklais ir siunčia civilinius ir karinius ekspertus įrengimams ir apmokymui. Amerikiečių firma "Vinnell" pasiuntė instruktorius apmokyti arabų apsaugos dalinius naftos versmių ir įrengimų apsaugoje esančius.

AMERIKA, SOVIETŲ SAJUNGA IR KUBA

Šiuo metu yra plačiai kalbama ir spaudoje rašoma apie pasireiškiančius pasaulyje svarbesnius įvykius, k.a., neramumus, ginklavimąsi, žmogaus teisių pažeidimus ir panašiai. Rašoma ir apie taiką, kuri žmonijai yra taip reikalinga ir perkama tik už "grynus", sakant "biznieriškai", nepraleidžiant progos pasidžiaugti dideliais laimėjimais (nors, kol kas, per anksti kalbėti apie laimėjimus).

O kas liečia žmogaus teisių apsaugojimą, tai irgi daug kalbama ir kovojama, kol tas žmogus, arba net ištisos tautos, atsiranda bolševikinėje vergijoje, kuri vadinama "išlaisvinimu". Taigi, tuo tarpu paliekant kitų kraštų, Azijos, Afrikos ir kitų visokias problemas, būtų verta pažvelgti, kaip vystosi įvairūs reikalai arčiau mūsų Amerikos, kad ir kaimyninėje Kuboje, kur tarp Sovietų Sąjungos ir Amerikos vyksta tikros varžybos. Nėra didelė paslaptis, kad paskutiniu metu Kuboje rengiami didžiausios apimties kariniai įtvirtinimai, kuriuos atlieka Sovietų kariniai daliniai. Kyla vienas klausimas, būtent, tai prieš kokį priešą taip rengiamasi apsiginkluoti, argi laukiama kokios "invazijos" iš amerikiečių pusės?

Šia proga, kiek apie Amerikos ir Kubos diplomatinių santykių eigą. Pirmiausia, tenka paminėti, kad Sovietų Sąjunga nepaprastai daug dėmesio skiria F. Castro valdomai Kubai, ypač kas liečia Kubos apginklavimą. Iš amerikiečių pusės, neaiškiais sumetimais, atsiranda iš vyriausybės narių tarpo, kurie deda didžiausias pastangas, kaip greičiau su Kuba išlyginti visokius nesklaidumus ir įgyvendinti tarp abiejų kraštų diplomatinius santykius, nežiūrint, kad Kubos diktatorius F. Castro nuolat visokiomis progomis šmeižia ir smerkia Ameriką ir kiek galėdamas pataikauja Sovietų S-gai. Tenka priminti, kad iš amerikiečių pusės nedaug kas pritaria tokioms kairiųjų savųjų pastangoms.

Amerikiečių kongresmanas John M. Ašbrukas (Ohio) nuolat priešinasi bet kokių diplomatinių santykių su Kuba palaikymui. Jo žodžiais tarant, bet koks santykių palaikymas ir "embargo" panaikinimas būtų pasitamavimas tik S. S-gai, bet ne Amerikai. Pagal kongresmano

Ašbruko duomenis dvejų metų laikotarpyje (1975-77) Sovietų S-ga išleido per tris milijardus dolerių įtvirtinimų įrengimui Kuboje, kuriuose yra sutalpinta 25 tūkstančiai sovietinių karių, apginkluotų moderniaisiais ginklais. Nuolatiniams kariuomenės aprūpinimui maistu ir ginklais Sjejungos įlankoje įrengta plačios apimties bazė. Ten pat randasi ir sovietų atominiai povandeniniai laivai. Sovietinis žvalgybos laivas "Kosmonaut Vladimir Komorov" nuolat plaukioja pasižvalgydamas ir į netoli esančią "Dėdės Samo" padangę.

Kitas kongresmanas, Styven D. Simms (Idaho), pritardamas Ašbruko pastangoms, pareiškė, kad Sov. S-ga Kubos išlaikymui pastaruoju metu išleidžia nemažiau dviejų milijonų dolerių dienai. Kas liečia amerikiečius, tai to pat kongresmano žodžiais tarant, jie yra gerokai pasimetę ir iš gyvenimo, bendrai, nieko nepasimokę. Nuo 1971 m. sovietų admiralas T.B. Guzenko prižiūri ir tvarko Kubos prekybinį laivyną, susidedantį iš 100 laivų, iš kurių 40 pritaikyti raketų naudojimui. Juos aptamčiau sovietiniai jūreiviai ir karininkai, kurių randasi saloje per 30 tūkstančių.

Kubos sovietinėje karo bazėje "Sierra Morena" randasi gerai paruošti požeminiai praėjimai (kada tai įrengti ispanų), kurie yra naudojami paslėpti raketoms ir sprogstamiems atominiams užtaisams. Kitose Kubos vietovėse yra įrengti slapti garažai, angarai ir sandėliai amunicijai ir maisto atsargoms. Jie tarpusavyje sujungti telefono, telegrafo ir radijo ryšiais greitam susisiekimui karo atveju. Iš bazės "De los Banjos" sovietiniai žvalgybiniai lėktuvai nuolat vykdo žvalgybą Amerikos krantų link. Iš tos pačios bazės sovietiniai povandeniniai laiva plaukioja tarp Amerikos ir Kubos krantų. Iš "San Antonio" bazės Kuboje į Murską ir atgal nuolat skraidoma sovietiniai transporto lėktuvai, pristatydami kariuomenei įvairius reikmenis reikalingus atsargai. Taigi, kaip matosi iš suglaustų duomenų, Kuba yra paruošta tvirtu sovietų prietilčiu prie pat Amerikos krantų.

Kubos diktatorius F. Castro, savo režimo 20 metų sukaktį minint, didžiudamasis pareiškė, kad Kuba turi ginklus ne vien tik kurie iškilimų metu yra matomi, bet ir tokius, kurie viešai nėra parodomi ir kad Kuba, karo atveju, galės panaudoti tokias priemones karui laimėti, kokios tuo metu bus reikalingos. Taigi, maždaug tokios F. Castro pažiūros atžvilgiu Amerikos, kurios dėka jis pasidarė Kubos "valdovu".

Salietus

Kanadoj leidžiami "Tėviškės Žiburiai", kovo. 29 laidoj, išspausdino S. Virmanto straipsnį "Lietuvos patriotai ir budečiai", kuriame autorius, pagal okupuotos Lietuvos pagrindžio leidžiamo žurnalo "Aušra" Nr. 13(53) suteiktus duomenis, pateikia smulkesnių žinių apie generolo Petro Kubiliūno likvidavimą.

Kaip žinome, sovietiniai organai visą laiką slėpė žinias apie gen. Kubiliūno pagrobimą ir jo likvidavimą. Net ir okupuotoj Lietuvoj 1968 m. išleistoj "Mažojoj lietuviškoj tarybinėj enciklopedijoj" jie dar tvirtino, kad gen. Kubiliūnas 1945 m. dingo be žinios V. Vokietijoj. O 1976 m. pasirodžiusioj, tariamo, J. Jakaičio knygpalaikėj "Išdavystės keliu" jau buvo teigiama, kad "Tarybų Lietuvos patriotai privertė gen. Kubiliūną grįžti ten, kur jis įvykdė sunkius nusikaltimus savo tautai ir turėjo atsakyti už savo darbus..." Ir tik 1978 m. balandžio mėn. "Tiesoje" kitas saugumietis, prisidengęs A. Alekso pavarde, atskleidė tų "Lietuvos patriotų" tapatybes. Gen. Kubiliūno pagrobimo operacijoj dalyvavo: Evgenij Dubovnik, Stepas Orlovas, Grišinas, vyr. ltn. S., kpt. Blokas, nežinia koks "Valentinas" ir straipsnio autorius A. Aleksas. Iš pavardžių kiekvienas gali suprasti, kiek ten tų "lietuvių patriotų" būta, ir ką jie atstovavo.

"Išdavystės keliu" knygūktėj buvo išspausdinta net ir gen. Kubiliūno duotų rusų k. parodymų faksimilė ir aiškinama, kad gen. Kubiliūnas parodymus davęs rusų k. dėl to, kad jis mokslus ejęs carinės Rusijos mokyklose. Iš "Tiesos" straipsnio autoriaus A. Alekso paaiškėja, kad gen. Kubiliūną tardęs E. Razauskas, tariamas lietuvis. Tačiau "Aušra" atidengia, kad šis Razauskas iš tikrųjų yra Evsiej Rozovskij, iš Ukrainos į Lietuvą atvykęs žydas "tarybų valdžios stiprinti", visai lietuvių kalbos nemokėjęs, todėl ir savo parodymus gen. Kubiliūnas buvo priverstas duoti rusų kalba.

Tad, štai, kokie "Lietuvos patriotai" susidororojo ne tik su gen. Kubiliūnu, bet ir su visa eile kitų tikrų Lietuvos patriotų.

* * *

Gegužės 3 d. "Tėviškės Žiburiuose" buvo išspausdintas Stepo Varankos parūpinta 1978 m. Lenkijoj išleistos Henryk Wisner knygos "Wojna nie wojna" apžvalga, liečianti lenkų pasienio kareivio Serafino mirtį, Lenkijos ultimatumą Lietuvai ir diplomatinį santykių užmezgimą su Lenkija. Čia ir pabandysime skaitytojus supažindinti, kaip Lenkijos spauda ir oficialūs sluoksniai šį įvykį pavaizdavo.

Lenkijos telegramų agentūra PAT 1938.

III.12 paskelbė komunikatą, kurio svarbesnes mintis čia ir atpasakojame. Esą kovo iš 10 į 11 d. naktį, 5 val. 40 min. ryto, prie Marcinkonių lenkų-lietuvių zonos lenkų Pasienio Apsaugos korpo du žvalgybos kareiviai pastebėjo lenkų pusėj du įtartinus asmenis ir įsakė jiems sustoti. Įsakytieji pasileido bėgti — vienas gilyn į Lenkiją, o kitas — į Lietuvos pusę. Žvalgas pasidaliję juo vijosi. Bėgantį į Lietuvos pusę vijosi Stanislovas Serafinas, bet ryto prieblandos paklydo ir atsidūrė Lietuvos pusėj. Apie 3 m. nuo sienos jį apšaudė pasislėpusi Lietuvos pasienio policija. Serafinas buvęs sužeistas ir miręs nuo žaizdų. Užgirdęs šaudymą ir antrasis lenkų žvalgas pradėjo bėgti į Lietuvos pusę, bet ir jis dar Lenkijos teritorijoj bebūdamas buvo apšaudytas lietuvių. Netoliese buvusi lenkų korpo žvalgybos būstinė išgirdo šūvius ir pradėjo visą ruožą tikrinti. Kareiviams pavyko suminti lenkų pusėj pasislėpusį asmenį, kuris prisipažinęs dirbęs lietuvių policijai ir dabar buvęs vėl permestas į Lenkiją.

Tokį komunikatą paskelbus, Lenkijos spauda pradėjo Lietuvą pulti.

Lietuvos spauda apie šį įvykį plačiau pradėjo informuoti tik kovo 14 d. Esą, kovo 11 d., penktadienį, apie 5 val. ryto, pasienio policininkai buvo užliamuoti nuo demarkacijos linijos ateinančių šūvių garsų. Vykdami linijos pusėn, jie pastebėjo Lietuvos pusėj apie 17 m nuo demarkacijos linijos pasislėpusį žmogų ir įsakė jam atsistoti. Jam į tai ne-reaguojant, į jį buvo paleisti trys šūviai, į kuriuos iš Lenkijos pusės buvo atsakyta taip pat šūviais. Šūviams nutilus, tikrinant ruožą, buvo rastas sužeistas lenkų Pasienio Apsaugos korpo kareivis, kuriam buvo suteikta pagalba, bet jis 8 val. 40 min. mirė.

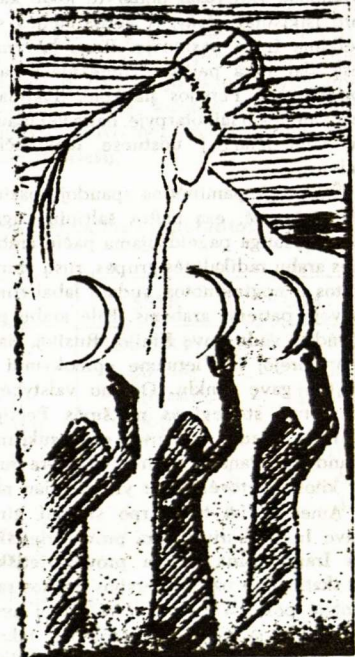
Lenkijos spaudai vis labiau puolant

Lietuvą, Lietuva kreipėsi į Prancūziją, Vokietiją, D. Britaniją ir Sov. Sąjungą tarpininkavimo reikalu. Prancūzijos diplomatas, savo iniciatyva, padarė Lenkijos užs. reik. ministeriui Beckui demaršą, kuris buvo atmestas. Kovo 17 d. į Vilnių atvyko Lenkijos maršalas Edward Smigly-Rydz, ir tą pačią dieną Lenkijos atstovas Estijai Waclaw Przemyski įteikė Lietuvos atstovui Broniui Dailidei ultimatumą, reikalaujantį užmegzti diplomatinis santykius ir pašto, telefono, telegrafo ir susisiekimo reikalų sutvarkymo. Ultimatumui buvo duotas 48 val. terminas. Vengdama su Lenkija karo, Lietuva stengėsi, kad didžiosios Europos valstybės tarpininkautų, tačiau jos visos siūlė Lietuvai užmegzti santykius su Lenkija ir tuo būdu išvengti konflikto. Net ir Vokietija siūlė šį reikalą spręsti taikiu būdu, o Hitleris slapta įsakęs kariuomenės štabo šefui W. Keitel pasiruošti užimti Klaipėdą ir priėti net iki Šiaulių, jei Lenkija pultų Lietuvą.

Neturėdama kitos išeities Lietuva kelias valandas prieš ultimatumo termino pabaigą painformavo, per savo pasiuntinį Dailidę, Lenkiją, kad ultimatumas primamas. Lietuvos seimas kovo 19 d. tik 7 min. užtrukusiame savo posėdyje ultimatumo sąlygas taip pat priėmė.

Lietuviška šio įvykio versija yra plačiau aprašyta dr. Petro Mačiulio knygoj "Trys Ultimatumai".

M. K. Čiurlionis

Gegužės 28 d. New Yorko ramovėnai, talkinami birutiečių ir šaulių, lankė mirusių bičiulių ir šeimų narių kapus. Dalyviai po pamaldų Tėvų Pranciškonų koplyčioje, prie paminklo Kultūros Židinio kieme. Nuotr. L. Tamošaičio

A.A. ARTILERIJOS LEITENANTAS KAZYS ŠPAKAUSKAS

Philadelphijos ramovėnų skyrius re-tėja. Negailestingoji ir nepermaldaujamoji mirtis pasiėmė 16-tąjį ramovėną. Kovo 2 d., po sunkios širdies atakos ir kitų komplikacijų, mirė nepriklausomos Lietuvos artilerijos leitenantas Kazys Špakauskas.

Jis buvo gimęs 1910 m. gegužės 16 d., Gelvonių km., Ukmergės apskr.

Skaudžiame liūdesyje liko žmona Antanina, sūnūs Algimantas ir Rimantas, Lietuvoje du broliai — Stasys ir Juozas su šeimomis.

A.a. leit. Kazys Špakauskas kovo 5 d. buvo pašarvotas Bigerio laidotuvių koplyčioje, ten ramovėnai atidavė paskutinę pagarbą savo nariui, stovėdami prie karsto garbės sargyboje. Daug lietuvių ir kita-taučių atvyko su juo atsiveikinti, nes jis buvo visų mylimas ir gerbiamas, kaip didelio takto, geros ir dosnios širdies lietuvis. Ramovėnų vardu su velioniu atsiveikino ir šeimai pareiškė užuojautą, ramovėnas Vincas Gruzdyš. Ramovėnas

Balys Raugas į karstą įbėrė žemių iš Vilniaus Gedimino kalno.

Ramovėnai a.a. Kazį Špakauską pagerbti ir žurnalą "Kari" paremti, surinko 240 dol. Jo sūnūs, Algimantas ir Rimantas, irgi aukojo 50 dol.

Kovo 6 d., po gedulingų pamaldų šv. Andriejaus bažnyčioje, velionis ramovėnų, draugų ir pažįstamų buvo palydėtas į amžinojo poilsio vietą Prisikėlimo kapinėse.

A.a. Kaziui Špakauskui mirus, skyrius neteko vieno iš skyriaus pirmųjų narių, ilgamečio valdybos nario ir skyriaus pirmininko, kuris keletą metų rūpestingai vadovavo skyriui.

Ramovėnai reiškia gilią užuojautą a.a. Kazio Špakausko žmonai ir sūnams ir liūdi netekę savo veiklaus pirmininko.

Ramovėnas

LIETUVIŲ KARIŲ VETERANŲ SĄJUNGOS "RAMOVĖS" PHILADELPHIJOS SKYRIUS

A.A. ramovėno Kazio Špakausko atminimui surinko aukas "Kario" žurnalui

paremti. Aukojo:

Algimantas ir Rimantas Špakauskai — 50 dol.

Philadelphijos Ramovėnų skyr. — 10 dol.

Juozė Augaitytė — 10 dol.

Česlovas Tamašauskas — 5 dol.

Pranas Jakaitis — 5 dol.

Adomas Špakevičius — 10 dol.

Ona Jurskienė ir Snieguolė Jurskytė — 20 dol.

Liet. Moterų Klubų Federacijos Phila. Klubas — 10 dol.

Bronius ir Emilija Vigeliai — 10 dol.

Algirdas ir Herta Joniai — 10 dol.

G ir D. Dragūnai — 10 dol.

Bronė Mašalaitienė — 5 dol.

Bronė Impulėnienė — 10 dol.

S. ir A. Bendžiai — 10 dol.

O. Malinauskienė — 5 dol.

V. ir Alf. Patalauskai — 20 dol.

Viktoras ir V. Memėnai — 5 dol.

D. ir Antanas Rackai — 5 dol.

A. ir M. Vaišniai — 10 dol.

Petras Andrulis — 10 dol.

Anna Malinauskas — 10 dol.

Viso: 240.00

Jau suėjo trys metai, kai amžinybėn iškeliavo muzikas-kompozitorius A.A. BRONIUS JONUŠAS. Jis buvo vienas iš žinomiausių lietuviškų maršų kūrėjas. Jo netekimą labai sunkiai pajuto Omahos choras "Rambynas", kurio dirigentu jis buvo iki pat mirties. Nuotr. V. Noreikos

AK, TIE MIELI KAUNO REDAKTORIAI! ..

Prieš apie 40 metų parašiau, tyčia "prasto žmogaus kalba", temos esmę turėdamas patriotizmą — Lietuvos nepriklausomybės atgimimą, knygelę. Įdomiai apie ją atsiliepė Lietuvoj, Pr. Giedraičio leidžiama ir redaguojama "Blaivioji Lietuva", kur, po to atsiliepimo, kitam numerį, pirmam puslapy buvo išspausdintos mano eilės "Knygyne" ir ten pat, viršelio antram puslapy, žurnalo skelbime, buvau pažymėtas jo bendradarbiu... Gi, atsiliepimas buvo toks (1937 m. 6. nr.): "Arėjas Vitkauskas, Numirėlis iš karsto, Lietuvos prisikėlimo poema, išleido pats

autorius, spausdinta Amerikoje, 31 psl."

"Retai, arba greičiausiai visai nėra tokios redakcijos Kaune, kuri nebūtų gavusi pluoštą Vitkausko rašinių. Su didžiausiu atkaklumu stengdavosi p. Vitkauskas atspausdinti savo kūrinius, bet deja, nevisada jam tas pavykdavo. Dažniausiai rašiniai būdavo gražinami atgal, arba pakliūdavo į redakcijos krepšį.

Bet tas nenugąsdino, matyt, iš prigimties atkaklaus ir pasiryžusio tapti rašytoju p. Vitkausko.

Matydamas, kad su Kauno redaktorais sunkiai vyksta susikalbėti, prieš keletą metų ryžosi apieisti Lietuvą ir važiuoti į Ameriką. Naujoj vietoj rašymas geriau vyko. Dau-

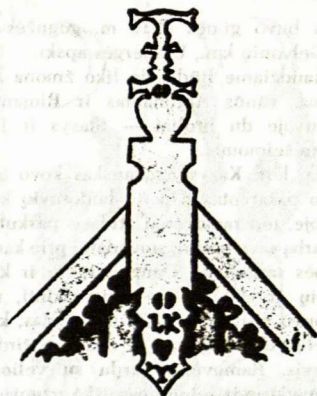
gelis Amerikos lietuvių laikraščių pradėjo spausdinti Vitkausko kūrybą. Daugiausiai, žinoma, eilėraščių.

Pereitais metais p. Vitkauskas pasiryžo išeiti su atskira savo knyga (poema), kurią parašęs ir išleidęs pradėjo siuntinėti visoms redakcijoms, prašydamas ją paminėti ir parecenzuoti. Gavo minėtą poemą ir "Blaivios Lietuvos" redakcija.

Neginčijant, kad p. Vitkauskas turi šiokių tokių gabumų rašinėjimo srityje, visgi tenka konstatuoti, kad ši poema yra labai silpna ir nevykusi. Ar nevertėtų Arėjui Vitkauskui suprasti liaudies priežodį, kuris sako "jėga meilės neįgys", o rašytoju be tam tikro talento nepasidarysi. Yra dar daug gražių ir naudingų sričių, kuriose p. Vitkauskas galėtų parodyti savo gabumus ir energiją, o rašymą, ypatingai poemų, reiktų palikti kitiems".

Iš tikrųjų, Amerikos lietuvių laikraščiuose rašiau jau nuo 1919 metų — ne nuo atvykimo į Ameriką 1933 metais... O mano "šiokie tokie" gabumai yra: mano rašiniai talpinami pasaulio angliškaj spaudoje, kur prie kiekvienos progos, keliu Lietuvos okupacijos ir visokių lietuvių reikalus. O ir mano angliškas eiles spausdina. Ko čia girtis — darau kas "niežti": juk žmonių gabumai nėra pačių žmonių sukurti — žmogus daro kas jam "niežti", tai yra — kas nors ten yra įpylęs žmogui nenurimstamą mišinį, kuris ir veržiasi lauk...

Arėjas Vitkauskas

Brangus lietuviškos dainos mylėtojai,

ruošiamės išleisti solistės Danos Stankaitytės dainų ir arijų plokštelę. Tikėdamiesi, kad ir Jūs esate lietuviškos dainos mylėtojas, drįstame kreiptis, prašydami aukos šios neeilinės solistės plokštelės išleidimui. Komitetas iš suruošto koncerto ir aukų savo izde turi per 6.000 dol. Tai tik trečdalis reikiamos sumos. (Išlaidos numatomos 18.000 — 20.000 dol.). Neturint šios sumos, negalima daryti sutarčių su kompanijomis.

Norėtume, kad plokštelė galėtų pasiekti ir tuos lietuvius, kurie neturi progos sol. D. Stankaitytės klausyti koncertų salėse.

Pasiruošimas vyksta. Kad darbas neužsistėtų, prašome Jūsų paramos, kuri būtų paga! išgales, nuoširdi ir greita.

Aukos nurašomos nuo valdžios mokesčių (taksų), rašant čekius Dana Stankaitis Fund. Čekius siųsti adresu:

Mrs. Stefa Kisielius
1634 So. 49th Ave.,
Cicero, Ill. 60650

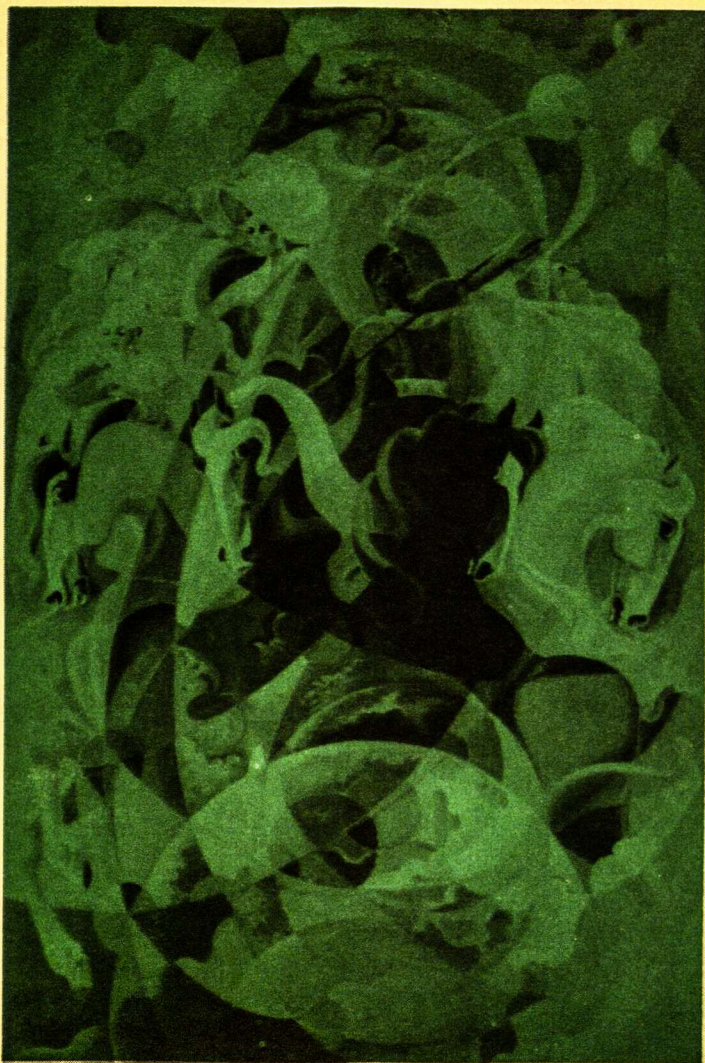
1979. 3. 12.

Irena Pemkuvienė
Plokštelės leidimo komiteto vardu

AUKOJO KARIUI:

Kovas, 1979	\$10.00:	S.R. Kaslas, Willow Springs, IL
\$100.00:		
LKVS "Ramovė" Hartfordo Sk.	\$9.00:	J. Groudīs, Monticello, NY
\$4.00:		A. Vaicekauskas, E. St. Louis, IL
B. Semaška, New Britain, CT	\$8.00:	P. Sakalas, Hamilton, Ont., Canada
S. Morkūnas, Montreal, Que., Canada	\$5.00:	Z. Jakubonis, St. Catharines, Canada
D. Vaičiūnas, Cleveland, OH		V. Narkevičius, Hamilton, Ont. Canada
\$1.00:	\$4.00:	J. Jakubauskas, Juno Beach, FL
Dr. A.V. Bielkus, Rockford, IL		J. Leščinskis, Detroit, MI
Balandis, 1979		A. Lukas, Hamilton, Ont. Canada
\$19.00:		J. Mazulaitis, Hamilton, Ont. Canada
M. Dambrauskas, Phoenix, AZ		V. Petraavičius, Hartford, VT
\$10.00:		A. Petrauskas, Dearborn, MI
B. Narbutas, Vista, CA		A. Shukis, Allen Park, MI
\$9.00:		M. Šimkus, Baltimore, MD
K. Aizinas, Chicago, IL		A. Šova, Crown Point, IN
\$4.00:		J. Stelmokas, Lansdowne, PA
K. Kielius, Chicago, IL	\$3.00:	Z. Rimas, Brooklyn, NY
\$1.00:		
B. Batisa, Brockton, MA	\$1.00:	A. Šmigelskis, Toronto, Ont. Canada
B. Matulionis, W. Germany		
Gegužė, 1979		
\$14.00:		
J. Kratavičius		

Aukojusiems KARYS nuoširdžiai dėkoja!

Jurgis Juodis

METAI

Aliejus

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.